

10

PRZEGŁĄD MORSKI

"PRZEGŁĄD MORSKI"
PAZDZIERNIK 2003

„PRZEGLĄD MORSKI”, 2003 NR 10

MORSKI ODDZIAŁ STRAŻY GRANICZNEJ

Art. Nr 1. Kadm. Konrad WIŚNIEWSKI Słowo wstępne	3
Art. Nr 2. Kmdr por. dr Grzegorz GORYŃSKI MOSG na drodze do Unii Europejskiej	5
Art. Nr 3. Kmdr por. dr Tadeusz KANTAK Polska granica morska	24
Art. Nr 4. Kmdr por. dr Tadeusz KANTAK Jednostki pływające MOSG – próba klasyfikacji	32
Art. Nr 5. Kmdr por. mgr Ryszard MICHAŁAK Działalność Wydziału Lotniczego MOSG	43
Art. Nr 6. Kmdr por. mgr inż. Andrzej GAŁĘZIOWSKI Łączność, informatyka i obserwacja techniczna w ochronie granicy morskiej	52
Art. Nr 7. Kpt. mgr Jarosław KOWALSKI Logistyczne zabezpieczenie funkcjonowania MOSG	64
Art. Nr 8. Ppor. mgr Agnieszka SZALC Wybrane problemy działalności szkoleniowej MOSG w latach 2000-2002	74
Art. Nr 9. Kmdr ppor. dr Ireneusz BIENIECKI Działalność funkcjonariuszy MOSG	83
Art. Nr 10. Kmdr ppor. Zbigniew SULKOWSKI Motywy wyboru służby w Straży Granicznej	93
Art. Nr 11. Ppor. Jerzy PYKACZ Podkultury obyczajowe w służbach mundurowych	110
Art. Nr 12. Kmdr ppor. dr Ireneusz BIENIECKI Bibliografia wybranych publikacji	120

SŁOWO WSTĘPNE

W bieżącym roku Straż Graniczna RP obchodziła dwunastą rocznicę powstania. Dzisiejsza Straż Graniczna nawiązuje do chlubnych tradycji przedwojennych formacji ochrony granic – Korpusu Ochrony Pogranicza i Straży Granicznej II Rzeczypospolitej, które na trwałe wpisały się w polskie dzieje.

W przyszłym roku przypada też osiemdziesiąta rocznica powstania Korpusu Ochrony Pogranicza. Ten piękny Jubileusz zaowocuje szeregiem przedsięwzięć o charakterze naukowym, popularyzatorskim i wydawniczym. Obecny numer „Przeglądu Morskiego”, którego rodowód sięga również dekady lat dwudziestych minionego wieku, można uznać za znaczący element w inauguracji tych obchodów.

Kolejny numer tego poczytnego czasopisma jest publikacją szczególną. Zasługuje on na uwagę z tego względu, iż poświęcony jest tylko jednemu Oddziałowi Straży Granicznej i tylko jednemu odcinkowi granicy morskiej.

Trzeba podkreślić, że w okresie ostatnich dwóch lat jest to już kolejna – druga publikacja poświęcona Morskiemu Oddziałowi Straży Granicznej. W 2002 r. ukazał się bowiem numer specjalny „Przeglądu Morskiego” (nr 7-8), który prezentował na swoich łamach szereg zagadnień związanych z ochroną granicy morskiej – zarówno w aspekcie historycznym jak i dniem dzisiejszym.

Obecny numer tym różni się od wspomnianej wyżej publikacji, że autorzy poszczególnych opracowań (oficerowie MOSG) skupili się na okresie minionych 12 lat (1991-2002) działalności polskiej Straży Granicznej nad Bałtykiem. W swoich artykułach przedstawiają oni szerokie spektrum zagadnień związanych z ochroną tego jakże specyficznego odcinka granicy państwowej, będących wynikiem ich osobistych badań naukowych i zainteresowań.

Ponieważ swoją służbę w mundurze rozpoczynałem przed laty jako oficer-marynarz na Bałtyku, mogę w pełni ocenić zakres przeobrażeń jakie nastąpiły w tym okresie.

Nowe jednostki pływające, samoloty, modernizacja sprzętu, szkolenie kadr, doskonalenie struktur organizacyjnych, opracowanie i wdrożenie kompleksowej ochrony odcinka granicy morskiej pozwalają na skuteczną realizację zadań stojących przed naszą formacją zarówno dzisiaj, jak i w przyszłości, kiedy będziemy ochraniali zewnętrzną granicę Unii Europejskiej.

Wyrażam przekonanie, że Czytelnik znajdzie w tym specjalnym numerze wiele ciekawych informacji, które przybliżą mu specyfikę działania naszego Oddziału.

Korzystając z okazji pragnę jednocześnie podziękować Panu Admirałowi Floty Ryszardowi Łukasikowi oraz Redakcji za udostępnienie łamów „Przeglądu Morskiego”, za zaprezentowanie problematyki ochrony morskiego odcinka granicy państwowej i codziennej działalności Morskiego Oddziału Straży Granicznej.

Komendant
Morskiego Oddziału Straży Granicznej
kontradmiral Konrad WIŚNIEWSKI

MOSG NA DRODZE DO UNII EUROPEJSKIEJ

01.05. 2004 r., z chwilą wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, nasz kraj weźmie na siebie odpowiedzialność, nie tylko za skuteczną ochronę polskiej granicy państwowej i zapewnienie na niej bezpieczeństwa, ale także za duży – liczący 2215 km - jej odcinek granicy zewnętrznej. Starając się o członkostwo w tych strukturach Rzeczypospolita Polska dostosowuje do wymogów wspólnotowych nie tylko prawodawstwo „graniczne”, ale także i cały system zarządzania ochroną granicy państwowej.

Istotną rolę w realizacji tych zadań spełniał będzie Morski Oddział Straży Granicznej, który do ich realizacji przystosowuje się i przygotowuje wielopłaszczyznowo, od kilku już lat. Na początku lat 90. kiedy nie formułowano jeszcze planów instytucjonalnego włączenia Polski w struktury europejskie, podjęto działania mające na celu gruntowną zmianę istniejącego dotąd systemu ochrony granicy państwowej. Była ona odpowiedzią na przemiany polityczno–ustrojowe zachodzące w Polsce i państwach Europy środkowowschodniej, jak też na gwałtowny wzrost przestępczości granicznej, szczególnie o podłożu migracyjnym.

Ochronę granicy morskiej RP do czasu utworzenia Straży Granicznej, tj. do 16.05. 1991 r., realizowały trzy (nadmorskie) brygady Wojsk Ochrony Pogranicza (Kaszubska w Gdańsku, Bałtycka w Koszalinie i Pomorska w Szczecinie) oraz wydzielony Związek Taktyczny Marynarki Wojennej Morska Brygada Okrętów Pogranicza. 16.05.1991 r. w miejsce Wojsk Ochrony Pogranicza powołano Komendę Główną Straży Granicznej i 13 oddziałów Straży Granicznej¹. Formacja ta w przeciwieństwie do swojej poprzedniczki, ma policyjny charakter i jest jednocześnie częścią administracji państwowej typu specjalnego².

Wejście w życie „ustaw granicznych” oraz ustawy o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej z dnia 21.03.1991 r. doprowadziło do zmiany istniejącego dotychczas systemu ochrony morskiego odcinka granicy państwowej³.

¹ Warmińsko–Mazurski Oddział Straży Granicznej w Kętrzynie; Podlaski OSG w Białymstoku; Nadbużański OSG w Chełmie; Bieszczadzki OSG w Przemyśle; Karpacki OSG w Nowym Sączu; Beskidzki OSG w Cieszynie; Śląski OSG w Raciborzu; Sudecki OSG w Kłodzku; Łużycki OSG w Lubaniu; Lubuski OSG w Krośnie Odrzańskim; Pomorski OSG w Szczecinie; Bałtycki OSG w Koszalinie; Kaszubski OSG w Gdańsku oraz Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie.

² W 1992 r. Kaszubski OSG i Bałtycki OSG zostały rozformowane. Całość sił i środków KOSG i część BOSG przekazano do MOSG, a z pozostałej części utworzono w Koszalinie Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej. Siedem lat później – 1999 r. – rozformowano Beskidzki OSG, a ochraniany przez ten oddział odcinek granicy przekazano Karpackiemu i Śląskiemu OSG

³ Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji państwowej do spraw ochrony granicy państwowej oraz kontroli ruchu osobowego. Początkowo podporządkowany ministrowi spraw

Nowy podział kompetencji sprawił, że zakres stojących przed Strażą Graniczną zadań nie ograniczył się tylko do ochrony Rzeczypospolitej Polskiej przed nielegalną migracją, organizowania i przeprowadzania kontroli ruchu granicznego czy rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw oraz wykroczeń, jak też ścigania sprawców. Został on poszerzony o dodatkowe zadania, mające na celu ochronę interesów ekonomicznych i ekologicznych na polskich obszarach morskich – czyli o nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz o nadzór nad przestrzeganiem przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach⁴. W strukturach Straży Granicznej oddziałem, przed którym te zadania zostały postawione stał się Morski Oddział Straży Granicznej.

Powstał on 01.08.1991 r. na bazie przekazanych Straży Granicznej sił i środków rozformowanej Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza, która do tego dnia organizacyjnie wchodziła w skład Marynarki Wojennej RP. Na podstawie zawartego porozumienia między ministrami obrony narodowej i spraw wewnętrznych, Marynarka Wojenna miała przekazać 35 jednostek pływających wraz z ich wyposażeniem (bez indywidualnej broni strzeleckiej) oraz odpowiednią ilością marynarzy służby zasadniczej (nie mniej niż 70% stanu etatowego). Przyjęcie wspomnianych sił i środków z Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza nastąpiło w czerwcu i lipcu 1991 r. Powołane rozkazem Dowódcy MW i Zarządzeniem Komendanta Głównego komisje przekazały do Morskiego Oddziału Straży Granicznej następujące jednostki pływające⁵:

- 5 okrętów patrolowych typu „912”;
- 3 kutry patrolowe typu „205 P(M)”;
- 5 kutrów patrolowych typu „918”;
- 12 kutrów patrolowych typu „90”;
- 5 motorówek typu „B-306”;

wewnętrznych, a od 1997 r. ministrowi spraw wewnętrznych i administracji. Komendanci: oddziałów, granicznych placówek kontrolnych, dywizjonów oraz strażnic są w tych sprawach organami terenowymi.

⁴ Funkcje Komendanta Głównego Straży Granicznej w latach 1991–2001 kolejno sprawowali: płk Marek Lisiecki (1991–1992); ppłk Krzysztof Janczak (1992); płk Jan Wojcieszczuk (1992–1997); gen. bryg. Andrzej Anklewicz (1997); gen. bryg. Marek Bieńkowski (1997–2001); płk Józef Klimowicz (od 2001).

⁵ Ze względu na wielorakie rodzaje interesów państwowych, które mogą być naruszane wyodrębnić możemy cztery zasadnicze elementy ochrony granic: militarną ekonomiczną, polityczną i ekologiczną. Ich ważność określana jest indywidualnie przez każde państwo. Szeroko rozumianą ochronę granicy państwowej pojmujemy więc jako ogół czynności podejmowanych w kraju i poza nim przez konstytucyjne organy w celu zachowania suwerenności i ładu konstytucyjnego oraz w celu przeciwdziałania wszelkim zjawiskom ograniczającym jego rozwój. Działalność ta należy do podstawowych funkcji państwa. Każdy kraj posiada określony system ochrony swoich granic. Tylko on w odpowiedni sposób warunkuje jego zewnętrzne i wewnętrzne bezpieczeństwo. W Polsce istnieje podział kompetencji w stosunku do morskiej granicy. Za jej ochronę odpowiedzialna jest Straż Graniczna RP. Za obronę na wypadek wojny Marynarka Wojenna, a za administrację polskich obszarów morskich Urzędy Morskie podległe początkowo Ministerstwu Transportu i Gospodarki Morskiej, a obecnie Ministerstwu Infrastruktury.

- 2 motorówki typu „MT-8”;
- 1 motorówkę holowniczo-cumowniczą typu „M-35”;
- 2 jachty typu „Conrad 45” i „46”.

Do służby w Straży Granicznej z MW przeszło łącznie 573 żołnierzy zawodowych i marynarzy służby zasadniczej⁶.

Zmiany organizacyjne

Początkowo do 12.03.1992 r. Morski Oddział Straży Granicznej funkcjonował tylko w składzie: komendy oddziału i trzech dywizjonów (Kaszubskiego w Gdańsku, Bałtyckiego w Kołobrzegu i Pomorskiego w Świnoujściu)⁷. Jednak w marcu 1992 r. rozpoczęto jedną z największych jak dotąd reorganizacji nadmorskich struktur Straży Granicznej. Na podstawie Zarządzenia Komendanta Głównego SG przeformowano MOSG na nowy etat przyjmując do istniejącego już oddziału siły i środki rozformowanych oddziałów SG: Kaszubskiego w Gdańsku i Bałtyckiego w Koszalinie oraz część Pomorskiego w Szczecinie⁸.

Morski Oddział Straży Granicznej funkcjonujący odtąd (od 02.06.1992 r.) w nowej, zmienionej całkowicie strukturze organizacyjnej, zapewnia właściwą realizację stojących przed nim wszystkich zadań ustawowych. Fakt przeprowadzonej reorganizacji spowodował jednocześnie, że na wybrzeżu morskim powstała jednolita struktura organizacyjna Straży Granicznej⁹, a w jej efekcie powstał nowoczesny system ochrony morskiej granicy, pozwalający na ścisłą współpracę z: Urzędem Ochrony Państwa, a obecnie Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Policją, Urzędami Morskimi, Izbami Celnymi, Marynarką Wojenną oraz formacjami granicznymi innych państw.

Korzystając z bogatych doświadczeń własnych i służb granicznych państw członkowskich UE, polska Straż Graniczna wdraża taki system, który zgodny będzie ze standardami UE (układu z Schengen). Dla zapewnienia zgodnego z oczekiwaniami Unii Europejskiej wypełniania zadań, polską Straż Graniczną poddano procesowi zmian

⁶ Bezpośrednie zadania ochrony interesów RP na polskich obszarach morskich wykonują funkcjonariusze MOSG na jednostkach pływających samodzielnie lub z udziałem inspektorów Urzędów Morskich i Okręgowych Inspektoratów Rybołówstwa Morskiego. Do podstawowych zadań w tym zakresie należy: 1 kontrolowanie czy statki są uprawnione do działalności jaką prowadzą i czy mają przewidziane prawem zezwolenia; 2 kontrolowanie, czy żegluga, rybołówstwo lub inna działalność wykonywana jest zgodnie z polskim prawem i umowami międzynarodowymi; 3 wykrywanie zanieczyszczeń środowiska morskiego spowodowanych działalnością na morzu oraz ich sprawców.

⁷ Do Kaszubskiego Dywizjonu Straży Granicznej (KdSG) z KdOP przekazano 14 jednostek pływających:

⁸ 1 kuter patrolowy t. „205/P” o numerze burtowym (dalej o nb.) „302”-ORP „Szczecin”; 9 kutrów patrolowych t. „90” o nb. „141”, „142”, „143”, „144”, „145”, „146”, „149”, „150”, „152”; 1 motorówkę t. „B-306” o nb. „M-81”; 2 motorówki t. „MT-8” o nb. „M-10” i „M-14”; 1 motorówkę holowniczą t. „M-35” o nb. „M-36”.

⁹ Do Bałtyckiego Dywizjonu Straży Granicznej (BdSG) z BdOP przekazano 6 jednostek pływających: 5 okrętów patrolowych t. „912” o nb. „321”, „322”, „323”, „324”, „325”; 1 jacht t. Conrad – 46 s/y „Karawela”.

dotyczących m.in.: zakresu kompetencji, struktury organizacyjnej, zasobów kadrowych oraz wyposażenia technicznego.

Nowe kompetencje, które wynikają z przyjętych w 2001 r. ustaw o SG oraz o cudzoziemcach, umożliwiają SG m.in.: stosowanie typowo policyjnych technik operacyjnych (kontroli operacyjnej – kontrolowaniu treści korespondencji, kontrolowaniu zawartości przesyłek oraz stosowaniu środków technicznych umożliwiających uzyskiwanie w sposób niejawnny informacji i dowodów oraz ich utrwalanie) w zwalczaniu przestępczości granicznej, a także korupcji. Dają one upoważnienie funkcjonariuszom tej formacji do działania na terenie całego kraju, w tym, do samodzielnej kontroli legalności pobytu cudzoziemców.

W ślad za zmianami legislacyjnymi nastąpiły przekształcenia organizacyjne, których podstawowym założeniem była racjonalizacja struktur organizacyjnych Straży Granicznej, maksymalne skupienie wysiłku na zwalczaniu przestępczości granicznej oraz precyzyjne określenie kompetencji i odpowiedzialności pionów służbowych.

Pod koniec 1999 r. w MOSG przeprowadzono istotne zmiany organizacyjne. W ich wyniku z dniem 01.01.2000 r. zniesiono cztery GPK: w Dziwnowie, Darłowie, Łebie i w Helu oraz Bałtycki Dywizjon SG w Kołobrzegu. 31.12.1999 r. nastąpiło przekazanie GPK SG w Elblągu z MOSG do Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Straży Granicznej. Na początku 2000 r. utworzono trzy nowe strażnice: w Rewalu, Darłowie i w Gdańsku.

Kolejny etap zmian organizacyjnych realizowano w 2002 r. i 2003 r. Ich efektem było połączenie 15 kwietnia pionów (wydziałów): ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego i dochodzeniowo-śledczego w pionowy: operacyjno-śledczy, graniczny i zarządzania kryzysowego. W ramach realizacji trzeciego etapu reorganizacji struktur organizacyjnych Straży Granicznej od 02.01.2003 r. nastąpiło połączenie podległych Morskiemu Oddziałowi Straży Granicznej wybranych strażnic z Granicznymi Placówkami Kontrolnymi w jeden organ Straży Granicznej. Nowo utworzone graniczne jednostki organizacyjne MOSG, które otrzymały nazwy „Graniczna Placówka Kontrolna w ...”, przyjęły wszystkie etaty strażnic i GPK, jak też podległych im funkcjonariuszy i sprzęt. Trzy dotychczas działające samodzielnie strażnice SG: w Dźwirzynie, Ustce i Gdańsku od 02.01.2003 r. zostały połączone z Granicznymi Placówkami Kontrolnymi w Kołobrzegu, Ustce i Gdańsku. W oparciu o dwie kolejne strażnice SG: w Darłowie i Łebie oraz o część sił i środków GPK w Ustce tego dnia powołano także „Graniczną Placówkę Kontrolną w Darłowie” i „Graniczną Placówkę Kontrolną w Łebie”. Zmiany organizacyjne, jakie od 2003 r. stały się faktem, poprzedzone zostały programem pilotażowym. 15.10.2002 r. w ramach tego programu, połączono w jeden organ Straży Granicznej pod nazwą „Graniczna Placówka

Kontrolna we Władysławowie”, tamtejszą strażnicę i GPK. Ich połączenie wpłynęło pozytywnie na kierowanie i zarządzanie ochroną morskiego odcinka granicy państwowej m.in. przez:

- kompleksowe planowanie realizacji zadań w bezpośredniej ochronie granicy państwowej w terenie (realizowanych dotąd przez strażnicę SG) i kontroli ruchu granicznego (przeprowadzanej poprzednio przez GPK), przez jeden organ Straży Granicznej odpowiedzialny za cały odcinek granicy państwowej;
- lepsze koordynowanie i nadzorowanie realizacji wszystkich zadań w bezpośredniej ochronie granicy państwowej i w strefie nadgranicznej;
- możliwość przemiennego wykorzystania w zależności od sytuacji operacyjnej funkcjonariuszy – do działań w terenie lub do kontroli ruchu granicznego, a także ich sprawniejsze kierowanie i bardziej ekonomiczne wykorzystanie;
- bardziej mobilne i manewrowe wykorzystanie przydzielonych środków.

W strukturze Komendy MOSG w ramach realizowanych przekształceń organizacyjnych powołano jeszcze: Wydział Lotniczy oraz sekcję współpracy międzynarodowej.

Od 02.01.2003 r. Morski Oddział Straży Granicznej jako jedna z 13 jednostek organizacyjnych Straży Granicznej (11 Oddziałów i 2 Ośrodki Szkolenia) realizuje zadania w ochronie granicy państwowej, w oparciu o następujące graniczne jednostki organizacyjne:

- 8 granicznych placówek kontrolnych (w: Gdańsku, Gdańsku-Rębiechowie, Gdyni, Władysławowie, Łebie, Ustce, Darłowie i Kołobrzegu);
- 2 dywizjony (Kaszubski Dywizjon SG w Gdańsku i Pomorski Dywizjon SG w Świnoujściu);
- 3 strażnice (w: Krynicy Morskiej, Rewalu i Międzyzdrojach).

Realizacja zadań

Ochrona granicy morskiej i zabezpieczenie ekonomicznych interesów Polski na Bałtyku przez MOSG realizowana jest w oparciu o współdziałające ze sobą siły i środki granicznych placówek kontrolnych, dywizjonów i strażnic oraz Wydziału Lotniczego. Dywizjony sprawują nadzór nad powierzonymi im odcinkami (rejonami) odpowiedzialności przy pomocy jednostek pływających wykonujących zadania w strefie przybrzeżnej i na pełnym morzu. W ramach obserwacji morza i morskich wód wewnętrznych Straż Graniczna nadzoruje żeglugę jednostek, które dokonują swobodnego przepływu, wykrywa i obserwuje obiekty latające, a także ujawnia zanieczyszczenia środowiska naturalnego i oznaki wszelkich

katastrof morskich oraz inne zjawiska związane z bezpieczeństwem żeglugi i rybołówstwem. Uczestniczy również w akcjach ratowania życia ludzkiego na morzu.

Na odcinku MOSG funkcjonariusze GPK przeprowadzają odprawy graniczne w ruchu:

- pasażerskim (podróżujący promami, statkami turystyczno–pasażerskimi oraz samolotami);
- handlowym (statki towarowe, promy pasażersko– samochodowe wraz ze środkami transportu);
- rybackim (łódzie, kutry i pełnomorskie jednostki rybackie);
- sportowo-żeglarskim (jachty i inne jednostki sportowo–żeglarskie).

Ponadto funkcjonariusze MOSG z GPK dokonują pomiarów stopnia stężenia promieniotwórczego importowanych towarów oraz przeciwdziałają wwozowi do Polski różnego rodzaju odpadów chemicznych i substancji szkodliwych dla środowiska naturalnego, w tym niesprawnego sprzętu gospodarstwa domowego czy niesortowanej odzieży. Każdego roku odnotowujemy powolny, aczkolwiek systematyczny wzrost ilości odprawionych osób i środków transportu. W tym, jak również w latach następnych przewidujemy utrzymanie się tych tendencji wzrostowych w ruchu osobowym i środków transportu przez przejścia graniczne na odcinku MOSG, szczególnie w Gdańsku i Gdyni. Załogi strażnic prowadzą aktywne działania na terenie strefy nadgranicznej gmin przyległych do wybrzeża. Od początku funkcjonowania MOSG jego funkcjonariusze podjęli zdecydowane działania mające przeciwdziałać: zorganizowanej nielegalnej migracji, przemytowi przez granicę różnych towarów, w tym narkotyków oraz zapobiegać nielegalnym połowom na obszarze polskiej Wyłącznej Strefy Ekonomicznej. Szczególnie ostatnie lata – wbrew zapowiedziom sceptyków, przyniosły dowody nasilania się na granicy morskiej, zorganizowanej przestępczości, a także wyraźne efekty w jej zwalczaniu. Szacunkowa wartość ujawnionego przez funkcjonariuszy MOSG przemytu w latach 1993–2002 wynosi 85 931 313 zł. Również przeciwdziałanie skutkom nielegalnej migracji przez Straż Graniczną przynosi wymierne rezultaty. W oparciu o przepisy ustawy o cudzoziemcach obowiązującej od 27.12.1997 r. funkcjonariusze Straży Granicznej upoważnieni są do kontroli legalności oraz zasadności wjazdu i pobytu cudzoziemców na terytorium RP. Na odcinku Morskiego Oddziału Straży Granicznej w latach 1998–2002 funkcjonariusze SG za naruszenie porządku prawnego zatrzymali 2720 cudzoziemców, z czego znakomita większość została z Polski wydalona. W tym czasie 3441 obcokrajowcom nie zezwolono na wjazd do Polski. Miniony okres

działalności oddziału udowodnił wszystkim potrzebę jego funkcjonowania oraz potwierdził jak ważną rolę spełniają jego funkcjonariusze. Ujawniane przez funkcjonariuszy MOSG oraz służby graniczne państw bałtyckich przypadki sugerują, że liczyć się należy z faktem nielegalnej migracji do Polski drogą morską. W wyniku uszczelnienia morskich granic Unii Europejskiej nasz kraj stać się może krajem tranzytowym dla imigrantów. Drogą lądową lub morską będą próbowali się oni przedostać na terytorium Polski, a następnie drogą lądową na zachód Europy. Będzie to szczególnie aktualne, kiedy Polska będzie członkiem Unii, a nasza północna – morską rubież stanie się jej granicą zewnętrzną.

Technika morska na granicy

Morski Oddział Straży Granicznej ze swoimi jednostkami pływającymi wpisał się już na stałe w pejzaż polskiego wybrzeża. Od początku istnienia do realizacji zadań na morzu dysponuje jednostkami pływającymi różnych typów¹⁰ oraz łodziami patrolowo-pościgowymi. Jednostki przejęte zostały od Marynarki Wojennej (MBOP), o czym już wcześniej wspomniano, Urzędów Morskich oraz byłych Wojsk Ochrony Pogranicza. Część natomiast została zakupiona w ostatnich latach. Również i w tej dziedzinie dokonywała się jakościowa i ilościowa zmiana. Ze służby wycofywano jednostki nie odpowiadające wymogom Straży Granicznej, kosztowne w eksploatacji, jak też ich ilość dostosowano do aktualnych potrzeb¹¹.

Jednostki pływające Straży Granicznej można umownie podzielić na siedem grup:. Pierwsza – jak podkreśla komendant MOSG, kadm. Konrad Wiśniowski - obejmuje jednostki przeznaczone do kontroli polskiej wyłącznej strefy ekonomicznej, zabezpieczenia interesów

¹⁰ Do Pomorskiego Dywizjonu Straży Granicznej (PdSG) z PdOP przekazano 15 jednostek: 5 kutrów patrolowych t. „918” o nb. „161”, „162”, „163”, „164”, „165”; 3 kutry patrolowe t. „90” o nb. „147”, „148”, „151”; 4 motorówki t. „B-306” o nb. „M-82”, „M-83”, „M-84”, „M-85”; 1 jacht t. Conrad – 45 s/y „Galeon”.

¹¹ W protokole nie wyszczególniono chociaż faktycznie przekazano 2 kutry patrolowe t. „205 M” o nb. „301”-ORP „Gdynia” i „303”-ORP „Elbląg”. Archiwum MOSG, Protokół z przekazania sił i środków Kaszubskiego Dywizjonu Okrętów Pogranicza i Dowództwa Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza do Kaszubskiego Dywizjonu Straży Granicznej i Komendy Morskiego Oddziału Straży Granicznej; Protokół z przekazania sił i środków Bałtyckiego Dywizjonu Okrętów Pogranicza ze składu Marynarki Wojennej do Straży Granicznej; Protokół przekazania sił i środków PDOP ze składu Marynarki Wojennej do Straży Granicznej. Tamże, Protokół stanu technicznego kutrów i pjp PDOP przekazanych dn. 20.06.1991 r. do Pomorskiego Dywizjonu Straży Granicznej. ¹¹ Do Pomorskiego Dywizjonu Straży Granicznej (PdSG) z PdOP przekazano 15 jednostek: 5 kutrów patrolowych t. „918” o nb. „161”, „162”, „163”, „164”, „165”; 3 kutry patrolowe t. „90” o nb. „147”, „148”, „151”; 4 motorówki t. „B-306” o nb. „M-82”, „M-83”, „M-84”, „M-85”; 1 jacht t. Conrad – 45 s/y „Galeon”.

¹¹ W protokole nie wyszczególniono chociaż faktycznie przekazano 2 kutry patrolowe t. „205 M” o nb. „301”-ORP „Gdynia” i „303”-ORP „Elbląg”. Archiwum MOSG, Protokół z przekazania sił i środków Kaszubskiego Dywizjonu Okrętów Pogranicza i Dowództwa Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza do Kaszubskiego Dywizjonu Straży Granicznej i Komendy Morskiego Oddziału Straży Granicznej; Protokół z przekazania sił i środków Bałtyckiego Dywizjonu Okrętów Pogranicza ze składu Marynarki Wojennej do Straży Granicznej; Protokół przekazania sił i środków PDOP ze składu Marynarki Wojennej do Straży Granicznej. Tamże, Protokół stanu technicznego kutrów i pjp PDOP przekazanych dn. 20.06.1991 r. do Pomorskiego Dywizjonu Straży Granicznej.

państwa w tej strefie oraz prowadzenia działań granicznych. Będą to jednostki typowo pełnomorskie, przeznaczone do długotrwałego - do dwóch tygodni - pobytu w morzu. Intencją MOSG jest dążność do 24 godzinnego przebywania na polskich obszarach morskich;

Druga grupa to jednostki pełnomorskie przeznaczone do działań na morzu terytorialnym, ale również i w wyłącznej strefie ekonomicznej. Byłyby to jednostki rozpoznania radiolokacyjnego (wysunięte przyczółki) np. na wypadek awarii nadbrzeżnego systemu radiolokacyjnego lub sytuacji nadzwyczajnej. Jednostki pierwszej i drugiej grupy wyposażone byłyby w hybrydowe łodzie pontonowe, które jak pokazują nasze doświadczenia sprawdzają się w czasie bieżących kontroli;

Trzecią są zdaniami kadrm. Wiśniowskiego jednostki hybrydowe (np. „Strażnik 1”), pościgowo-interwencyjne, których głównym zadaniem jest operowanie w oparciu o nadbrzeżne strażnice, które dyslokowane są wzdłuż naszego wybrzeża. Są one przeznaczone do typowego działania na wodach terytorialnych, gdy system radiolokacyjny stwierdza nieprawidłowość lub sytuacja graniczna wymusza natychmiastową interwencję. Jednostki te rozwijają prędkość gwarantującą ich skuteczne użycie, a ich dzielność morską odpowiada każdym warunkom Morza Bałtyckiego;

Do czwartej grupy jednostek zaliczyć można pontony o długości od 7 do 9 m. Są one przeznaczone do interwencji na zatokach i zalewach, do działań szybkich na bezpośrednim styku granicy państwowej, gdzie w rachubę wchodzi użycie plutonu specjalnego lub plutonu płetwonurków. W tego typu akcjach czas reakcji liczony jest w minutach i nie ma konieczności wychodzenia na pełne morze. MOSG posiada na swoim wyposażeniu tego typu pontony, ale zważywszy na intensywną ich eksploatację trzeba myśleć o nowych jednostkach;

Piątą są poduszkowce przeznaczone do działań w zimie, na akwenach typowo zamkniętych, jak zalewy, w szczególności na zamrzniętym Zalewie Wiślanym;

Szóstą stanowią jednostki pomocnicze, w szczególności do obsługi portów, do dowozu kontrolerów i inspektorów;

Siódmą są jachty. Ich wykorzystanie jest związane ze szkoleniem morskim, w czasie którego – jak podkreśla komendant MOSG – nabywa się kwalifikacji i szacunku dla morza.

W ramach przygotowania do przekształceń organizacyjnych podjęto w MOSG prace nad stworzeniem i wdrożeniem całościowej koncepcji ochrony morskiej granicy państwowej i nadzoru nad polskimi obszarami morskimi. Jego wdrażanie rozpoczęto w 1999 r. Dotychczas zrealizowano część zamierzeń, m.in.:

- przyjęto do służby dwie nowo budowane dla MOSG szybkie i nowoczesne jednostki pływające projektu „SAR – 1500” „SG-211” „Strażnik 1” i „SG-212” „Strażnik 2”.

Służą one do działań kontrolnych i interwencyjnych na polskich obszarach morskich oraz ratowania życia ludzkiego na Bałtyku w ramach służby SAR;

- przyjęto do służby samolot patrolowy PZL M-20 Mewa, którego załoga z powietrza prowadzi obserwację wszystkiego co dzieje się na morzu oraz nadzoruje eksploatację polskich obszarów morskich i wykrywa zanieczyszczanie środowiska morskiego, ustalając jego sprawców;
- zakupiono sześć szybkich łodzi patrolowych projektu „SLP 6100K”, które są na wyposażeniu GPK;
- opracowano projekt nowej pełnomorskiej jednostki pływającej, które w przyszłości będą na wyposażeniu Straży Granicznej¹².

W efekcie zrealizowanych zamierzeń ściśle powiązano działania w ochronie morskiego odcinka granicy państwowej funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej z lądu, morza i powietrza.

Skuteczna realizacja ustawowych zadań stojących przed Strażą Graniczną na morzu wymaga odpowiednich jednostek pływających. Opracowana i przyjęta do realizacji „Koncepcja ochrony morskiego odcinka granicy państwowej i sprawowania nadzoru nad polskimi obszarami morskimi”, jak też znaczny stopień wyeksploatowania jednostek typu „912” wpłynęły na podjęcie w MOSG prac studyjnych, aby zaprojektować dla Straży Granicznej nową pełnomorską jednostkę pływającą. W 2001 r. komendant MOSG kadm. Konrad Wiśniowski powołał zespół, który opracował wstępne założenia techniczne niezbędne do wykonania projektu technicznego tej jednostki. Uwzględniają one wymagania techniczno–eksploatacyjne stawiane jednostkom Straży Granicznej obecnie, jak i po przyjęciu Polski do Unii Europejskiej.

Integralną częścią koncepcji są zamierzenia inwestycyjne związane z wyposażeniem w odpowiedni sprzęt. Biorąc pod uwagę skalę inwestycji oraz jego koszty Komendant Główny Straży Granicznej gen. bryg. Józef Klimowicz powołał zespół do opracowania programu wdrożenia tej koncepcji. W 2002 r. zaakceptował on opracowany przez ten zespół program, który przewiduje m.in. następujące zamierzenia:

- zakup nowych jednostek pływających;
- budowę nowoczesnego (zautomatyzowanego i zintegrowanego) systemu radiolokacyjnego nadzoru nad polskimi obszarami morskimi;

¹² Razem do Straży Granicznej z Marynarki Wojennej (MBOP) przeszło: 76 oficerów, 52 chorążych, 88 podoficerów zawodowych, 41 żołnierzy służby zasadniczej pełnionej nadterminowo, 316 żołnierzy służby zasadniczej.

- zakup statków powietrznych mogących realizować zadania nad polskimi obszarami morskimi.

Realizację tego programu przewidziano na lata 2003–2010.

Przyjęty do realizacji program wymiany sprzętu jest reakcją na specyfikę występujących na polskich obszarach morskich zagrożeń oraz ustawowych zadań wykonywanych przez ten oddział obecnie jak i w przyszłości.

Zapoczątkowany na początku lat 90. proces tworzenia w Polsce nowego modelu ochrony granicy państwowej, powinien z chwilą uzyskania przez nasz kraj akcesji zaowocować uzyskaniem przez Straż Graniczną stricte policyjnego charakteru. Polska Straż Graniczna, jako formacja odpowiedzialna za ochronę zewnętrznej granicy Unii Europejskiej oraz bezpieczeństwo granicy wewnętrznej, będzie koncentrować swoje działania na wykrywaniu, zapobieganiu oraz zwalczaniu przestępczości granicznej oraz kontroli przepływu osób na teren naszego kraju i Unii Europejskiej. Struktury naszej formacji będą musiały odpowiadać zarówno nowej sytuacji Zjednoczonej Europy oraz warunkom wewnętrznym, jak i wynikającym z nich zmodyfikowanym formom realizacji zadań. Te obowiązki będzie mogła skutecznie realizować jedynie w pełni zawodowa, właściwie wyszkolona oraz wysoko wykwalifikowana kadra funkcjonariuszy. Wychodząc naprzeciw tym założeniom (doskonale wyszkolonych i wysoko wykwalifikowanych kadr) wprowadzono w Straży Granicznej nowy model naboru, szkolenia i doskonalenia zawodowego. Jego pełne wdrożenie ma w efekcie końcowym przygotować do służby na granicy uniwersalnego funkcjonariusza, posiadającego rozległą wiedzę teoretyczną i duże umiejętności praktyczne w dziedzinie kontroli ruchu granicznego jak i ochrony granicy „zielonej”. System naboru, który dzieli się na dwa odrębne etapy, ma wyłonić kandydatów mających predyspozycje do służby w Straży Granicznej, chcących ten zawód wykonywać i w pełni identyfikować się z tą formacją. Funkcjonariusz winien zawsze wiedzieć: od czego zależy jego „kariera zawodowa”, czy jakość wykonywanych obowiązków, postawa w służbie czy poziom wykształcenia i wyszkolenia ma wpływ na jego drogę rozwojową.

Współpraca międzynarodowa ważnym elementem ochrony granic

Potrzeba rozszerzenia współpracy służb granicznych w regionie Bałtyku na początku lat 90. wynikała z pojawienia się zorganizowanej przestępczości granicznej ukierunkowanej na przemyt ludzi, narkotyków, papierosów, alkoholu, kradzionych samochodów, jak również nie kontrolowany transfer kapitału. W nowej sytuacji politycznej w Europie, kiedy społeczeństwa państw byłego obozu socjalistycznego uzyskały prawo do swobodnego

przemieszczania się, międzynarodowa współpraca polskiej Straży Granicznej z innymi formacjami granicznymi nabrała nowego wymiaru. Pierwsze kontakty robocze z przedstawicielami formacji ochrony granic państw zachodnich i nadbałtyckich nawiązano już w pierwszym roku istnienia Straży Granicznej RP¹³. I taki charakter (okazjonalno–roboczy) miały one do 1996 r.

Ważnym elementem współpracy międzynarodowej są wizyty jednostek pływających z innych państw, składane w Gdańsku i Świnoujściu funkcjonariuszom MOSG. Dotąd odbyły się one:

- 17–19 czerwca 1993 r. w Gdańsku, WHEC 721 „Gallatin” US Coast Guard, USA;
- 23–26 czerwca 1995 r. w Gdańsku, 077 „Nikołaj Kapłunow”, Federacja Rosyjska;
- 24–27 maja 1996 r. w Gdańsku, BG11 „Neustadt” BGS RFN i 077 „Nikołaj Kapłunow”, Federacja Rosyjska;
- 24–27 kwietnia 1998 r. w Gdańsku, F 357 „Thetis”, Dania;
- 22 czerwca 2001 r. w Świnoujściu, BG17 „Bayreuth” i BG51 „Volgland” BGS, RFN;
- 24–27 maja 2002 r. w Gdańsku, BG21 „Bredstedt” BGS, RFN;
- 6–8 maja 2003 r. do Gdańska przybyły na seminarium techniczne następujące jednostki pływające: Federalnej Służby Granicznej Rosji „Mińsk”, Państwowej Straży Granicznej Litwy „Kihu”, Państwowej Straży Granicznej Łotwy „Valpas”, Straży Granicznej Finlandii „Tavi”. Natomiast dzień później przybył okręt Straży Przybrzeżnej Szwecji „Kbv – 202”.

Nowy jakościowo etap współpracy zagranicznej MOSG z organami ochrony granic państw regionu Morza Bałtyckiego datuje się od konferencji w Visby (Szwecja). Proces „Konferencji Współpracy Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego”, jako instytucji, uruchomiony został na konferencji ministerialnej Rady Państw Morza Bałtyckiego w Kalmarze (w lipcu 1996 r.), z inicjatywy Finlandii. Ciałem decyzyjnym, wyznaczającym kierunki działania w ramach tego procesu jest „Konferencja Szefów Służb Granicznych”. Rolę wykonawczą pełni Grupa Ekspertów.

¹³ Komendanci dywizjonów Straży Granicznej w latach 1991–2001: Kaszubski Dywizjon SG: kmdr por. Antoni Rudoman (01.08.1991–01.09.1996); kmdr ppor. (kmdr) Jacek Światowski (od 02.09.1996). Pomorski Dywizjon SG: kmdr por. Tadeusz Leszczyński (01.08.1991–28.01.1994); kmdr ppor. (kmdr por.) Konrad Wiśniowski (29.01.1994–21.10.1998); po. kmdr ppor. Marek Prejzner (22.10.1998–19.12.1998); kmdr por. (kmdr) Jan Szlachta (od 20.12.1998). Bałtycki Dywizjon SG: kmdr por. Wiesław Dębski (01.08.1991–31.08.1994); po. kmdr ppor. Stanisław Golenia (01.09.1994–31.09.1995); po. kpt. mar. Krzysztof Parzyszek (01.09.1995–15.10.1995); po. kpt. mar. Marek Prejzner (16.10.1995–27.04.1997); kmdr ppor. (kmdr por.) Jan Szlachta (28.04.1997–19.12.1998); po. kmdr ppor. Krzysztof Parzyszek (20.12.1998–31.12.1999).

Celem wspólnych działań jest stworzenie sprawnego systemu współpracy w zakresie ochrony i kontroli granic w regionie. System ten ma pozwolić na bieżącą wymianę informacji między współpracującymi służbami, tworzenie całościowego obrazu sytuacji w regionie i szybkie reagowanie na wielorakie zagrożenia wynikające z łamania prawa na obszarach morskich, w tym przede wszystkim związane z nielegalną migracją i wszelkiego rodzaju przemytem. Zorganizowany, transgraniczny charakter przestępczości granicznej wymaga od organów ścigania ścisłej współpracy w zakresie jej zwalczania. Samodzielne przeciwdziałanie obserwowanym dziś zagrożeniom takim jak terroryzm, nielegalna migracja, zorganizowany przemyt na szeroką skalę towarów, pranie brudnych pieniędzy oraz zanieczyszczenie środowiska, skazane byłoby na niepowodzenie. „Konferencja Współpracy Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego” jest procesem, w ramach którego, służby graniczne od 1997 r. realizują ścisłe codzienne współdziałanie w zakresie zwalczania zorganizowanej przestępczości transgranicznej. Zdobyte dzięki dużemu zaangażowaniu wszystkich współdziałających państw doświadczenie, pozwala uznać „Konferencję Współpracy Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego” za jedną z najbardziej efektywnych form współdziałania służb granicznych w regionie i stanowi dobry przykład efektywnej, wielostronnej współpracy. Podkreślenia wymaga fakt poczucia regionalnego zjednoczenia w realizacji wspólnego celu – przeciwdziałania zorganizowanej przestępczości, nie uznającej istniejących granic.

Współpraca służb granicznych regionu funkcjonuje w oparciu o:

- Narodowe Centra Koordynacyjne (zespoły oficerów odpowiedzialnych za realizację współdziałania);
- Międzynarodowe Centrum Koordynacyjne tworzone w państwie przewodniczącym „Konferencji...”;
- techniczny system wymiany informacji;
- zunifikowane dokumenty wymiany informacji;
- roczne przewodnictwo kolejnych państw w „Konferencji...”.

Kontynuując rozpoczęty w 1997 r. proces, 14.06.2002 r. podczas „Konferencji Szefów Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego” w Tallinie, polska Straż Graniczna na okres 12 miesięcy przyjęła od Straży Granicznej Estonii przewodnictwo „Konferencji Współpracy Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego”. W celu realizacji przewodnictwa utworzone zostało w komendzie Morskiego Oddziału Straży Granicznej w

Gdańsku Międzynarodowe Centrum Koordynacyjne Polski, działające jako jeden zespół z funkcjonującym dotychczas Narodowym Centrum Koordynacyjnym Polski.

W wyniku analizy obserwowanych zagrożeń przestępczością w regionie i na świecie, na czas prezydencji polskiej, nasza Straż Graniczna zaproponowała kontynuację i doskonalenie realizowanych dotychczas projektów oraz zainicjowała nowe, wynikające między innymi z obserwowanego na świecie zagrożenia terroryzmem. W związku z tym zaplanowano i zrealizowano następujące przedsięwzięcia:

- listopad 2002 r. – spotkanie ekspertów służb współpracujących w ramach „Konferencji...”;
- grudzień 2002 r. – międzynarodowe ćwiczenie sztabowe pk. „Baltic Challenge 2002”;
- luty 2003 r. – spotkanie szefów Narodowych Centrów Koordynacyjnych zorganizowane równoległe z pierwszym spotkaniem ekspertów ds. bezpieczeństwa morskich przejść granicznych i portów;
- kwiecień 2003 r. – międzynarodowe ćwiczenie morskie pk. „Baltic Endeavour 2003”;
- maj 2003 r. – seminarium techniczne połączone z wizytą jednostek pływających;
- czerwiec 2003 r. – międzynarodowa operacja morska pk. „Baltic Resistance 2003”;
- czerwiec 2003 r. – „Konferencja Szefów Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego”.

Ponadto zadeklarowana została ścisła współpraca z Europolem, Interpolem oraz Komitetem Operacyjnym Grupy Zadaniowej ds. przestępczości zorganizowanej w regionie Morza Bałtyckiego.

Podczas ww. przedsięwzięć zrealizowano wszystkie planowane zagadnienia, a w szczególności:

1. w czasie spotkania ekspertów służb granicznych:
 - omówiono sytuację migracyjną i przestępczości transgranicznej w regionie Morza Bałtyckiego;
 - zmodyfikowano tygodniowy meldunek sytuacyjny i meldunek ad-hoc (natychmiastowy);
 - wprowadzono nowy sposób rozsyłania listy statków podejrzanych (LOSS) za pomocą systemu Coastnet (łącz internetowych);
 - wprowadzono zaproponowany przez MCK Polski układ archiwizacji dokumentów w systemie Coastnet;

- kontynuowane były prace nad usprawnieniem funkcjonowania systemu Coastnet;
2. w czasie spotkania szefów Narodowych Centrów Koordynacyjnych:
 - wymieniono doświadczenia nt. funkcjonowania poszczególnych NCK;
 - omówiono plany ćwiczeń i operacji;
 3. w czasie spotkania ekspertów ds. bezpieczeństwa morskich przejść granicznych i portów:
 - wymieniono informacje i doświadczenia nt. bezpieczeństwa morskich przejść granicznych i portów morskich szczególnie w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi oraz zadania współpracujących służb w zakresie zapewniania bezpieczeństwa;
 - dostosowano meldunek ad-hoc (natychmiastowy) do przesyłania informacji o zagrożeniu atakiem terrorystycznym tzw. EWROT (early warning report on terrorism);
 4. w czasie seminarium technicznego:
 - wizytę złożyły jednostki pływające 5 państw, pozostałe państwa do udziału w seminarium skierowały dwuosobowe delegacje;
 - wymieniono informacje o obecnym stanie flot poszczególnych służb granicznych, wyposażeniu technicznym okrętów, systemach dozoru;
 - wymieniono doświadczenia nt. koncepcji projektowych i budowy okrętów;
 - przybyłe jednostki udostępnione zostały ekspertom do zwiedzenia;
 5. w czasie ćwiczeń:
 - sprawdzono operacyjne wykorzystanie systemów wymiany informacji;
 - sprawdzono funkcjonowanie procedur wspólnych działań i wykorzystywanych dokumentów;
 - testowano system łączności Coastnet;
 - sprawdzono możliwości nieprzerwanego, skrytego śledzenia podejrzanego statku i przekazywanie jego monitorowania do kolejnego państwa. Praktycznym potwierdzeniem tych umiejętności była zakończona sukcesem akcja przeciwko przemytowi wyrobów tytoniowych na f/v „Astrakhanec”;
 6. w czasie operacji:
 - ujawniono w dniu 03.06.2003 r. na jachcie „Storm Petrel” przemyt butelek alkoholu, papierosów, haszyszu, naboju do broni oraz 2 strzelające długopisy;

- w kilku krajach ujawniono przypadki omijania odpraw granicznych zarówno na wjazd, jak też na wyjazd;
- ujawniono przypadki łamania obowiązujących przepisów związanych z bezpieczeństwem żeglugi, brak wymaganych dokumentów członków załogi lub niezbędnego sprzętu ratunkowego;
- ujawniono nieprawidłowości w dokumentach rejestracyjnych jednostek pływających;
- doskonalono funkcjonowanie systemu wymiany informacji pomiędzy służbami granicznymi „Konferencji Współpracy Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego” oraz współpracę z innymi służbami wewnątrz krajowymi;
- przetestowano możliwość wykorzystywania systemu wymiany informacji Coastnet do celów wspólnych działań granicznych.

Ponadto, w czasie przewodnictwa SG RP w „Konferencji...” MCK Polski na bieżąco przysyłało tygodniowe meldunki sytuacyjne do Europolu i Interpolu. Inicjatywa ta została bardzo pozytywnie przyjęta przez obie instytucje. Informowały one o wykorzystywaniu otrzymywanych informacji do realizacji konkretnych spraw oraz prac analitycznych. Oficerowie MCK Polski będący także stałymi przedstawicielami SG RP w Komitecie Operacyjnym, podczas każdego spotkania, informowali Komitet o zrealizowanych i planowanych przedsięwzięciach w ramach polskiego przewodnictwa. Morski Oddział Straży Granicznej przygotował i przekazał uczestnikom spotkania ekspertów mapy Morza Bałtyckiego z naniesionymi wyłącznymi strefami ekonomicznymi będącymi obszarami odpowiedzialności poszczególnych państw podczas ćwiczeń i operacji. Biorąc pod uwagę zainteresowanie innych państw współpracą służb granicznych państw regionu Morza Bałtyckiego, do udziału w spotkaniu szefów Narodowych Centrów Koordynacyjnych zaproszona została delegacja Policji Granicznej Rumunii. Wizyta gości rumuńskich wynikała z zacieśniającej się międzyregionalnej współpracy służb granicznych. Stan współpracy w ramach „Konferencji...” został także przedstawiony przez szefa MCK Polski na „Konferencji Wyższych Urzędników Rady Państw Morza Bałtyckiego”, w kwietniu 2003 r. w miejscowości Imatra (Finlandia), spotykając się z zainteresowaniem i bardzo pozytywną opinią.

Podsumowując przewodnictwo polskiej Straży Granicznej chciałbym, powiedział podczas jej obrad kontradmirał Konrad Wiśniowski, komendant Morskiego Oddziału Straży Granicznej aby niniejsza konferencja stworzyła możliwości zainicjowania rozwoju

współpracy służb granicznych regionu Morza Bałtyckiego z bliźniaczymi służbami regionu Morza Czarnego i Śródziemnego. Kończąc moje wystąpienie, pragnę serdecznie podziękować wszystkim krajom za aktywny udział w realizowanych podczas polskiego przewodnictwa przedsięwzięciach. Jednocześnie chciałbym wyrazić moją wdzięczność za przekazane w ramach współpracy doświadczenia, które ułatwiły realizację planu przewodnictwa SG RP. Jestem przekonany, iż przyczynią się one do jeszcze sprawniejszego działania naszych służb oraz wpłyną na umocnienie bezpieczeństwa w regionie.

25 i 26.06.2003 r. po raz pierwszy w Polsce (w Gdańsku), odbyły się dwudniowe obrady „Konferencji Szefów Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego”. W jej obradach udział wzięli szefowie formacji granicznych wszystkich państw leżących nad Bałtykiem: Danii Jens Bang, szef Departamentu „E” Policji Krajowej i kmdr Carsten Shmidt, dowódca okręgu Bornholm Królewskiej Marynarki Wojennej; Estonii – gen. bryg. Harry Hein, dyrektor generalny Straży Granicznej; Finlandii gen. por. Hannu Ahonen, komendant główny Straży Granicznej; Niemiec adm. Rainer Ohlsen, prezydent Prezydium „Północ” Federalnej Straży Granicznej; Łotwy ppłk Normunds Garbars, zastępca komendanta głównego Państwowej Straży Granicznej; Litwy gen. Algimantas Songaila, komendant główny Państwowej Straży Granicznej; Norwegii Magnar Aukrust, zastępca dyrektora generalnego, Ministerstwo Sprawiedliwości; Rosji gen. płk. Vladimir Pronichev, dyrektor generalny Federalnej Służby Granicznej, Szwecji Marie Hafström, dyrektor generalny Straży Przybrzeżnej i Polski gen. bryg. Józef Klimowicz, komendant główny Straży Granicznej i kadm. Konrad Wiśniowski, komendant Morskiego Oddziału Straży Granicznej, jak też obserwatorzy: z Białorusi – gen. por. Aleksander Pavlovsky, przewodniczący Komitetu Państwowej Straży Granicznej Ministerstwo Spraw Wewnętrznych; Rumunii Valentin Niculescu, dyrektor Zarządu Prawnego i Integracji Europejskiej Policji Granicznej oraz Ukrainy – kadm. Mykola Arkhipov, zastępca komendanta Południowego Dowództwa Wojsk Ochrony Pogranicza.

Podczas VII konferencji nastąpiło podsumowanie prezydencji polskiej i przedstawiono plany prezydencji litewskiej. Wybrano także Łotwę, której Straż Graniczna przejmie przewodnictwo tego gremium w czerwcu 2004 r. Szefowie zdecydowali także o przyszłości systemu wymiany informacji oraz przedstawili bieżącą sytuację w zakresie ochrony i kontroli granic w poszczególnych krajach. Obserwatorzy przedstawili dokonania własne i plany współpracy w regionie Morza Czarnego.

Współpraca Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego zyskała już solidny fundament – powiedział gen. bryg. Józef Klimowicz, Komendant Główny Straży

Granicznej otwierając VII już konferencję. – Korzysta na tym bezpieczeństwo regionu, w tym przede wszystkim społeczność naszych Państw. Wierzę, że nasze działania przyczynią się do tworzenia obszaru, w którym przestępczość nie opłaca się.

Wyzwaniami, którym staramy się sprostać pozostają działania przestępcze, w tym o charakterze zorganizowanym i międzynarodowym, związane z naruszeniem prawa granicznego. Wymienię tu – powiedział gen. Klimowicz – przede wszystkim nielegalną migrację, fałszerstwa dokumentów paszportowych, wszelkiego rodzaju przemyt, zanieczyszczanie środowiska morskiego. Musimy wychodzić również naprzeciw nowym, możliwym zagrożeniom, takim jak terroryzm.

Zbudowaliśmy solidne podstawy dla szybkiej, nowoczesnej komunikacji między uczestnikami. Udowodniliśmy, że dzięki sprawnej komunikacji jesteśmy w stanie, w trybie alarmowym, podjąć wspólne działania, które przynoszą efekty. Potwierdzają to np. rezultaty operacji zatrzymania statku „Astrkhanets”. Idziemy w kierunku doskonalenia wspólnego monitorowania ruchu podejrzanych jednostek morskich na szeroką skalę” – stwierdził gen. J. Klimowicz.

Ustanowione formy wymiany doświadczeń, informacji, rozwiązań technicznych sprzyjają szybszemu i bardziej wyrównanemu doskonaleniu się wszystkich uczestników współpracy. Wszyscy bowiem dobrze rozumieją, że warunkiem sukcesu we wspólnych działaniach oraz postępu w zwalczaniu przestępczości jest wzajemne zaufanie, otwartość i dzielenie się własnymi osiągnięciami. Polska prezydencja postawiła sobie za główny cel kontynuowanie i wzbogacanie sprawdzonych już form współpracy. Rozszerzyła ją także o element współpracy ze służbami granicznymi działającymi na obszarach morskich w innych regionach Europy.

Podstawą sukcesu tej wspólnej współpracy jest przestrzeganie zasady aktywnego zaangażowania wszystkich państw regionu – zarówno członków Unii, jak i państw pozostających poza nią.

Wyzwania przed jakimi stoi Straż Graniczna, w tym i MOSG, na drodze do Unii Europejskiej to wymóg odpowiedniej organizacji kontroli granicznej w przejściach granicznych, zapewnienia warunków skutecznej kontroli wjazdowej cudzoziemców spoza UE, sprawnej kontroli ruchu towarowego, efektywnej współpracy policyjnej ze służbami granicznymi i celnymi państw sąsiednich oraz regionu Morza Bałtyckiego. To również zdolność do koncentracji działań kontrolnych w przejściach granicznych na głównych kierunkach zagrożenia, takich jak: nielegalna migracja, terroryzm, przemyt narkotyków, materiałów radioaktywnych, broni i innych materiałów niebezpiecznych, towarów objętych

podatkiem akcyzowym, samochodów pochodzących z kradzieży, fałszerstwa dokumentów uprawniających do przekroczenia granicy państwowej, przekraczanie granicy przez osoby poszukiwane i niepożądane.

Podsumując dotychczasowe przygotowania polskiej Straży Granicznej do zadań wynikających z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej można stwierdzić, że staje się ona taką formacją graniczną, która skutecznie zwalcza przestępczość transgraniczną, i już dzisiaj realizuje z powodzeniem wiele zadań unijnych.

Załącznik 1

ORGANIZACJA MORSKIEGO ODDZIAŁU STRAŻY GRANICZNEJ

(stan na 01.09.2003 r.)

Komendant

kadm. Konrad WIŚNIEWSKI

Zastępcy komendanta

kmdr por. Marek ILNICKI

kmdr por. Marek BORKOWSKI

Księgowy budżetu

kmdr ppor. Janusz CZUPRYŃSKI

Komenda MOSG

- Wydział Graniczny;
- Wydział Operacyjno-Śledczy;
- Wydział Koordynacji Działań;
- Wydział Łączności i Informatyki;
- Wydział Kadr i Szkolenia;
- Wydział Finansów;
- Wydział Techniki i Zaopatrzenia;
- Wydział Techniki Morskiej;
- Wydział Morski;
- Wydział Lotniczy;
- Wydział Prezydialny;
- Wydział Ochrony Informacji Niejawnych;
- Samodzielna Sekcja Nadzoru i Kontroli;
- Zespół Samodzielnych Stanowisk;

- Samodzielna Kompania Odwodowa;
- Kompania Zabezpieczenia.

Graniczne jednostki organizacyjne MOSG

dwa dywizjony:

- Pomorski Dywizjon Straży Granicznej – komendant kmdr Jan SZLACHTA;
- Kaszubski Dywizjon Straży Granicznej – komendant kmdr Jacek ŚWIATOWSKI;

trzy strażnice:

- strażnica SG w Międzyzdrojach - komendant kpt. Waldemar KRZYSZTOFIK;
- strażnica SG w Rewalu - komendant mjr Grzegorz BRZÓZKA;
- strażnica w Krynicy Morskiej – komendant mjr Stanisław KOWALCZYK;

osiem Granicznych Placówek Kontrolnych (GPK):

- GPK w Kołobrzegu - komendant mjr Jerzy MAZUR, obsługuje morskie przejścia graniczne w: Dziwnowie, Mrzeżynie i Kołobrzegu;
- GPK w Darłowie – komendant por. Mikołaj KACZANOWICZ, obsługuje morskie przejście graniczne w Darłowie;
- GPK w Ustce - komendant por. Robert ROGOZIŃSKI, obsługuje morskie przejście graniczne w Ustce;
- GPK w Łebie komendant ppłk Krzysztof MALUCHNIK, obsługuje morskie przejście graniczne w Łebie;
- GPK we Władysławowie – komendant mjr Mariusz WOLNIAK, obsługuje morskie przejścia graniczne we: Władysławowie, Jastarni i Helu;
- GPK w Gdyni komendant mjr Zbigniew CZAJKA, obsługuje morskie przejście graniczne w Gdyni;
- GPK w Gdańsku - komendant mjr Henryk GIBAS, obsługuje morskie przejścia graniczne w: Gdańsku, Gdańsku Porcie Północnym i Górkach Zachodnich;
- GPK w Gdańsku-Rębiechowie komendant mjr Mirosław MOŁĘDA, obsługuje lotnicze przejścia graniczne w Gdańsku-Rębiechowie i w Bydgoszczy.

POLSKA GRANICA MORSKA

Znaczna część polskiej granicy państwowej przebiega na obszarze lądowym i jest określona umowami międzynarodowymi. Na lądzie jej długość można określić poprzez bezpośredni pomiar metodami geodezyjnymi pomiędzy kolejnymi znakami granicznymi. Sposób taki nie może znaleźć zastosowania na morzu. W niniejszym artykule zostanie dokonana próba obliczenia faktycznej długości granicy morskiej.

Podstawowym dokumentem prawnym określającym zasady wyznaczania granicy państwowej jest ustawa o ochronie granicy państwowej. Ustawa ta określa, że na morzu linia granicy państwowej przebiega w odległości 12 mil morskich od linii podstawowej. W ustawie tej określono ponadto, że przebieg granicy morza terytorialnego z państwami sąsiednimi wyznaczają umowy międzynarodowe. Przebieg linii podstawowej, wyznaczonej linią brzegową przy najniższym stanie wody oraz linią zamykającą wody wewnętrzne jest określony w ustawie o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej. Powierzchnia zakreślona przez linię odległą o 12 mil morskich od brzegu wyznacza morze terytorialne. Spotykane w literaturze dane o długości granicy na morzu czasami nie są spójne z faktyczną jej długością.

Przykładem mogą być informacje zawarte w podręczniku J. Harasymowicza i Z. Wojtkowicza „Polska w Europie” (Toruń 2001), gdzie podaje się następujące informacje: (...) w 1947 roku długość granic wynosiła 3566 km, z tego 497 km stanowiła granica morska. Obecna długość granic wynosi 3582 km, w tym na granicą morską przypada 528 km (...)

W „Nowej Encyklopedii Powszechnej PWN (Warszawa 1998) pod hasłem „Polska” można znaleźć następujący zapis: Długość granicy państwowej 3582 km, w tym granica morska – 528 km, granice wzdłuż rzek (głównie Bug i Odra) – 1285 km.

Przebieg linii granicy państwowej na morzu jest wykreślony na mapach morskich publikowanych przez Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej w Gdyni. Najbardziej precyzyjnie można odczytać przebieg granicy państwowej na mapach brzegowych nr 151, 152, 153 i 154 o skali 1:150 000.

Porównanie informacji statystycznych zawartych w wyżej wymienionych publikacjach z jej obrazem na mapach wskazuje, że autorzy podając liczbę 528 km mieli prawdopodobnie na myśli długość linii brzegowej, a nie długość granicy morskiej.

Metoda graficzna

Najłatwiejszą metodą wyznaczenia długości granicy państwowej na morzu jest metoda graficzna. Polega ona na porównaniu długości linii granicy naniesionej na mapie z podziałką mapy.

Wyróżnić możemy dwie odmiany metody graficznej:

- pomiar krzywomierzem;
- aproksymacja linii krzywej do linii łamanej.

Pomiar krzywomierzem polega na przesunięciu krzywomierza wzdłuż linii granicy na mapie, co pozwala zmierzyć odległość na mapie w skali 1:100 000 i odczytać wynik 285 km. Po przeliczeniu odległości do skali 1:150 000 otrzymujemy długość 427,5 km. Dokładność tego pomiaru jest jednak bardzo mała. Błąd pomiaru szacowany na 1% wynosi ponad 4 km.

Wyznaczenie długości metodą aproksymacji linii krzywej do linii łamanej polega na wyznaczeniu punktów pośrednich i pomiaru długości odcinków cząstkowych. Przy dzieleniu linii na odcinki kierowano się zasadą, aby linia łamana określona przez szereg punktów była jak najbardziej zbliżona do faktycznej linii granicy znajdującej się na mapie. W związku z tym w miejscach, gdzie promień krzywizny był większy, również i odcinki były większe i na odwrót, tam gdzie promień krzywizny był mniejszy wyznaczone odcinki też były mniejsze.

Następnie pomierzono długości tych odcinków poprzez porównanie z podziałką odległości znajdującej się na wschodniej i zachodniej ramce mapy. Pomiar odcinków granicy rozpoczęto od styku lądu z morzem w rejonie Świnoujścia, a zakończono w punkcie styku morza z lądem w rejonie miejscowości Piaski na Mierzei Wiślanej. Otrzymano wynik 423,1 km.

Należy pamiętać jednak, że prace graficzne na mapie obarczone są błędami losowymi. Ich wartość zależy od skali mapy. Na mapach o skali 1:150 000 wartość błędu losowego można oszacować na 0,5 km. Poprzez aproksymację linii krzywej popełniamy również błąd systematyczny każdorazowo sprowadzając łuk do odcinka prostego. Wartość błędu systematycznego jest trudna do oszacowania, niewątpliwie jednak największy błąd popełniamy w rejonie pomiędzy Darłowem i Ustką, gdzie promienie krzywizny są najmniejsze. Przyjmijmy, że zmierzoną na mapie długość należałoby zwiększyć o 1 km.

Warto zwrócić uwagę, że dokładność aproksymacji linii krzywej poprzez jej podział na większą liczbę odcinków nie może być zwiększana bez końca. Skracanie długości odcinków pośrednich od pewnego momentu nie będzie powodowało już wzrostu dokładności pomiaru, gdyż wzrost liczby odcinków zacznie wpływać na wzrost sumarycznego błędu pomiaru bardziej niż spadek błędu uzyskiwany dokładniejszą aproksymacją.

Pamiętając o możliwości popełnienia błędów pomiaru, długość granicy państwowej na morzu zmierzoną bezpośrednio na mapie zapiszemy jako: 423,1 km + ~1km ± 0,5 km.

Dokładność opisanej metody pomiaru bezpośrednio z mapy nie powinna zadowolić osób zawodowo związanych z nawigacją lub szerzej z działalnością ludzką na morzu. Spróbujemy zatem dokonać wyboru metody analitycznej, zapewniającej wyższą dokładność.

Wyznaczenie współrzędnych granicy na morzu

Zanim przystąpimy do omówienia metod i obliczeń, należy określić współrzędne punktów charakterystycznych i punktów pośrednich, przez które przebiega granica na morzu. Pod pojęciem punktów charakterystycznych będziemy rozumieć punkty, których współrzędne określono w umowach międzynarodowych, zaś pod pojęciem punktów pośrednich punkty, których współrzędne zdjęto z map morskich.

Wyznaczenie punktów powinno być dokonane z należytą starannością. Wobec tego (pomimo wykreślenia na mapie granicy państwowej na całej jej długości) wykorzystamy współrzędne określone w umowach międzynarodowych. Dlatego też granicę państwową na morzu podzielimy na następujące części:

- między morzem terytorialnym Polski i Niemiec;
- między morzem terytorialnym Polski i Rosji;
- między morzem terytorialnym Polski, a wyłączną strefą ekonomiczną.

1. Granica między morzem terytorialnym Polski i Niemiec

Współrzędne punktów charakterystycznych określające przebieg wspólnej granicy między morzem terytorialnym Polski i Niemiec zawarto w artykule 1 umowy między Polską Rzeczypospolitą Ludową, a Niemiecką Republiką Demokratyczną w sprawie rozgraniczenia obszarów morskich w Zatoce Pomorskiej, podpisanej w Berlinie 22.05.1989 r.

Postanowiono tam, że wspólna granica przebiega po liniach prostych (liniach geodezyjnych) łączących następujące punkty:

- 53°55'45,45"N 14°13'40,78"E;
- 53°59'21,46"N 14°14'38,84"E;
- 54°07'39,76"N 14°12'12,03"E.

W umowie ustalono również zewnętrzną granicę morza terytorialnego na odcinku o długości około 9 km. Przebiega ona po liniach prostych (liniach geodezyjnych) łączących następujące punkty:

- 54°07'39,76"N 14°12'12,03"E;
- 54°07'37,00"N 14°16'51,00"E;

- 54o08'38,00"N 14o20'48,00"E.

W umowie tej znajduje się informacja, że dla określenia współrzędnych przyjęto geodezyjny system Rauenberg.

2. Granica między morzem terytorialnym Polski i Rosji

Współrzędne punktów charakterystycznych określających przebieg wspólnej granicy między morzem terytorialnym Polski i Rosji określono w artykule 1 umowy między Polską Rzeczypospolitą Ludową, a Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich o rozgraniczeniu morza terytorialnego (wód terytorialnych), strefy ekonomicznej, strefy rybołówstwa morskiego i szelfu kontynentalnego na Morzu Bałtyckim, podpisanej w Moskwie 17.07.1985 r.

Postanowiono tam, że wspólna granica przebiega po linii prostej łączącej następujące punkty:

- F. 54o27'28,63"N 19o38'30,96"E;
- G. 54o36'15"N 19o24'22"E.

W umowie tej znajduje się informacja, że granice wykreślono na polskiej mapie morskiej nr 301. W okresie, kiedy podpisywana była umowa, Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej publikowało mapy w systemie Rauenberg.

3. Granica między morzem terytorialnym Polski, a wyłączną strefą ekonomiczną

Zasadnicza część granicy państwowej pomiędzy morzem terytorialnym, a wyłączną strefą ekonomiczną (z wyjątkiem 9-kilometrowego odcinka w zachodniej części) nie jest określona współrzędnymi. Na mapach morskich została wykreślona jako zbiór punktów oddalonych o 12 mil morskich od najbliższego położonego punktu należącego do linii podstawowej. Chcąc zastosować metody analityczne do wyznaczenia długości granicy, musimy dysponować jej współrzędnymi. Zdecydowaną większość współrzędnych tej granicy (z wyjątkiem wspomnianego odcinka zachodniego) określimy na podstawie map morskich poprzez podzielenie linii granicznej na kilkadziesiąt odcinków. W ten sposób otrzymamy punkty pośrednie. Średnia długość jednego odcinka wynosi 7 km.

4. Konwersja współrzędnych z systemu Rauenberg do systemu WGS-84

Okazuje się, że współrzędne punktów charakterystycznych określone w umowach międzynarodowych są wyrażone w innym systemie geodezyjnym, niż współrzędne punktów pośrednich. Konieczne jest zatem dokonanie konwersji współrzędnych do jednolitego systemu geodezyjnego.

W związku z faktem, że mapy morskie obecnie wydawane przez BHMW sporządzane są w światowym systemie geodezyjnym WGS-84, to i współrzędne punktów pośrednich wyrażone są w systemie WGS-84.

Wobec tego współrzędne określone w systemie Rauenberg wymienione w obu cytowanych wyżej umowach międzynarodowych należy przeliczyć do systemu WGS-84. Przybliżone wartości poprawek współrzędnych z systemu Rauenberg do systemu WGS-84 przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Przybliżone wartości poprawek do przeliczenia współrzędnych z systemu Rauenberg do systemu WGS-84

Rejon	Poprawka szerokości	Poprawka długości
Zatoka Pomorska	-5" (ok. -155 m)	-7" (ok. -127 m)
Zatoka Gdańska	-6" (ok. -186 m)	-10" (ok. -181 m)

Jeżeli przedstawione wyżej wartości poprawek współrzędnych dodamy do współrzędnych wyrażonych w systemie Rauenberg, to otrzymamy współrzędne w systemie WGS-84.

Spośród znanych metod analitycznych obliczania odległości między punktami zwróćmy uwagę na:

- metodę nawigacji zliczeniowej;
- geodezyjną metodę przenoszenia współrzędnych średniej szerokości Gaussa.

Metoda nawigacji zliczeniowej

W metodzie nawigacji zliczeniowej przyjmuje się, że promień krzywizny Ziemi jest stały i wynosi $R = 6\,366\,707$ m. Wartość tego promienia wynika z założenia, że długość jednej minuty południka i pierwszego wertykału jest równa i wynosi 1852 m (standardowa długość jednej mili morskiej).

Wyniki obliczeń przedstawiono w tabeli 2

Tabela 2

Nazwa odcinka	Długość (m)
Granica między morzem terytorialnym Polski i Niemiec	22 359
Granica między morzem terytorialnym Polski a wyłączną strefą ekonomiczną	378 442
Granica między morzem terytorialnym Polski i Rosji	22 253
Granica państwowa na morzu	423 054

Wyniki obliczeń długości granicy na morzu metodą nawigacji zliczeniowej

Sumaryczny błąd losowy w tej metodzie nie przekracza wartości 0,1 km.

Należy jednak dodatkowo uwzględnić błąd metody obliczenia odległości. Błąd metody polega przede wszystkim na założeniu, że długość łuku w kierunku południka i

pierwszego wertykału jest równa. Metoda zakłada, że średni promień kuli wynosi 6 366 707 m, faktycznie jednak promień krzywizny w kierunku pierwszego wertykału na szerokości 54,5o wynosi 6 392 440 m (różnica wynosi 25 733 m). Linia granicy przebiega pomiędzy długościami od 14,2o do 19,6o (różnica długości 5,4o, długość rzutu na pierwszy wertykał wynosi 3,1o. Błąd długości łuku wyniesie $m = 25733 \cdot 3,1 \cdot \pi / 180 = 1392$ m. Powyższą wartość powinniśmy uważać za błąd systematyczny Błąd w kierunku południkowym jest kilkakrotnie mniejszy. Zostanie zatem pominięty.

Pamiętając o możliwości popełnienia błędów obliczeń, długość granicy na morzu obliczoną metodą nawigacji zliczeniowej zapiszemy jako: 423,1 km + ~1,4 km ± 0,1 km.

Geodezyjna metoda przenoszenia współrzędnych średniej szerokości Gaussa

Spośród znanych metod obliczania odległości pomiędzy dwoma punktami najwyższe dokładności uzyskuje się przy wykorzystaniu odwrotnego zadania geodezyjnego przenoszenia współrzędnych. Wynika to z tego, że obliczenia prowadzi się bezpośrednio na powierzchni elipsoidy. W czasach, kiedy technika obliczeniowa opierała się na wykorzystaniu tablic matematycznych, obliczenia były żmudne i ich zastosowanie w wielu przypadkach uważano za niecelowe. Obecny rozwój elektronicznej techniki obliczeniowej się stanowi przeszkody w zastosowaniu omawianej metody obliczeń do naszych celów.

Istnieje szereg metod przenoszenia współrzędnych, które można podzielić na 3 grupy:

- na małe odległości (do 100 km);
- na średnie odległości (do 1000 km);
- na duże odległości (do 20000 km).

Do bardziej znanych geodezyjnych metod przenoszenia współrzędnych na średnie odległości można zaliczyć metody: średniej szerokości Gaussa, M. Collinsa, E. Sodano, W. Jordana.

W niniejszym artykule do obliczeń zastosowano geodezyjną metodę średniej szerokości Gaussa. Wyniki przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3

Wyniki obliczeń długości granicy metodą Gaussa

Nazwa odcinka	Długość (m)
Granica między morzem terytorialnym Polski i Niemiec	22 398
Granica między morzem terytorialnym Polski a wyłączną strefą ekonomiczną	379 793
Granica między morzem terytorialnym Polski i Rosji	22 316
Granica państwowa na morzu	424 307

Długość granicy po wyznaczeniu dodatkowych punktów pośrednich

W celu zminimalizowania wpływu aproksymacji linii krzywej do łamanej dokonano odczytu współrzędnych dodatkowych kilkudziesięciu punktów pomiędzy wcześniej wyznaczonymi punktami.

Okazało się, że przez podzielenie odcinka na dwa mniejsze, suma długości tych krótszych odcinków była większa od odcinka pierwotnego z reguły o kilka metrów (średnio o 6 m). W skrajnym przypadku otrzymano wynik większy o 23 m. Sumaryczna długość całej granicy na morzu wzrosła o 239 m.

Zestawienie wyników obliczeń dla poszczególnych części granicy przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

Wyniki obliczeń długości granicy na morzu geodezyjną metodą przenoszenia współrzędnych średniej szerokości Gaussa przy wyznaczeniu dodatkowych punktów pośrednich

Nazwa odcinka	Długość (m)
Granica między morzem terytorialnym Polski i Niemiec	22 398
Granica między morzem terytorialnym Polski a wyłączną strefą ekonomiczną	380 082
Granica między morzem terytorialnym Polski i Rosji	22 316
Granica państwowa na morzu	424 746

W razie dokonania kolejnego podziału odcinków na dwie części, wzrosłaby również wartość otrzymanego wyniku. Skalę tego przyrostu można oszacować na 1/3 przyrostu poprzedniego. Pamiętając, że podział odcinków spowodował przyrost o 240 m, możemy z pewnym przybliżeniem przyjąć, że niedomiar wyniku przedstawionego w ostatnim wierszu tabeli 4 wynosi około 80 m.

Wyżej przedstawione wyniki obarczone są następującymi błędami losowymi:

Wartość błędu losowego (wynikającego z błędu określenia współrzędnych punktów charakterystycznych oraz błędu konwersji współrzędnych do systemu WGS-84) wyniesie: Dokładność obliczenia współrzędnych w zakresie średnich odległości wynosi 0,001 sekundy kątowej. Wynika z tego, że błąd obliczenia odległości nie przekracza 0,05 m i może zostać pominięty. Pamiętając o możliwości popełnienia błędów, długość granicy na morzu obliczoną metodą przenoszenia współrzędnych średniej szerokości Gaussa zapiszemy jako: 424,7 km + ~ 0,1 km ± 0,1 km. Po zaokrągleniu otrzymamy zatem: 425 km

* * *

Podsumowując można stwierdzić, że współczesna technika obliczeniowa zezwala na swobodne stosowanie geodezyjnych metod przenoszenia współrzędnych, dlatego też metody te mogą być powszechnie stosowane. Ponadto nasuwa się wniosek, że w powszechnie publikowanych informacjach należałoby zawierać zarówno informacje o długości linii brzegowej jak i informacje o długości granicy państwowej na morzu.

Literatura:

1. Harasymowicz J., Wojtkowicz Z., Polska w Europie, Toruń 2001.
2. Kantak T., Stateczny A., Urbański J., Podstawy automatyzacji nawigacji, Gdynia AMW 1988.
3. Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, Warszawa 1998.
4. Urbański J., Ocena dokładności pozycji okrętu, Gdynia WSMW 1974.
5. Urbański J., Kopacz Z., Posiła J., Nawigacja morska, Gdynia AMW 2000.

JEDNOSTKI PŁYWAJĄCE MOSG – PRÓBA KLASYFIKACJI

Morski Oddział Straży Granicznej jest specyficznym oddziałem, gdyż oprócz zadań stojących przed wszystkimi oddziałami realizuje również zadanie typowe tylko dla niego, to jest nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przestrzeganiem przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach.

Wykonywanie pozostałych zadań, a zwłaszcza ochronę granicy państwowej realizuje się w sposób specyficzny ze względu na środowisko morskie.

Ze względu na specyfikę struktura organizacyjna naszego oddziału różni się od struktury innych oddziałów. Różnice polegają zwłaszcza na:

- w komendzie oddziału funkcjonują komórki organizacyjne zajmujące się nadzorem działalności dywizjonów oraz zabezpieczeniem logistycznym jednostek pływających SG;
- w skład oddziału oprócz typowych granicznych jednostek organizacyjnych wchodzi również dywizjony Straży Granicznej;
- wyposażenie typowych granicznych jednostek organizacyjnych różni się od stosowanego na granicy lądowej (zwłaszcza jednostki pływające oraz punkty obserwacyjne wyposażone w stacje radiolokacyjne).

Do realizacji na obszarach morskich ustawowych zadań wykorzystuje się przede wszystkim jednostki pływające SG. Próba klasyfikacji tych jednostek będzie przedmiotem niniejszego artykułu.

W ustawie o Straży Granicznej przy omawianiu środków przeznaczonych do realizacji zadań na morzu używa się konsekwentnie pojęcia „jednostka pływająca Straży Granicznej”. W ustawie tej nie zdefiniowano pojęcia „jednostka pływająca”.

Obowiązujące rozporządzenie wydane na podstawie art. 19, a wspomnianej ustawy w sprawie wymagań w zakresie technicznego i pozatechnicznego bezpieczeństwa żeglugi jednostek pływających Straży Granicznej mówi, że jednostki te powinny odpowiadać przepisom technicznym określonym przez polską instytucję klasyfikacyjną jaką jest Polski Rejestr Statków z siedzibą w Gdańsku.

Dla potrzeb niniejszego artykułu najlepszą definicję może stanowić ta zawarta w wydawnictwie Polskiego Rejestru Statków Zasady działalności nadzorczej, Gdańsk 1995, gdzie pod pojęciem „jednostka pływająca” czytamy: rozumie się obiekt skonstruowany lub

przystosowany do pływania. Pojęcie to obejmuje między innymi statki, ruchome jednostki wiertnicze, doki pływające, obiekty zanurzalne, jachty.

Tak rozumiana definicja powoduje, że „jednostka pływająca” jest pojęciem zbliżonym do statku, ale oprócz tych statków obejmuje swoim znaczeniem inne obiekty zdolne do pływania.

W specjalistycznej literaturze morskiej (a także w potocznej literaturze marynistycznej) powszechnie używa się pojęcia statek.

Definicję statku znajdziemy w jednym z podstawowych źródłowych dokumentów regulujących stosunki prawne związane z żeglugą morską, jakim jest ustawa z 18.09.2001 r. (Kodeks morski).

Już na wstępie ustawy definiuje ona pojęcie statku morskiego jako każde urządzenie pływające przeznaczone lub używane do żeglugi morskiej. Definicja ta zezwala rozumieć, że jednostki pływające Straży Granicznej są statkami.

Kolejne zapisy ustawy pozwalają określić następujące grupy statków:

- morskie statki handlowe jako statki przeznaczone lub używane do prowadzenia działalności gospodarczej, a w szczególności do przewozu ładunków lub pasażerów, rybołówstwa morskiego lub pozyskiwania innych zasobów morza, holowania, ratownictwa morskiego, wydobywania mienia zatopionego w morzu, pozyskiwania zasobów mineralnych dna morza oraz zasobów znajdujących się pod nim z wnętrza Ziemi;
- statki morskie używane wyłącznie do celów naukowo-badawczych, sportowych lub rekreacyjnych;
- statki morskie pełniące specjalną służbę państwową, w szczególności statki hydrograficzne, dozorcze, pożarnicze, telekomunikacyjne, celne, sanitarne, szkolne, pilotowe, statki używane wyłącznie do ratowania życia na morzu lub do łamania lodów;
- jednostki pływające Marynarki Wojennej, Straży Granicznej i Policji.

Przedstawiony powyżej podział statków wskazuje, że jednostki pływające Marynarki Wojennej, Straży Granicznej i Policji stanowią osobną grupę statków. Przed każdą z wymienionych formacji ustawodawca postawił inne zadania, co powoduje, że inne są wymagania w zakresie konstrukcji i wyposażenia dla każdej grupy tych jednostek pływających.

Zadania Marynarki Wojennej, jako rodzaju Sił Zbrojnych są związane z obronnością państwa. Szczególne miejsce zajmuje Marynarka Wojenna jako ogniwo sił NATO.

Międzynarodowe prawo, zwłaszcza konwencja o prawie morza w szczególności sposób eksponuje uprawnienia okrętów – podstawowych jednostek pływających wchodzących w skład Sił Morskich.

Znaczna część jednostek pływających Marynarki Wojennej to okręty, których cechy wyczerpują definicję okrętu przywołaną w art. 29 konwencji o prawie morza.

Definicja ta stanowi, że: okręt wojenny oznacza okręt należący do sił zbrojnych państwa, noszący zewnętrzne znaki wyróżniające okręty posiadające przynależność tego państwa, dowodzony przez oficera marynarki pozostającego w służbie tego państwa i którego nazwisko znajduje się na liście oficerów lub w równorzędnym dokumencie, z załogą podlegającą normalnej dyscyplinie wojskowej.

Zadania Policji dotyczą utrzymania porządku prawnego na terytorium kraju. Pojawienie się na polskich obszarach morskich formacji o charakterze policyjnym, jaką jest Straż Graniczna spowodowała, że działania jednostek pływających Policji mogą ograniczyć się do strefy przybrzeżnej. Zasięg rejonu przewidywanych zadań przekłada się na wymagania techniczne.

Zadania Straży Granicznej zakładają operowanie na całej powierzchni polskich obszarów morskich. Jednostki pływające SG ze względu między innymi na rodzaj realizowanych zadań, długotrwałość ich wykonywania, rejon uprawianej żeglugi różnią się wielkością, dzielnością, wyposażeniem, liczebnością załogi itp.

Zanim przystąpimy do próby podziału jednostek pływających znajdujących się obecnie na wyposażeniu Morskiego Oddziału Straży Granicznej, dokonajmy przeglądu podziału jednostek pływających stosowany przez Polski Rejestr Statków powołany do sprawowania nadzoru klasyfikacyjnego nad budową i techniczną stroną eksploatacji statków.

W tym celu PRS wydaje przepisy klasyfikacyjne oddzielnie dla następujących grup jednostek pływających:

- statków morskich;
- małych statków morskich;
- statków śródlądowych;
- łodzi motorowych;
- jachtów;
- ruchomych platform wiertniczych;
- doków pływających.

Spośród wyżej wymienionych grup jednostek pływających, MOSG eksploatuje jedynie statki morskie, małe statki morskie, łodzie motorowe oraz jachty. Dokonajmy zatem krótkiego przeglądu tych grup.

Zgodnie z przepisami PRS za statek morski należy uważać:

- statek o długości 24 m i większej, niezależnie od rodzaju żeglugi;
- statek o długości poniżej 24 m przeznaczony do żeglugi w rejonie nieograniczonym, z wyłączeniem jachtów morskich;
- zbiornikowce olejowe, chemikaliowce i gazowce, niezależnie od ich długości i rejonu żeglugi.

Statek spełniający wymagania określone przepisami PRS-u, na wniosek armatora może otrzymać klasę. Klasa statku to ciąg znaków zawierających między innymi znaki określające typ statku.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi zasadami klasyfikacji, PRS Gdańsk 2002, dla statku może zostać określony typ tabela 1.

Tabela 1

Wykaz typów statków według Polskiego Rejestru Statków

Znaki w świadectwie klasy określające typ	Typ statku
General cargo ship	Drobnicowiec uniwersalny
Passenger ship	Statek pasażerski
Ro-ro ship	Statek ro-ro
Ferry	Prom
Bulk carrier	Masowiec
Ore carrier	Rudowiec
Cement carrier	Cementowiec
Crude oil tanker	Ropowiec
Product carrier	Produktowiec
Container ship	Kontenerowiec
Liquefied gas tanker	Gazowiec
Chemical tanker	Chemiczowiec
Tanker for	Zbiornikowiec (inne)
Reefer carrier	Chłodniowiec
Livestock carrier	Bydłowiec
Fishing vessel	Statek rybacki
Tug	Holownik
Supply vessel	Statek obsługi
Rescue vessel	Statek ratowniczy
Fire fighting ship ...	Statek pożarniczy
Oil recovery vessel	Statek do zwalczania rozlewów
Special purpose ship	Statek specjalistyczny
Floating crane	Zuraw pływający
Dredger	Pogłębiarka
Hopper barge	Szalanda
Barge	Barka
Ponton	Ponton
Hsc	Jednostka szybka

Przedstawione w tabeli 1 typy statków wynikają ze specyficznych wymagań stawianych statkowi w celu dostosowania budowy statku, jego stałych urządzeń i wyposażenia charakterystycznego dla rodzaju prowadzonej działalności.

Do zasadniczych zadań stawianych jednostkom pływającym Straży Granicznej należy zaliczyć: patrolowanie obszarów morskich, prowadzenie pościgów oraz dokonywanie inspekcji statków. Spośród wymienionych typów najbardziej odpowiednim typem wydaje się być statek specjalistyczny. Przepisy PRS bliżej precyzują to pojęcie:

Statek specjalistyczny to statek odpowiednio wyposażony i przeznaczony do wykonywania zadań specjalistycznych oraz przewozu personelu specjalistycznego.

Do statków tych zalicza się:

- statki badawcze, ekspedycyjne i inspekcyjne;
- statki szkolne;
- statki przetwórcze przeznaczone do przetwórstwa ryb i innych żywych zasobów morza, nie prowadzące ich połowu;

- inne statki specjalnego przeznaczenia, których cechy konstrukcyjne, wyposażenie lub sposób eksploatacji są specyficzne, np. okręty.

W rozumieniu tych przepisów do statków morskich zaliczyć należy jednostki pływające typu „SKS-40”, „912” i „918”.

Jeśli statek jest zbudowany z zastosowaniem ulg dla określonego rejonu żeglugi, to w symbolu klasy umieszcza się znaki I, II lub III, które mają następujące znaczenie:

- I. żegluga po morzach otwartych w odległości do 200 mil morskich od miejsca schronienia, z dopuszczalną odległością między dwoma miejscami schronienia do 400 mil morskich i żegluga po morzach zamkniętych;
- II. żegluga po morzach otwartych w odległości do 50 mil morskich od miejsca schronienia, z dopuszczalną odległością między dwoma miejscami schronienia do 100 mil morskich oraz żegluga po morzach zamkniętych w granicach określonych dla każdego przypadku w świadectwie klasy oraz żegluga po Morzu Bałtyckim;
- III. Iżegluga po morzach otwartych i zamkniętych w odległości nie większej niż 20 mil morskich od linii brzegu morskiego w granicach określonych dla każdego przypadku w świadectwie klasy.

Małym statkiem morskim jest statek wypornościowy, zamknięty pokładem o długości do 24 m. W przepisach określono, że mogą one dotyczyć również statków żaglowych, ślizgaczy, poduszkowców i wodolotów.

Małe statki morskie można podzielić na typy podobnie jak statki morskie. W rozumieniu tych przepisów małym statkiem morskim jest jednostka pływająca typu „90” i „SAR-1500”.

Dla małego statku morskiego rejon żeglugi ogranicza się poprzez przypisanie statkowi znaku I, II lub III, które mają następujące znaczenie:

- I. żegluga po Morzu Północnym i innych morzach otwartych w odległości do 200 mil morskich od miejsca schronienia, z dopuszczalną odległością między dwoma miejscami schronienia do 400 mil morskich oraz żegluga po Morzu Bałtyckim i innych morzach zamkniętych;
- II. żegluga po Morzu Północnym i innych morzach otwartych w odległości do 50 mil morskich od miejsca schronienia, z dopuszczalną odległością między dwoma miejscami schronienia do 100 mil morskich oraz żegluga po Morzu Bałtyckim i innych morzach zamkniętych w granicach określonych w świadectwie klasy i księdze rejestru;

III. żegluga przybrzeżna po Morzu Bałtyckim w odległości nie większej niż 20 mil morskich od linii brzegu morskiego lub żegluga przybrzeżna po innych morzach o podobnych warunkach żeglugowych w granicach określonych w Świadectwie klasy i Księdze Rejestru.

Łodzią motorową jest mały statek z pokładem ciągłym, częściowym lub bez pokładu, napędzany silnikiem spalinowym: wysokoprężnym lub benzynowym, wbudowanym na stałe lub przyczepnym, którego kadłub jest konstrukcją sztywną, wykonaną z laminatu, drewna, stali, stopu aluminium lub konstrukcją hybrydową, stanowiącą połączenie konstrukcji sztywnej i elastycznej, wykonanej z elementów napełnianych gazem lub piankowych. Łodzie mogą być wypornościowe o wyporze realizowanym hydrostatycznie oraz ślizgowe o wyporze częściowo realizowanym hydrodynamicznie, jedno lub wielokadłubowe. Długość całkowita łodzi motorowej nie przekracza 15 m. W zależności od przeznaczenia łodzie motorowe można podzielić na następujące grupy:

- rybackie przeznaczona do zarobkowego połowu ryb;
- turystyczne przeznaczona do celów turystycznych, rekreacyjnych i sportowych;
- patrolowe przeznaczona do patrolowania akwenów i prowadzenia akcji ratowniczych;
- robocze przeznaczona do prac transportowych, cumowniczych i innych prac pomocniczych.

Wszystkie eksploatowane przez MOSG łodzie motorowe należy zaliczyć do łodzi patrolowych. W rozumieniu tych przepisów do łodzi patrolowych zalicza się jednostki pływające typu: "MI-6", "M-35", "S-7500/K", "S-7500", "S-6100/K", "MR-4800", "MR-4500".

W zależności od spełnienia odpowiednich wymagań przepisów oraz akwenu, na którym łódź ma uprawiać żeglugę, w zasadniczym symbolu klasy umieszcza się znaki rejonu żeglugi III, IV, 1, 2 lub 3, które mają następujące znaczenie:

- III. żegluga po morskich wodach przybrzeżnych w odległości nie większej niż 20 mil morskich od linii brzegu na Morzu Bałtyckim i innych morzach o podobnych warunkach żeglugowych oraz po wodach śródlądowych;
- IV. żegluga po morskich wodach przybrzeżnych w odległości nie większej niż 6 mil morskich od linii brzegu morskiego oraz po wodach śródlądowych;

1. żegluga po wodach śródlądowych oraz po morskich wodach przybrzeżnych lub wewnętrznych zaliczanych do akwenów śródlądowych, na których może występować fala o wysokości do 2,0 m; z polskich akwenów do tego rejonu zalicza się część Zatoki Pomorskiej położoną na południe od linii prostej łączącej Cypel Nord Perd na wyspie Rugia z latarnią morską Niechorze, a także część Zatoki Gdańskiej położoną na południe od linii prostej łączącej latarnię morską Hel z latarnią morską Krynica Morska;
2. żegluga po wodach śródlądowych oraz po morskich wodach wewnętrznych zaliczanych do akwenów śródlądowych, na których może występować fala o wysokości do 1,2 m; z polskich akwenów do tego rejonu zalicza się Zalew Szczeciński, Zalew Kamieński, Zalew Wiślany, Zatokę Pucką, Zalew Włocławski oraz część systemu jezior mazurskich obejmującą jeziora: Śniardwy, Niegocin i Mamry;
3. żegluga po wodach śródlądowych oraz po morskich wodach wewnętrznych zaliczanych do akwenów śródlądowych, na których może występować fala o wysokości do 0,6 m; z polskich akwenów do tego rejonu zalicza się śródlądowe drogi wodne nie wymienione w rejonie 2 oraz porty morskie.

Jachtem morskim nazywa się statek o napędzie żaglowym lub motorowym, przystosowany do żeglugi morskiej, przeznaczony do celów turystycznych, rekreacyjnych, wyczynowych, szkoleniowych oraz wychowawczych. W zależności od przeznaczenia oraz budowy i cech konstrukcyjnych jachty morskie dzielimy na:

- jacht żaglowy – jacht, którego podstawowym urządzeniem napędowym jest osprzęt żaglowy;
- jacht motorowy – jacht, którego podstawowym urządzeniem napędowym jest napęd mechaniczny;
- jacht motorowo-żaglowy – jacht żaglowy wyposażony w napęd mechaniczny o takiej mocy znamionowej wyrażonej w (kW), że jej stosunek do klasyfikacyjnej powierzchni ożaglowania wyrażonej w (m²) jest zawarty w przedziale 0,65-1,5. Jachty dla których współczynnik ten przekracza wartość 1,5, zalicza się do jachtów motorowych. Jachty ze współczynnikiem poniżej 0,65 zalicza się do jachtów żaglowych;

- jacht wyczynowy - jacht żaglowy przeznaczony specjalnie do regat, którego maszt ma zaniżony współczynnik pewności i którego osprzęt żaglowy wymaga umiejętnego strojenia i obsługi;
- jacht dwukadłubowy (katamaran) – jacht o dwóch kadłubach połączonych wytrzymałościową konstrukcją wiążącą je ze sobą;
- jacht trzykadłubowy (trimaran) – jacht, którego główny kadłub połączony jest konstrukcją wytrzymałościową z dwoma bocznymi kadłubami.

Do jachtów morskich zaliczamy jednostki pływające typu „C-45” i „C-46”. Jacht typu „C-45” (nazwa Karawela II) jest jachtem dwumasztowym (tylny maszt jest niższy), posiada ożaglowanie „jol”. Jacht typu „C-46” (nazwa Galeon) jest jachtem dwumasztowym, posiada ożaglowanie „szkuner”.

Dla jachtu morskiego rejon żeglugi może nie być ograniczony, albo ogranicza się go poprzez przypisanie jachtowi znaku I, II, III lub V, które mają następujące znaczenie:

- I. ograniczenie żeglugi do rejonu: Morza Północnego (do 62° szerokości geograficznej północnej i do 008° długości geograficznej zachodniej i do linii łączącej Quessant we Francji i Fastnet w Irlandii), Morza Śródziemnego oraz mórz otwartych do 200 mil morskich od miejsca schronienia z dopuszczalną odległością między dwoma miejscami schronienia do 400 mil morskich;
- II. ograniczenie żeglugi do rejonu: Morza Bałtyckiego (z Bełtami, Kattegatem i Skagerrakiem do 010° długości geograficznej wschodniej), innych mórz zamkniętych o podobnych warunkach żeglugowych (np. Adriatyk, Morze Czarne) oraz mórz otwartych do 50 mil morskich od portu schronienia z dopuszczalną odległością między miejscami schronienia do 100 mil morskich;
- III. ograniczenie żeglugi do rejonu wód przybrzeżnych w odległości 20 mil morskich od linii brzegu na Morzu Bałtyckim i innych morzach zamkniętych o podobnych warunkach żeglugowych;
- V. ograniczenie żeglugi do rejonu: Zalewu Szczecińskiego, Zalewu Wiślanego, Zatoki Gdańskiej (na zachód od linii łączącej południowy cypel Mierzei Helskiej z latarnią morską w Krynicy Morskiej), Zatoki Pomorskiej (na akwenie ograniczonym od zachodu wytyczonym torem wodnym portu Świnoujście, od północy równoleżnikiem 54°02' szerokości geograficznej północnej, a od wschodu południkiem 14°30' długości geograficznej wschodniej), innych wód osłoniętych o podobnych warunkach żeglugowych oraz mórz zamkniętych w odległości do 6 mil morskich od miejsca schronienia.

Jednostkom pływającym MOSG nadaje się kategorie. Odpowiednia kategoria wynika z następujących kryteriów:

- pojemności;
- uzbrojenia pokładowego;
- rejonu żeglugi;
- mocy silników napędowych.

Przy ustalaniu kategorii jednostek stosuje się następujące zasady:

- kategorię I nadaje się jednostkom pływającym spełniającym co najmniej 3 spośród następujących kryteriów:
 - pojemność co najmniej 200;
 - uzbrojenie pokładowe kalibru 20 mm;
 - rejon żeglugi obejmujący cały akwen polskich obszarów morskich;
 - moc silników napędowych 750 kW;
- kategorię II nadaje się jednostkom pływającym spełniającym dwa z kryteriów wymienionych w punkcie 1;
- kategorię III nadaje się jednostkom pływającym posiadającym silniki napędowe o mocy co najmniej 400 kW;
- kategorię IV nadaje się pozostałym jednostkom napędowym;
- jednostkom bezwypornościowym kategorię podwyższa się o jeden stopień (w chwili obecnej MOSG nie dysponuje poduszkowcami).

Zgodnie z przedstawioną wyżej klasyfikacją i kategoryzacją, aktualnie Morski Oddział Straży Granicznej posiada następującą liczbę jednostek pływających:

- statki morskie – 4 kat. I i 2 kat II;
- małe statki morskie 2 kat II i 6 kat III;
- łodzie patrolowe – 23 kat. IV;
- jachty morskie – 2 kat. III.

Ponadto na wyposażeniu jednostek pływających kat. III znajduje się 5 łodzi motorowych o długości 3,1 m. Wykaz typów jednostek zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2

Zestawienie jednostek pływających MOSG na dzień 31.12.2002 r.

Typ statku wg PRS	Kategoria	Typ budowy jednostki pływającej	Ilość	Symbol ograniczenia rejonu żeglugi
Statek morski	I	„SKS-40”	2	II
		„912”	2	
	II	„918”	2	
Mały statek morski	II	„SAR 1500”	2	II
	III	„90”	6	III
Łódź patrolowa	IV	„M-35”	1	
		„MI-6”	2	III
		„S-7500 K”	1	III
		„S-7500”	3	III
		„S-6100 K”	6	III
		„MR 4800 B”	5	IV
		„MR 4800”	2	IV
		„M 4500”	3	IV
Jacht morski	IV	„C-45”	1	
		„C-46”	1	

Część spośród posiadanych jednostek pływających jest mocno wyeksploatowana. Dlatego też obecnie trwają intensywne prace zmierzające do pozyskania nowych jednostek, w tym kategorii I. Ma to zasadnicze znaczenie dla zapewnienia skutecznej realizacji zadań Straży Granicznej na morzu, szczególnie w zakresie ochrony granicy państwowej, mającej wkrótce stać się zewnętrzną granicą Unii Europejskiej.

Literatura:

1. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza sporządzona w Montego Bay 10.12.1982 r.
2. Przepisy klasyfikacji i budowy statków morskich – część I Zasady klasyfikacji, PRS Gdańsk 2002.
3. Przepisy klasyfikacji i budowy małych statków morskich – część I Zasady klasyfikacji, PRS Gdańsk 1996.
4. Przepisy klasyfikacji i budowy łodzi motorowych – część I Zasady klasyfikacji, PRS Gdańsk 1998.
5. Przepisy klasyfikacji i budowy jachtów morskich – część I Zasady klasyfikacji, PRS Gdańsk 1996.
6. Ustawa z dnia 18 września 2001 r. Kodeks morski.

DZIAŁALNOŚĆ WYDZIAŁU LOTNICZEGO MOSG

Na podstawie Decyzji nr 17/2000 Naczelnego Inspektora Lotnictwa Służb Porządku Publicznego i protokołu - sprawozdania z gotowości Wydziału Lotniczego MOSG z dnia 16.11.2000 r. otrzymano zgodę na rozpoczęcie działalności lotniczej Wydziału Lotniczego MOSG.

W dniu 21.12. 2000 r. minister spraw wewnętrznych i administracji oraz Komendant Główny Straży Granicznej przekazał komendantowi MOSG samolot Mewa M-20.

Od dnia 22.12. 2000 r. samolot Mewa M-20 o znakach rejestracyjnych PL - 50YG bazuje na lotnisku w Gdańsku-Rębiechowie, w hangarze Zespołu Lotnictwa Sanitarnego.

Technicznie został zabezpieczony przez personel wydziału jak i personel techniczny SKTS - zgodnie z umową zawartą w dniu 22.12. 2000 r.

Obszar morskiej granicy Rzeczypospolitej Polskiej, z samej swej istoty jest trudny do ochrony. Długi odcinek wybrzeża oraz rozległa wyłączna strefa ekonomiczna (pow. 36 000 km²), morza terytorialnego i wód wewnętrznych powoduje, że rejon ten wymaga szczególnego prowadzenia monitoringu z powietrza celem wykrywania i dokumentowania działań nieczystych z obowiązującym prawem.

Doskonale do tego typu działań nadają się statki powietrzne. Dzięki dużej prędkości przewyższającej wielokrotnie prędkość jednostek pływających umożliwiają skuteczną penetrację dużych obszarów morza w stosunkowo krótkim czasie. Daje to niewątpliwą przewagę jeśli uwzględnić, że dodatkowo środki te zdolne są do przenoszenia urządzeń pozwalających na obserwację i rejestrację zaobserwowanych zdarzeń.

Oczywiście samo wykonywanie lotów nad morzem zdecydowanie różni się od analogicznych działań prowadzonych nad lądem i w morzu. Wymaga bowiem prowadzenia nawigacji bez odnoszenia się do punktów orientacyjnych znajdujących się w terenie ze względu na ich brak. Wymusza więc stosowanie szerszego wyposażenia pilotażowo-nawigacyjnego aniżeli nad lądem. Zmienne warunki atmosferyczne oraz możliwość nagłego występowania skrajnych warunków, dodatkowo utrudnia loty szczególnie w warunkach nocnych.

Dla konstrukcji statków powietrznych surowość klimatu morskiego i jego wpływ na żywotność i niezawodność konstrukcji wymaga dodatkowych czynności obsługowych oraz kosztów wynikających z przedwczesnego zużycia się niektórych elementów.

Specyfika działań statków powietrznych na morzu zobowiązuje je do prowadzenia działań ratowniczych w sytuacjach zagrożenia innych statków powietrznych i jednostek pływających. Wynika to z zapisów prawa lotniczego i morskiego. Jednak nie zastosowanie się do nich stanowi przestępstwo. Działania ratownicze statków powietrznych Straży Granicznej obwarowane tymi przepisami nie wykraczają poza analogiczne działania innych statków powietrznych, niezależnie od przynależności. Brak jest na dzień dzisiejszy uregulowań, które nakładałyby na SG ustawowy obowiązek podejmowania działań ratowniczych. Stąd też ich wyposażenie w środki ratownictwa morskiego będzie mieściło się w granicach określonych przepisami wykonywania lotów nad obszarami morskimi.

Nie wyklucza to oczywiście zastosowania statków powietrznych SG do działań stricte ratowniczych. Wymaga to jednak odpowiednich uregulowań. Samo współdziałanie z organami ratownictwa morskiego mogłoby przybrać kształt podobny do współdziałania SG z GOPR.

Dane taktyczno-techniczne samolotu M-20 Mewa

Samolot PZL M-20 Mewa jest licencyjną odmianą amerykańskiego samolotu dyspozycyjnego Piper PA-34 „Seneca II”. Prototyp samolotu Piper „Seneca” został oblatany w 1971r. Zmodyfikowana odmiana oznaczona „Seneca II” powstała w 1975 r.

Fot. 1. Samolot patrolowy MOSG PZL M-20 Mewa

W styczniu 1977 r. PZL zawarły umowę kooperacyjno-licencyjną na budowę samolotu, wg której zakłady PZL-Mielec produkowały elementy samolotu dla USA, a w zamian montowały samoloty wyposażając je w silniki PZL-Franklin. Konstruktorem prowadzącym został inż. Krzysztof Piwek.

Pierwsza Mewa (oznaczona M-20 00) została zmontowana z elementów dostarczonych przez licencjodawcę w październiku 1978 r., a oblot odbył się 25.07.1979 r. Następny prototyp, oznaczony M-20 01 wyprodukowany w całości w Polsce został oblatany 22.09.1982 r. W następnym prototypie (M-20 02) wymieniono instalację elektryczną oraz zasilanie zespołu napędowego. Do jego oblotu doszło 10.10.1985 r. Ze względu na priorytet, jaki otrzymały prace nad samolotami wojskowymi oraz kłopoty z seryjną produkcją silnika PZL-Franklin podjęto opracowanie wersji M-20 03 z silnikami Teledyne Continental TSIO/LTSIO-360-KB, będącej odpowiednikiem samolotu PA-34-220T „Seneca III”. Prototyp został oblatany 13.10.1988 r. Kolejną wersją był samolot oznaczony M-20 04 o zwiększonej masie startowej. W 1993 r. Mewa została nagrodzona godłem „Teraz Polska”.

Dane samolotu przedstawiają się następująco:

1. prędkość:

- maksymalna trwała (75% mocy) - 160 węzłów;
- ekonomiczna (65% mocy) - 140 węzłów;
- dużego zasięgu (45% mocy) - 120 węzłów;

2. promień działania:

- przy prędkości maksymalnej trwałej (75% mocy) - 325 Mm (290 Mm z rezerwą na 45 min. lotu 45% mocy);
- przy prędkości ekonomicznej (65% mocy) 390 Mm (355 Mm z rezerwą na 45 min. lotu 45% mocy);
- przy prędkości dużego zasięgu (45% mocy) 465 Mm (415 Mm z rezerwą na 45 min. lotu 45% mocy);

3. dopuszczalna prędkość wiatru przy starcie - 8,5 m/s wiatru bocznego;

4. czas przebywania w powietrzu - 5 godz. 20 min.;

5. liczba miejsc - 3 + 1 (załoga + 1 osoba - przy pełnych zbiornikach paliwa);

6. zapas paliwa - 470 litrów;

7. środki łączności i poszukiwania - radiostacje lotnicze, radiostacja łączności specjalnej MSWiA;

8. środki ratownicze - dla potrzeb własnych: 5 pasów ratunkowych, tratwa ratunkowa na 4 osoby, radioboj ratunkowa (406 MHz i 121,5 MHz);
9. możliwości lotu nad morzem przy widzialności 1,5 km i podstawie chmur 150 m;
10. inne dane - samolot i załoga dopuszczony do lotów według wskazań przyrządów (IFR) oraz do lotów nocnych w warunkach przy widzialności 5 km i podstawie chmur 500 m.

Zadania dla lotnictwa Morskiego Oddziału Straży Granicznej

Loty patrolowo-rozpoznawcze wykonuje się w celu:

- prowadzenia obserwacji i rozpoznania polskich obszarów morskich oraz prowadzenia obserwacji w strefie nadgranicznej i przestrzeni powietrznej,
- wykrywania, określania pozycji oraz rozpoznawania:
- jednostek pływających, kontaktujących się ze sobą (szczególnie na morzu terytorialnym);
- jednostek łamiących prawo nieszkodliwego przepływu np. kotwiczących w niedozwolonych miejscach, itp.;
- nierozpoznanych jednostek pływających;
- skupisk kutrów polskich i obcych na polskich obszarach morskich;
- jednostek pływających naruszających przepisy w zakresie ochrony środowiska morskiego i eksploatacji polskich obszarów morskich;
- statków naukowo-badawczych;
- uzyskiwania informacji niezbędnych do planowania służby granicznej i prowadzenia działań granicznych na polskich obszarach morskich;
- rozpoznawania sytuacji na redach portowych, akwenach czasowo zamkniętych dla żeglugi, w rejonie platform wiertniczych;
- współdziałaniu w naprowadzaniu na cel jednostek pływających SG;
- wykrywania zanieczyszczeń polskich obszarów morskich;
- w okresie zimowym, kontrola zalodzonych akwenów przygranicznych, głównie na Zalewie Wiślanym i Szczecińskim;
- dokumentowania miejsc wyładunku, podejmowania z wody osób i przedmiotów na morzu, przystaniach oraz plażach;
- dokumentowania nieprzestrzegania przez jednostki pływające przepisów obowiązujących na polskich obszarach morskich, np. sprawców nielegalnych połowów ryb, sprawców zanieczyszczeń polskich obszarów morskich, sprawców nielegalnego przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom, itp.

Inne loty wykonywane przez lotnictwo MOSG to:

- loty pościgowe, które wykonuje się w celu:
 - prowadzenia pościgu za jednostką pływającą, sprawcą przestępstwa, do chwili zatrzymania sprawcy, utraty z pola widzenia sprawcy lub wyczerpania możliwości taktyczno-technicznych statku powietrznego SG;
- loty transportowe w celu:
 - przetransportowania drogą powietrzną określonego ładunku lub osób;
- loty nawigacyjno-szkoleniowe;
- loty poszukiwawczo-ratownicze na polskich obszarach morskich samodzielnie oraz we współdziałaniu z MW RP i Polskim Ratownictwem Okrętowym.

Współpraca z innymi państwami w dziedzinie ochrony środowiska

W dniach 18-21.11.1996 r. odbyła się międzynarodowa konferencja „Partnerstwo dla środowiska zagrożenia inżynierii środowiska związane z funkcjonowaniem morskich sił zbrojnych”. Organizatorem tej konferencji był Departament Stosunków Społecznych MON (Biuro Ochrony Środowiska), Marynarka Wojenna RP oraz Specjalna Grupa Robocza (SWG/12 - NATO) do spraw ochrony środowiska morskiego. Konferencja ta została zaaprobowana przez komitet polityczny NATO i włączona do planu pracy Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC) na rok 1996. Uczestnicy konferencji zostali zapoznani z nowoczesnymi rozwiązaniami w zakresie ochrony środowiska morskiego. Dyskutowano również o problematyce, jak i osiągnięciach w tej dziedzinie. Między innymi przedstawiciele Szwecji ppłk Bertil Steen (z sekcji ochrony środowiska sił zbrojnych Szwecji) oraz kmdr por. Lars Jeppsson (z dowództwa Szwedzkiej Królewskiej Marynarki Wojennej) zaprezentowali możliwości współdziałania jednostek wojskowych z cywilnymi instytucjami zajmującymi się ochroną środowiska. W konferencji udział wzięło 33 uczestników z zagranicy oraz 56 osób z kraju.

W dniach 11-12.09.1997 r. odbyła się w siedzibie Morskiego Instytutu Rybackiego w Gdyni międzynarodowa konferencja Maris/marsource Workshop dotyczyła ona głównie stworzenia systemu sieci informatycznej w środowisku morskim, rybołówstwie i badaniach naukowych morza. Została powołana do życia, jako podprojekt inicjatywy MARIS przez Głowy Państw z krajów G-7, z zamiarem stworzenia Stowarzyszenia Informatyki Morskiej. Na konferencji tej zaprezentowano działalność prywatną w sektorze rybołówstwa w Unii Europejskiej. Uczestników poinformowano również, iż bardzo ważne dla rybaków są informacje dotyczące sytuacji stada, gatunku i biologii ryb. Projekt ww. planu został

przedstawiony podczas wystawy EXPO 1998 w Lizbonie. Zaprezentowano także różne dziedziny nowych technologii informatyki i komunikacji, między innymi skomputeryzowane aukcje ryb świeżych powiązane z elektronicznymi systemami zdalnego zakupu.

W dniach 01-02.06.1999 r. odbyło się szwedzko-polskie Forum Lotnictwa Cywilnego w Warszawie. Poświęcone było sprawom techniki, organizacji zarządzania, badań i rozwoju oraz ochrony środowiska w sferze lotnictwa. Forum otworzył ambasador Królestwa Szwecji w Warszawie Stefan Noreen, prezentując program sesji. Przedstawiciel szwedzkiego ministerstwa przemysłu John Jangrost oraz wiceprezes działu strategicznego planowania firmy SAAB - Ulf Edlund zaprezentowali w swoich referatach systemy łączności i nadzoru lotnictwa, tzw. trzeciej generacji.

Jednym z głównych tematów, które zainteresowały Morski Oddział Straży Granicznej, był „Nadzór z powietrza w obszarze Bałtyku pod względem ochrony środowiska”, przedstawiony przez Manager Airborne Systems (SSC) Szwedzkiej Korporacji Kosmicznej Olova Fasta. Zaprezentował on systemy nadzoru morskiego (MSS SLAR), które zyskały uznanie na całym świecie i są eksportowane do wielu krajów Europy i świata, a głównymi odbiorcami tych systemów jest Straż Graniczna (przybrzeżna). Airborne Systems, czyli systemy pokładowe, przeznaczone są do ochrony strefy ekonomicznej przed zanieczyszczeniami, do śledzenia i kontroli rybołówstwa, do kontroli ruchu statków morskich oraz ratownictwa morskiego. Zyskały one uznanie i certyfikat amerykańskiej Straży Przybrzeżnej (Coast Guard) i norweskich władz kontroli zanieczyszczeń. Wspomniał on, że z systemu MSS SLAR 5000 korzysta w codziennych operacjach kontrolno-patrolowych szwedzka Straż Przybrzeżna, niemiecki BGS oraz duńska, estońska i fińska Straż Przybrzeżna. Wspomniał również, że wyposażono w ten system polski samolot Turbolet z Urzędu Morskiego w Gdyni, na którym są wykonywane wspólne loty inspektorów urzędu morskiego oraz przedstawicieli (specjalistów) z MOSG.

Dyrektor Grupy Lotnictwa i Środowiska przy szwedzkim Instytucie Badań Aeronautyki Jan Westerberg omówił problem oraz poszerzył wiedzę odnośnie oddziaływania lotnictwa na środowisko.

W październiku 1999 r. na terenie MOSG przebywał kmdr Sven Bergqvist ze szwedzkiego Coast Guard region South, który interesował się sposobem wykorzystania systemu SLAR na samolocie Turbolet przez Straż Graniczną (MOSG).

Morski Oddział Straży Granicznej uczestniczy również w międzynarodowych operacjach powietrzno-morskich z zakresu długotrwałego zwalczania zagrożeń środowiska morskiego pod kryptonimem „Cepco”. Udział w tych operacjach biorą jednostki pływające

naszego oddziału, które współpracują z samolotem Turbolet oraz innymi jednostkami pływającymi państw nadbałtyckich, w tym Szwecji. Do chwili obecnej w ramach współpracy przeprowadzono z udziałem wydzielonych sił i środków MOSG trzy operacje.

Samolot M-28 Bryza

M-28 Bryza jest górnopłatem zastrzałowym z nieciśnieniowaną kabiną, podwójnym usterzeniem pionowym, stałym podwoziem trójkołowym zamocowanym do kadłuba ze sterowanym przednim kołem.

Fot. 2. Samolot M-28 Bryza

Samoloty M-28 Bryza charakteryzują się doskonałymi parametrami taktyczno-technicznymi, do których należą:

- krótki start i lądowanie (STOL);
- doskonałe charakterystyki pilotażowe na małych prędkościach;
- wysoki ciężar użyteczny samolotu;
- podwozie wyposażone w bezdętkowe niskociśnieniowe opony oraz układ górnopłata umożliwiający eksploatację samolotu na nieutwardzonych lądowiskach gruntowych;
- łatwy dostęp do przedziału pasażersko-towarowego przez tylni łuk.

Samolot charakteryzuje się doskonałymi, jak na swoją klasę, danymi technicznymi. O zaproponowaniu wyboru samolotu M-28 Bryza do służby w MOSG zdecydowały czynniki

umożliwiające pracę tego samolotu nad akwenami wodnymi, jak i możliwość zainstalowania specjalistycznych systemów śledząco-kontrolujących.

Stosowane w samolocie M-28 silniki zapewniają dużą nadwyżkę mocy, dzięki czemu samolot dysponuje doskonałymi osiągnięciami i zapewnia duże bezpieczeństwo użytkowania w locie. Dodatkowo układ dwusilnikowy, zgodnie z obowiązującymi przepisami, umożliwia wykonywanie lotów nad wodą. Dodatkowo sprawność zastosowanych jednostek napędowych umożliwia lot z jednym pracującym silnikiem na pułapie przekraczającym 3000 m.

Fot. 3. Wnętrze samolotu M-28 Bryza

Proponowane wyposażenie samolotu M-28 Bryza w wersji dla Straży Granicznej zawierałoby:

- radarowy system poszukiwawczo-nadzorczy RDR1500B lub opcyjnie ARS-400;
- kamerę telewizyjną lub termowizyjną;
- wskaźnik kierunku dla poszukiwania i lokalizacji;
- reflektor poszukiwawczy;
- wyposażenie ratunkowe.

Tak skonfigurowany samolot pozwoli na skuteczne:

- zbieranie, przetwarzanie i przesyłanie informacji o sytuacji taktycznej oraz komend, meldunków i sygnałów dowodzenia;
- wykrywanie i automatyczne śledzenie celów na dużych odległościach;

- zobrazowanie sytuacji taktycznej zobrazowanego terenu;
- skuteczne patrolowanie i kontrolowanie morskiej strefy ekonomicznej z funkcją dokumentacji.

Załącznik 1

EFEKTY UZYSKANE W WYNIKU DZIAŁALNOŚCI SŁUŻBOWEJ WYDZIAŁU LOTNICZEGO W LATACH 2000-2002

W trakcie wykonywania lotów w ochronie granicy nad polskimi obszarami morskimi zaobserwowano: 5794 kutrów rybackich; 1595 jednostek handlowych swobodny przepływ bez uwag; 390 okręty MW różnych bander; 781 jachtów sportowo-żaglarskich i motorowych oraz 814 innych. Razem 9374 jednostki pływające.

Rozpoznano: 1656 jednostek, w tym: 209 tankowców - bez zanieczyszczeń, swobodny przepływ; 362 rudo-węglowców - bez uwag;; 214 semikontenerowców - bez uwag; 606 kutrów rybackich, 269 okrętów (w tym bandery RP).

Nadzwyczajne zagrożenia środowiska morskiego: 35 plam substancji ropo-pochodnej lub: 31 - bez sprawcy - sfilmowano, zgłoszono do UM, 4 - prawdopodobny sprawca to jednostka „KOŁ-125”, „WŁA-153,” „WŁA-77”, „WŁA-90”. Sprawców sfilmowano i materiał przekazano do UM w Słupsku i UM w Gdyni. O powyższych zjawiskach poinformowano ODO MOSG, DSG, SSG.

W latach 2000-2002 wykonano 667 lotów w ogólnym czasie 664 h 21 min. ,w tym 167 lotów patrolowych w czasie 460 h 48 min.

Samolot brał udział w obchodach Święta Lotnictwa „Swedish Coast Guard” w dniach 23-25.08.2001 r. Uroczystość i konferencja naukowa odbywała się: na lotnisku Skavsta k. Sztokholmu i w m. nykopping.

Ponadto samolot uczestniczył w ćwiczeniach: „Zatoka Pomorska 2001" w dniu 20.06.2001 r., „Lookout" w dniach 30.05-01.06. 2001 r. i „Cyclops" w dniach 27-30.11.2001 r.

ŁĄCZNOŚĆ, INFORMATYKA I OBSERWACJA TECHNICZNA W OCHRONIE GRANICY MORSKIEJ

W 1991 r. wraz z utworzeniem MOSG w jej strukturze utworzono Wydział Łączności i Informatyki do zabezpieczenia funkcjonowania granicznych jednostek organizacyjnych.

Do głównych zadań Wydziału Łączności i Informatyki należało:

- planowanie i organizacja systemów łączności przewodowej, radiowej, informatyki,
- obserwacji technicznej, telegrafu oraz poczty specjalnej;
- organizacja łączności współdziałania z jednostkami MSWiA, TPSA, MON, PKP i innymi w zakresie właściwości służbowej;
- przetwarzanie i przesyłanie informacji z zakresu ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego, zapewnienie kryptograficznej ochrony informacji oraz danych przekazywanych za pomocą technicznych środków łączności i informatyki w oddziale;
- utrzymywanie w sprawności technicznej sprzętu łączności i informatyki eksploatowanego przez graniczne jednostki organizacyjne;
- współdziałanie ze służbami łączności państw sąsiedzkich;
- sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów korespondencji radiowej w sieciach i kierunkach radiowych KF i UKF;
- sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów BHP przy obsłudze urządzeń i konserwacji urządzeń łączności i obserwacji technicznej oraz zasilania awaryjnego;
- organizowanie szkoleń i kierowanie na szkolenia specjalistyczne, itp.;
- planowanie, organizacja i kierowanie materiałowo–technicznym zabezpieczeniem w sprzęt i materiały łączności i informatyki, obserwacji technicznej w OSG;
- realizacja innych przedsięwzięć związanych z zabezpieczeniem organizacji systemu kierowania i współdziałania w OSG.

System telekomunikacyjny

Po powstaniu Straży Granicznej w 1991 r. system łączności przewodowej oparty został na przejętych od Wojsk Ochrony Pogranicza centralach typu „strowger” w KMOSG oraz centralach „pentaconta” zainstalowanych w pozostałych jednostkach organizacyjnych. Współpraca międzycentralowa odbywała się w przeważającej mierze na łączach MB oraz translacjach nośnych. Ponadto zorganizowano łączność przewodową do wszystkich punktów

obserwacji wzrokowo-technicznej (POWT) w oparciu o własne kable oraz urządzenia KD-20 NN.

Od 1994 r. rozpoczęto wymianę istniejących centrali na cyfrowe centrale telefoniczne typu „DGT 3450” produkcji krajowej. Pierwsza uruchomiona centrala tego typu rozpoczęła pracę w Kaszubskim Dywizjonie SG. Całkowita wymiana sprzętu została zakończona w 1996 r. Po zakończeniu tego procesu graniczne jednostki organizacyjne MOSG posiadały następującą pojemność numerów telefonicznych:

- KMOSG – „DGT 3450” – 510 numerów;
- KDSG – „DGT 3450” – 100 numerów;
- BDSG – „DGT 3450” – 100 numerów;
- PDSG – „DGT 3450” – 150 numerów.

W pozostałych mniejszych jednostkach organizacyjnych MOSG zainstalowano 11 central typu „DGT CARO” obsługujących od 20 do 50 numerów.

Wraz z wprowadzeniem nowoczesnych centrali cyfrowych we wszystkich jednostkach SG, współpracę między nimi oparto na sześćożyłowych łączach nośnych. Dodatkowo uruchomiono strumień światłowodowy w relacji KMOSG – TPSA oraz zamontowano krotnicę światłowodową firmy Sat.

W 1998 r. w KMOSG zainstalowano multiplexer firmy Micom do współpracy z cyfrowymi łączami między KMOSG Gdańsk - KGSG Warszawa, WMOSG Kętrzyn i COSSG Koszalin.

W 2001 r. rozpoczęto uruchamianie cyfrowych łączy transmisji danych POLPAK-T, w których jednocześnie uruchomiono usługę transmisji głosu VoIP. Łączy te pracują w oparciu o „rutery” firmy Cisco. Wprowadzenie do systemu telekomunikacyjnego ww. łączy umożliwiło rezygnację z dzierżawy większości łączy nośnych.

Poza ww. łączami w sieci łączności MOSG wykorzystywane są także łącza policyjne i MON, głównie Marynarki Wojennej. Obejmują one swoim zasięgiem większość jednostek MOSG.

Obecnie system telekomunikacyjny MOSG oparty jest na 16 centralach typu „DGT” oraz 1 „Bosch”. Współpracują one ze sobą na łączach analogowych, częściowo nośnych dwukierunkowych z sygnalizacją oraz cyfrowych. Aktualnie we wszystkich i niektórych przejściach granicznych (PG), GPK, PDSG i KMOSG do których doprowadzone są łącza sieci POLPAK-T uruchomiono usługę VoiP. Dla granicznych jednostek organizacyjnych leżących na obszarze byłego woj. gdańskiego uruchomiono usługę Centrex w oparciu o

operatora TPSA. Uruchomiono łączność współdziałania z Policją we wszystkich miejscowościach w których znajdują się jednostki organizacyjne (jeżeli było to możliwe technicznie).

W 2002 r. w KMOSG utworzono przęsło o przepustowości 2 Mbit/s z KWP Gdańsk w oparciu o technologię radiową firmy Netia rezygnując z dotychczas wykorzystywanych łączności nośnych. Do każdej granicznej jednostki organizacyjnej doprowadzone są numery miejskie TPSA.

W KMOSG z wykorzystaniem łączności cyfrowych ISDN z użyciem prefiksu możliwe jest automatyczne wybieranie numeru wewnętrznego. Zorganizowano łączność współdziałania z MW dla służb dyżurno-operacyjnych w relacjach:

- ODO KMOSG – ODO DMW;
- ODO KPDSG – ODO 8 FOW;
- ODO KDSG – CT DMW.

Uruchomiono łącza międzycentralowe typu „MB” w relacji:

- CT KMOSG – CT DMW;
- CT KPdSG – CT WŁ 8 FOW;

oraz międzycentralowe typu „TAW/TAP”:

- CT KPdSG – CT WŁ 8 FOW;

a także łącza współdziałania pomiędzy:

- POWTiŁ MW – Komenda KDSG – POWTiŁ MW 29;
- POWT SG Międzyzdroje – POWTiŁ MW 11;
- Strażnica Krynica Morska – POWTiŁ MW 30.

Ponadto uruchomiona jest łączność współdziałania z państwami sąsiednimi i tak: Strażnica Krynica Morska współdziała ze Strażnicą Narmeln Federacji Rosji, a PDSG ze służbami Straży Granicznej Niemiec w Albecku.

Morski Oddział SG jest wciąż w trakcie modernizacji istniejącej sieci łączności zastępując przestarzałe, awaryjne i drogie w eksploatacji łącza analogowe, nowoczesnymi łączami cyfrowymi o znacznie lepszych parametrach technicznych i mniejszych kosztach utrzymania. W dobie powszechnej komputeryzacji systemów łączności modernizacja taka jest niezbędna. System łączności telegraficzno-szyfrowej oraz poczty specjalnej

System łączności telegraficzno-faksowej funkcjonuje w oparciu o stacje szyfrowe w PdSG, BdSG, KdSG, GPK: Gdynia, Rębiechowo, Ustka, Kołobrzeg, Elbląg). Przekazywanie informacji niejawnych odbywało się z wykorzystywaniem łączności telegraficznych. Stworzony

został również system transmisji w oparciu o łączność radiową KF. Stacje szyfrowe odbierały informacje bezpośrednio z KGSG. W związku z modernizacją systemu radiowego KF i montażem nowych radiostacji ROHDE & SCHWARZ zrezygnowano z transmisji radiowej i rozpoczęto przekazywanie informacji z wykorzystaniem łączy telegraficznych.

Od 2002 r. system telefaksowy przesyłania informacji niejawnych za pośrednictwem przystawek utajniających funkcjonuje w MOSG w oparciu o 6 stacji szyfrowych (KMOSG, PdSG, GPK: Kołobrzeg, Ustka, Gdynia, Rębiechowo), w trakcie otwarcia jest stacja szyfrowa we Władysławowie.

W relacji KMOSG – KGSG oraz KMOSG – KWP wykorzystywany jest system łączności telegraficzno-szyfrowej na bazie urządzeń dopuszczonych do pracy szyfrowej w MSWiA. Zapewniają one przesyłanie informacji o wszystkich klauzulach tajności.

System łączności jawnej faksowej opiera się na urządzeniach telefaksowych, które zainstalowane są zgodnie z normami należności we wszystkich komórkach organizacyjnych komendy oddziału, dywizjonach, GPK, PG i strażnicach.

W systemie nieetatowych stacji kodowych funkcjonują nieetatowe stacje kodowe we wszystkich jednostkach organizacyjnych oddziału oraz na wszystkich jednostkach pływających. Moc kryptograficzna tabel kodowych pozwala na bezpieczne przekazywanie krótkotrwałych informacji niejawnych o klauzuli „poufne”.

Przekazywanie przesyłek niejawnych odbywa się w oparciu o stacje poczty specjalnej oddziału, która obsługuje wszystkie graniczne jednostki organizacyjne. Obecnie system przesyłania informacji niejawnych łączności telefaksowej w oparciu o przystawki utajniające (zwane szyfratorem transmisji telekopiowej Omnisec 520) dostosowany jest do nowych wymogów związanych z ochroną informacji niejawnych. W KMOSG adaptowano pomieszczenia stacji szyfrowej pod kabiny ELM (tłumienia fal elektroenergetycznych), natomiast pozostałe stacje szyfrowe wyposażono w nowy sprzęt telefaksowy oraz obudowy ekranujące.

Opracowano również „Szczególne wymagania bezpieczeństwa systemów” (SWBS) związane z systemem łączności utajniającej.

System obserwacji technicznej

W 1991 r. zorganizowano system obserwacji technicznej w oparciu o punkty obserwacji wzrokowo-technicznej (POWT) rozlokowane wzdłuż wybrzeża morskiego. POWT wyposażone były w stacje r/lok typu „ORS-754”, które zabezpieczały obserwację morza terytorialnego dla średnich i dużych jednostek pływających oraz strefę przybrzeżną dla małych jednostek pływających.

POWT posiadały systemy łączności przewodowej i radiowej pracujące zarówno w sieci Straży Granicznej jak i w sieci częstotliwości międzynarodowych morskich. Prowadziły one nasłuch na kanale 16 oraz wymianę korespondencji z własnymi jednostkami pływającymi jak i z jednostkami pływającymi MW. POWT wyposażone były w zespoły prądotwórcze typu „PAD 8” będącego źródłem zasilania awaryjnego. Uruchamiane były one ręcznie przez operatorów r/lok z POWT w sytuacjach awaryjnych.

Wykryte na ekranie radaru cele nanoszono na planszetę i przekazywano do dyżurnego operacyjnego strażnicy. W przypadku wykrycia nierozpoznanego celu przybijającego lub odbijającego od brzegu strażnica wysyłała w to miejsce patrol pogotowia lub kierowała jednostkę pływającą w celu rozpoznania obiektu. W związku z dużymi kosztami utrzymania takiego systemu obserwacji r/lok był systematycznie reorganizowany. W latach 90. część POWT wyłączono z systemu, a aparaturę utrzymywano w sprawności technicznej. W określonych sytuacjach istniała możliwość uruchomienia tych urządzeń. Ze względu na przestarzałą konstrukcję eksploatowanych radarów podjęto prace zmierzające do zmiany systemu r/lok na nowocześniejszy.

W minionych latach przedstawiciele KGSG i MOSG brali udział w wielu spotkaniach z firmami produkującymi systemy radarowe i stacje radiolokacyjne w celu zapoznania się z nowymi typami radarów oraz istniejącymi rozwiązaniami budowy systemów r/lok. W 2000 r. doszło do utworzenia międzyresortowego zespołu ds. koncepcji budowy zintegrowanego systemu r/lok polskich obszarów morskich, w której udział wzięli przedstawiciele MON (MW, WLOP), urzędy morskie, GUC, MTiGM. Przyjęto zadania dla zespołu oraz powołano grupę roboczą do wykonania szczegółowej inwentaryzacji istniejącej infrastruktury. Zorganizowano również spotkania z przedstawicielami firmy Atlas i Terma w celu zapoznania się z rozwiązaniami w zakresie budowy automatycznych systemów nadzoru obszarów wodnych.

Przetestowano radar firmy Sel typu „BOR-A-550” z kamerą (dwa razy w Chłapowie, Piaski Morze, Piaski Zalew) oraz radar typu „SCANTER 2000” firmy Terma, w celu określenia przydatności do ochrony granicy morskiej. Funkcjonariusze MOSG uczestniczyli także w szkoleniu w firmie Tales/Sel w Niemczech w zakresie obsługi radaru BOR A-550 (Niemcy).

Po podsumowaniu wyników inwentaryzacji opracowano wstępne założenie do koncepcji budowy zintegrowanego systemu r/lok. W 2002 r. Komendant Główny powołał zespół ds. opracowania założeń i opracowania projektu technicznej realizacji budowy zautomatyzowanego systemu radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich

(ZSRN). W ramach zleconych zadań funkcjonariusze Morskiego Oddziału Straży Granicznej opracowali zagadnienia dotyczące zdefiniowania i opisanie sposobów działań na szczeblu strażnic, dywizjonów i komendy MOSG oraz oszacowano zakres i ilość informacji niezbędnej do zabezpieczenia właściwego funkcjonowania ośrodków nadzoru na szczeblu strażnic (LON), dywizjonów (DON) i komendy MOSG (CON).

Ponadto przedstawiciele MOSG udzielili pomocy przy realizacji opracowania przez konsorcjum Fujitsu – CTM (Centrum Techniki Morskiej) ekspertyzy w zakresie budowy systemu radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich. W ramach tych prac funkcjonariusze MOSG zapoznali się z systemami eksploatowanymi w innych krajach (Włochy, Hiszpania, Finlandia).

Kolejnym zadaniem było opracowanie specyfikacji technicznej budowy pilotażowego odcinka zautomatyzowanego systemu radiolokacyjnego nadzoru polskich obszarów morskich. W zakresie prac uwzględniono następujące zagadnienia:

- wypracowanie niezbędnych danych zapewniających wymagania procesu decyzyjnego;
- wymagania techniczne i formalno–prawne umożliwiające przystąpienie do prac budowlanych;
- wymagana obsada etatowa zapewniająca funkcjonowanie lokalnego ośrodka nadzoru, dywizjonowego ośrodka nadzoru oraz stacji radarowych;
- zasady współdziałania z ZSRN, z urzędami morskimi i MW;
- zasady współdziałania z zewnętrznymi bazami danych;
- wymagania w zakresie ochrony fizycznej obiektów.

W 2002 r. w systemie r/lok pracowały stacje na granicy niemieckiej i rosyjskiej. Ogółem 4 POWT ze stacjami typu „ORS-754” oraz jedna ruchoma wystawiana w okresie letnim na Zalewie Wiślanym.

Po utworzeniu Straży Granicznej z Marynarki Wojennej przejęliśmy jednostki pływające na których zamontowane były radary nawigacyjne typu „TRN-823”, „TRN-311”, „SRN-206” i „SRN-207”. Są to urządzenia starej konstrukcji z dużą ilością przepracowanych godzin (kilka tysięcy). Radary typu „TRN” są w technologii tranzystorowo–lampowej, co w dzisiejszych czasach stwarza duże problemy z utrzymaniem tych urządzeń w pełnej sprawności technicznej.

W radary wyposażono również nowe jednostki pływające MOSG. I tak:

- w 1991r. z Urzędu Morskiego MOSG otrzymał nowo wybudowane jednostki pływające „Kaper 1” i „Kaper 2”. Wyposażone są one w nowoczesne radary typu „SRN-402” i „Racal Decca”;
- w 1996 r. weszły do służby trzy jednostki hybrydowe typu „7500K” o numerach burtowych: „SG-002”, „SG-003”, „SG-004”. Wyposażono je w małe radary nawigacyjne produkcji japońskiej typu „MDL-7” z konsolą wskaźnikową i wyświetlaczem ciekłokrystalicznym;
- w 2000 r. wybudowano i zakupiono dwie jednostki hybrydowe typu „SAR-1500”, „Strażnik 1” i „Strażnik 2”. Do prowadzenia nawigacji i obserwacji radiolokacyjnej wykorzystuje się zamontowane na nich radary produkcji japońskiej typu „SIMRAD CR-50” z mapą elektroniczną;
- w 2001 r. wprowadzono do służby 6 nowych jednostek hybrydowych typu „S6100K” o numerach burtowych: „SG-061”, „SG-062”, „SG-063”, „SG-064”, „SG-065”, „SG-066”. Zamontowano tam radary produkcji japońskiej typu „JRC-1000” i „1500” z konsolą wskaźnikową i wyświetlaczem.

System łączności radiowej

Od 1991 r., tj. od powołania do życia Straży Granicznej łączność radiowa KF i UKF opierała się na bazie sprzętu łączności przejętego po Wojskach Ochrony Pogranicza oraz Marynarki Wojennej. Dotyczyło to zarówno sprzętu radiowego KF i UKF, w który wyposażone były jednostki lądowe jak i pływające. Był to sprzęt jak na ówczesne czasy przestarzały, o dużej awaryjności nie spełniający wymogów technicznych, co w znacznym stopniu utrudniało lub wręcz uniemożliwiało prawidłowe wykonywanie zadań postawionych przed Strażą Graniczną w ochronie granicy RP.

1. Łączność radiowa UKF

W chwili powołania do życia Straży Granicznej na wyposażeniu Morskiego Oddziału Straży Granicznej i podległych mu dywizjonów, GPK, strażnic były przestarzałe radiotelefony o dużym resursie i dużej awaryjności. Do 1995 r., tj. do wymiany starych radiotelefonów na nowe w użytkowaniu były następujące typy radiotelefonów:

- stacjonarne – „R-2432”, „FM 309”, „R-1433”, „R-30001”, „R-619”, „R-3302” na pasmo morskie;
- przenośne – „R-4431”, „R 4437/10”, „R- 4437/9”, „R-5451” (motocyklowe), „K-2”.

W 1995 r. ww. radiotelefony wymieniono na nowszej generacji radiotelefony wyprodukowane przez firmę Motorola. Na wyposażenie jednostek organizacyjnych MOSG weszły następujące typy radiotelefonów:

- przewoźne Motorola typu „MC 2100 N8” montowane jako radiotelefony bazowe w komendzie MOSG, dywizjonach, GPK, strażnicach oraz na jednostkach pływających.;
- przewoźne Motorola typu „MC 2100 N5” – montowane na pojazdach samochodowych;
- przenośne Motorola typu „MT 2100 N4” (bez klawiatury), będące na wyposażeniu funkcjonariuszy SG wykonujących bezpośrednie działania w ochronie granicy RP;
- przenośne Motorola typu „MT 2100 N8” – będące na wyposażeniu kadry kierowniczej.

Jako dodatkowe wyposażenie do radiotelefonów nasobnych funkcjonariusze MOSG otrzymali mikrofonogłośniki, zestawy kamuflowane bezprzewodowe SONIC A-19, przewodowe BDN 6670 oraz zestawy motocyklisty Ceotronics umożliwiające prowadzenie rozmów w trakcie jazdy. Ponadto:

- na jednostkach pływających „SG 211 Strażnik 1”, „SG-212 Strażnik 2” w 2000 r. oraz na jednostkach pływających SG-311 Kaper 1, SG-312 Kaper 2 w 2001 r., zamontowano radiotelefony VHF DSC SAILOR typu „RT 4822”, spełniające wymagania systemu GMDSS;
- na jachtach „SG Galeon” i „Karawela 2” w 2001 r. zamontowano radiotelefony VHF SAILOR VHF DSC typu „RT 4801” spełniające wymagania systemu GMDSS;
- na nowo przyjętych do służby pontonach zostały zamontowane radiotelefony przewoźne Motorola typu „GM 360”.

W chwili obecnej w trakcie realizacji jest montaż i uruchomienie stacji retransmisyjnych do radiotelefonów UKF na całym odcinku odpowiedzialności MOSG, wyprodukowanych przez Zakłady Radiowe Radmor. Celem instalacji ww. stacji retransmisyjnych jest poprawa stanu łączności UKF jak również pokrycie zasięgiem radiowym UKF miejsc, gdzie łączność ta jest utrudniona lub niemożliwa. Sytuacja ta podyktowana jest nowymi zadaniami jakie zostały postawione przed jednostkami organizacyjnymi MOSG, a co za tym idzie konieczność utrzymania łączności w miejscach w których do niedawna nie była ona konieczna.

2. Łączność radiowa KF

Łączność radiowa KF w MOSG składała się z dwóch segmentów:

Łączności radiowej KF w sieci radiowej Komendy Głównej Straży Granicznej, gdzie głównym zadaniem był odbiór szyfrotelegramów nadawanych przez radiostację MSW w Miedzeszynie. Szyfrotelegramy odbierane były przez Centrum Radiowe MOSG, jak również przez operatorów na stacjach szyfrowych GPK. System ten oparty był na odbiornikach radiokomunikacyjnych EKD 315, EKD 500, EKD 512, EKD 514 oraz na przystawkach telegraficznych EZ 111. Odebrane szyfrotelegramy przekazywane były na stację szyfrową KMOSG. W 1996 r. w chwili uruchomienia stacji oddziałowych ROHDE & SCHWARZ we wszystkich oddziałach SG, jak również w Komendzie Głównej SG, zaprzestano nadawania szyfrotelegramów w systemie rozsiewczym przez radiostację MSW. Rolę przekazywania szyfrotelegramów przejęła radiostacja Komendy Głównej SG. Przekazywanie szyfrotelegramów do GPK podległych pod MOSG, w związku z zaprzestaniem nadawania w systemie rozsiewczym i brakiem kompatybilności pomiędzy odbiornikami EKD, a stacją ROHDE & SCHWARZ przejęło Centrum Radiowe MOSG na bazie nadajników radiowych RR-3907-23 i przystawek telegraficznych typu „F-2863”.

System taki funkcjonował do 2001 r. w którym to radiostacja główna SG w Warszawie zaprzestała nadawania szyfrotelegramów. W chwili obecnej stacja oddziałowa ROHDE & SCHWARZ pracuje w sieci radiowej Komendy Głównej SG. Jest to sieć radiowa dla zapewnienia łączności dla Komendanta Głównego SG. Obecnie realizowane są sprawdzenia łączności oraz prace treningowe.

Łączność radiowa KF w sieci radiowej KMOSG, której podstawowym zadaniem, od chwili uruchomienia było utrzymywanie łączności radiowej KF pomiędzy centrum radiowym (KMOSG, PDSG, wysunięty węzeł komutacyjny (WWK), a jednostkami pływającymi wykonującymi zadania w ochronie morskiej granicy RP oraz WSE. Prowadzenie łączności opierało się na następującym sprzęcie radiowym:

- radiostacji R-615 (produkcji ZSRR), radiostacje KF RR 3906, nadajniku do radiostacji RR 3907-23, nadajniku radiowym KN-1 (produkcji NRD), radiostacji R-140M na samochodzie;
- odbiornikach radiokomunikacyjnych EKD 300, EKD 315, EKD 512, EKD 514.

W kolejnych latach modernizowano następujący sprzęt łączności:

- w 1995 r. wycofano z eksploatacji nadajnik radiowy KN 1, a dwie radiostacje R-140M po zdemontowaniu z samochodów przekazano do Nadwiślańskich Jednostek MSW;

- w 1996 r. na jednostkach pływających radiostacje R-615 zostały wymienione na nadajniki do radiostacji RR 3907-23 i doposażone w odbiorniki radiokomunikacyjne EKD 315 i FRG-100 YAESU;
- w 2000 r. nowo oddane do służby jednostki pływające „SG 211 Strażnik 1” i „SG 212 Strażnik 2” wyposażono w radiostacje MF/HF DSC SAILOR SSB 250W;
- w 2001 r. zostały zdemontowane radiostacje KF RR-3906 zamontowane na jednostkach pływających „SG-311” i „SG-312”, które następnie wyposażono w sprzęt nowej generacji spełniający wymagania GMDSS radiostacje MF/HF DSC, SAILOR, SSB 250 W /RADIOTELEX.

Ponadto Centrum Radiowe KMOSG w 2001 r. zostało wyposażone w radiostacje MF/HF DSC, SAILOR, 500W, SSB /RADIOTELEX oraz w radiotelefon VHF DSC typu „RT 4801”, spełniający wymagania GMDSS.

Systemy zasilania awaryjnego

W 1991 r. Wydział Łączności i Informatyki zabezpieczał w systemy awaryjnego zasilania urządzenia łączności i obserwacji technicznej zainstalowane na POWT. Były to zespoły prądotwórcze typu „PAD 8/3/400” obsługiwane ręcznie przez operatorów r/lok.

W KMOSG zespół prądotwórczy zabezpieczali funkcjonariusze węzła łączności oraz służby dyżurno-operacyjne. Posiadał on automatykę. Graniczne jednostki organizacyjne zabezpieczone były zespołami prądotwórczymi przez Wydział Kwatermistrzowski KMOSG. Po przyjęciu zespołów prądotwórczych przez Wydział Łączności i Informatyki rozpoczął się proces instalowania zespołów prądotwórczych w strażnicach. Były to zespoły prądotwórcze typu „PAD 8-3/400” wycofane z likwidowanych POWT. Agregaty te były uruchamiane ręcznie przez służbę dyżurną strażnic.

W związku z realizacją programu doposażenia Straży Granicznej w sprzęt zakupiony ze środków finansowych funduszy PHARE w 2000 r. w komendzie oddziału zainstalowano i uruchomiono automatyczny system zasilania awaryjnego o mocy 65 kW wraz z UPS o mocy 30 kVA. W ramach kolejnego kontraktu w 2002 r. rozpoczęła się realizacja wyposażania w automatyczne systemy awaryjnego zasilania wszystkich strażnic, 2 dywizjonów oraz GPK Gdańsk i kolejnego budynku w komendzie oddziału.

Systemy informatyczne

Od 1991 r. system komputerowy w Morskim Oddziale SG działał w oparciu o mikrokomputery klasy PC AT 286. Dominującym systemem operacyjnym jest wielodostępny Xenix. System pracuje w układzie gwiazdy z komputerem centralnym pod systemem Xenix. Jako stacje robocze wykorzystywane są terminale alfanumeryczne AVT-180. W komendzie

oddziału funkcjonuje jeden mikrokomputer PC AT 286 z systemem Xenix, na którym zainstalowany jest edytor tekstu QRT firmy Malkom. Na komputerze tym odbywa się tylko i wyłącznie praca biurowa. Zainstalowane są cztery terminale znakowe AVT-180. Wykorzystywane drukarki to Star LC – 15.

Dodatkowo w Wydziale Finansów, zainstalowano mikrokomputer PC AT 286 z systemem operacyjnym DOS 3.0 oraz aplikacją do sporządzania list płac.

W GPK Gdańsk, Gdynia oraz Rębiechowo zainstalowano mikrokomputery PC AT 286 z systemem Xenix 286 i podłączonymi do niego kilkoma terminalami znakowymi oraz aplikacjami wykonanymi w FOXBASE. Aplikacje te obsługują bazę danych osób zastrzeżonych. Są to: Aktual – baza osób zastrzeżonych, Skoro – program do drukowania skorowidzów, SPD – system przetwarzania danych – przygotowujący dane o wizowcach przekraczających granicę do półautomatycznej transmisji danych do odpowiednich komórek centralnych. Transmisja ta odbywała się w oparciu o modemy EC-8013 pracujące z prędkością 1200/2400 bit/s.

W latach 1991–1996 doposażono jednostki graniczne (GPK) w dodatkowy sprzęt komputerowy, tj. w terminale znakowe AVT-180, CO-60, CO-60 plus, drukarki igłowe LC-15, rozbudowy komputerów do klasy 386. Stale modyfikuje się oprogramowanie użytkowe do odpraw granicznych. W 1996 r. uruchomiono program „odprawa” i częściowo odstąpiono od sprawdzania podróży przekraczających granicę za pomocą skorowidzów. W tym samym roku (1996) uruchomiono również pierwsze czytniki paszportów.

W latach 90. w KMOSG nastąpiła dalsza rozbudowa tego systemu. Pojawiły się nowe mikrokomputery klasy AT 386, w znacznej części zbudowane przez zespół informatyki. Jednak dalej dominującym systemem był Xenix. Pojawił się też pierwszy mikrokomputer 486. Był to markowy Dell 420 De z szyną SCSI i systemem operacyjnym Dell Unix, który w niedługim czasie został zastąpiony systemem SCO Unix 3.2.2. Jako stanowiska robocze wykorzystywane są w dalszym ciągu terminale alfanumeryczne. Pojawiają się też pierwsze pojedyncze PC z systemem Windows 3.11 oraz DOS 5.0. Prawdziwym przełomem było otrzymanie z KGSG dodatkowych PC Dell 325 P (pierwsze mikrokomputery, które powędrowały do dywizjonów SG) z systemem SCO Unix 3.2.2 oraz dwa mikrokomputery Dell 486 z tym samym systemem. W tym okresie zbudowano sieć LAN w oparciu o protokół TCP/IP.

W 1996 r. komenda oddziału oraz GPK Gdańsk i Gdynia wzbogaciły się o serwery Dell Power Edge z procesorem Pentium 90 oraz systemem operacyjnym SCO OS Enterprise 3.0 na którym pracuje oprogramowanie: w KMOSG - kadrowo-płacowe (po wielu

modyfikacjach, pracujące do dziś), w GPK – zmodyfikowane oprogramowanie odpraw granicznych. Dodatkowy zakup pięciu serwerów Compaq ProSignia (pentium 75) z systemem operacyjnym SCO OS 5.0, około 50 terminali znakowych, około 20 modemów Motorola z przeznaczeniem do jednostek granicznych (GPK) znacznie wzbogaca system komputerowy MOSG. Zakupy te umożliwiły uruchomienie pierwszych transmisji danych z wykorzystaniem unixowego protokołu UUCP.

W latach 1997–2000 nastąpił dalszy rozwój informatyzacji w MOSG. Pojawiały się nowe mikrokomputery PC, serwery, terminale, drukarki. W poszczególnych jednostkach zbudowano sieć lokalną. Na lata te przypada nawiązanie ścisłej współpracy w zakresie informatyki z instytucjami zewnętrznymi takimi jak: Komenda Wojewódzka Policji w Gdańsku, Ośrodek Informatyki TBD PESEL Urzędu Wojewódzkiego. Pojawiły się także mikrokomputery na jednostkach pływających, tj. systemy map elektronicznych.

W latach 2000–2002 w związku z dostosowywaniem przejść granicznych do wymogów standardów Unii Europejskiej rozpoczęła się realizacja programów PHARE.

W związku z przystosowaniem się do standardów Unii Europejskiej w granicznych jednostkach organizacyjnych wykonano własnymi siłami okablowanie strukturalne (dywizjony, strażnice, GPK, PG). Ze środków Ministerstwa Infrastruktury wykonano okablowanie strukturalne w niektórych PG (baza promowa Gdańsk, Gdynia). Uruchomiono system bankowości elektronicznej w komendzie oddziału. Finansowanie z funduszków PHARE pozwoliło na zmianę jakościową i ilościową sprzętu informatycznego. Z programu Phare COP'99 zakupiono komputerowy system klastrowy dla KMOSG (oparty o serwery IBM montowane w szafir rack 19 cali oraz oprogramowanie SCO NonStop Cluster 7.1.1) wraz z systemem biurowym opartym na Linuxie. Nastąpiła jakościowa zmiana pracy. Instalowane są pierwsze terminale graficzne (stacje robocze typu „NC – Network Computer”). Równolegle z wyposażaniem jednostek w nowoczesny sprzęt komputerowy poprzez kolejne programy PHARE, KGSG przystąpiła do budowy szyfrowanej, rozległej sieci transmisji danych i głosu w oparciu o sieć POLPAK-T. Uruchamiane są kolejne punkty – węzły dostępne do sieci. Na dzień dzisiejszy większość jednostek granicznych MOSG ma dostęp do tej sieci. Udostępnione zostają dodatkowe narzędzia związane z pracą w sieci: system poczty elektronicznej, automatyczna transmisja danych zastrzeżonych, dostęp do zewnętrznych baz danych: policyjny opis, PESEL, system Pobyt. Wszystkie jednostki graniczne MOSG wyposażone są na dzień dzisiejszy w nowoczesny sprzęt komputerowy: serwery (IBM, Fujitsu), terminale graficzne, drukarki. Dotyczy to komendy oddziału, strażnic, GPK, PG i dywizjonów.

Obecnie trwają prace nad podłączeniem do sieci rozległej ostatniej grupy granicznych jednostek organizacyjnych, tj. strażnic.

LOGISTYCZNE ZABEZPIECZENIE FUNKCJONOWANIA MOSG

W momencie powstawania Morskiego Oddziału Straży Granicznej (MOSG) w 1992 r., sprawami związanymi z zabezpieczeniem kwatermistrzowskim jego działalności zajmował się Wydział Kwatermistrzowski. Według Leksykonu Wiedzy Wojskowej kwatermistrzostwo to: organ kierujący służbami kwatermistrzowskimi. W czasie pokoju zależnie od szerokości organizacyjnego kwatermistrzostwo zarządza gospodarką jednostki wojskowej lub administruje powierzonymi mu działami gospodarki, planuje, koordynuje i realizuje przedsięwzięcia związane z zaspokajaniem potrzeb bytowych i szkoleniowych wojsk w warunkach garnizonowych i polowych (zakwaterowanie, ochrona zdrowia, wyżywienie, umundurowanie, przewozy, zabezpieczenie w paliwo)¹⁴.

Powyższa definicja obowiązywała w wojsku. W momencie powstawania Morskiego Oddziału Straży Granicznej przejął on całe służby kwatermistrzowskie jakie istniały w Morskiej Brygadzie Okrętów Pogranicza i w związku z tym pojęcie kwatermistrzostwa dotyczyło również Straży Granicznej.

Wydział kwatermistrzowski posiadał w swojej strukturze:

- sekcję zakwaterowania i budownictwa;
- sekcję transportu i mps;
- sekcję mundurową;
- sekcję żywnościową;
- sekcję zdrowia.

Jak wynika ze struktury wydziału, miał on możliwości do sprawnego zaspakajania potrzeb bytowych i szkoleniowych funkcjonariuszy MOSG.

Ze względu na specyfikę granicy jaką ochrania MOSG Wydział Kwatermistrzowski posiadał w 3 granicznych jednostkach organizacyjnych, tj. w Bałtyckim Dywizjonie Straży Granicznej (BdSG) w Kołobrzegu, w Pomorskim Dywizjonie Straży Granicznej (PdSG) w Świnoujściu oraz w Kaszubskim Dywizjonie Straży Granicznej (KdSG) w Gdańsku swoje komórki w postaci sekcji kwatermistrzowskiej i sekcji zakwaterowania i budownictwa.

Wydział Kwatermistrzowski obejmował całość zagadnień kwatermistrzowskich komendy oddziału oraz wszystkich podległych jednostek organizacyjnych. Sekcje: kwatermistrzowska

¹⁴ Leksykon Wiedzy Wojskowej, wydawnictwo MON, Warszawa 1979

oraz zakwaterowania i budownictwa PdSG zabezpieczały pod względem kwatermistrzowskim swoje potrzeby i graniczne jednostki organizacyjne MOSG zlokalizowane na terenie byłego województwa szczecińskiego. Natomiast bliźniacze sekcje z BdSG zabezpieczały graniczne jednostki organizacyjne położone na terenie byłego województwa koszalińskiego i częściowo byłego województwa słupskiego.

Sekcja kwatermistrzowska KdSG obejmowała swoim działaniem tylko potrzeby dywizjonu.

Każda sekcja przejęła po WOP cały majątek. Był to sprzęt i mienie w znacznym stopniu wykorzystywane często nie spełniające wymogów i zadań jakie postawiono przed Morskim Oddziałem. Sytuacja taka zaistniała w sposób szczególny w sekcji transportu i mps, która przejęła wykorzystywane pojazdy osobowe, dostawcze, mikrobusy i osobowo-terenowe (marki: Polski Fiat, Żuk, Nysa, UAZ) oraz motocykle WSK. Dodatkowo przejęła na terenie strażnic i dywizjonów stacje paliwowe.

W 1993 r. MOSG otrzymał z zaopatrzenia centralnego nowe samochody marki Volkswagen (osobowe, dostawcze, mikrobusy i więźniarkę). Wraz z tymi pojazdami Oddziałowa Stacja Obsługi została wyposażona w nowoczesne urządzenia i narzędzia do serwisowania Volkswagenów, a personel został przeszkolony w zakresie obsługi i napraw.

Rok 1994 był kolejnym, w którym Morski Oddział wzbogacił się o nowe samochody osobowo-terenowe marki Mercedes oraz o nowe motocykle o pojemności silnika 125 cm³ marki Honda. Dostawy środków transportowych w latach 1993-1994 przyczyniły się w znaczący sposób do właściwego zabezpieczenia potrzeb transportowych oddziału oraz jego jednostek organizacyjnych. Większość z tych pojazdów jest eksploatowana do dnia dzisiejszego. Osiągnęły one przebiegi powyżej 200 tys. kilometrów bez poważniejszych awarii i pomimo dużej liczby kierowców, którzy odpowiadali za te pojazdy.

W latach 1997–1998 Morski Oddział otrzymał kolejne wzmocnienie w postaci nowych pojazdów osobowych i dostawczych. Były to samochody marki Polonez i Lublin II.

W I połowie 1999 r. do Morskiego Oddziału SG przybyły kolejne środki transportu. Nowością dla funkcjonariuszy jednostek organizacyjnych MOSG były czterokołowe motocykle marki Honda TRX, które znakomicie sprawdziły się w terenie piaszczystym i leśnym. Oprócz tych motocykli oddział otrzymał samochody osobowo-terenowe marki Land Rover, które w odróżnieniu od pojazdów dotychczas użytkowanych lepiej sprawdzały się w specyficznych warunkach wybrzeża morskiego. Użytkowane do tej pory samochody Mercedes zostały przekazane do innych oddziałów Straży Granicznej. Pojazdy Land Rover Morski Oddział otrzymał w ramach funduszy Unii Europejskiej. Również z tych funduszy w

2002 r. do strażnic przekazano nowoczesne motocykle marki KTM 400. Motocykl ten dzięki swojej mocy doskonale sprawdza się w terenie leśnym, piaszczystym oraz nadaje się do patrolowania po drogach utwardzonych.

Pod koniec 2002 r. w ramach odnowienia taboru pojazdów osobowych MOSG otrzymał nowe samochody marki Skoda w modelach Superb, Oktawia i Fabia.

Jak już wcześniej wspomniano sekcja transportu i mps przejęła w 1992 r. po jednostkach WOP stacje paliwowe. Przez 10 lat stacje te były eksploatowane i na bieżąco konserwowane. W 2000 r., we wrześniu ukazało się Rozporządzenie Ministra Gospodarki określające w sposób jednoznaczny wymagania dla stacji paliwowych już istniejących jak i nowo budowanych.

Temu rozporządzeniu podlegają również wszystkie stacje paliwowe należące do Morskiego Oddziału SG. W sekcji gospodarki transportowej rozpoczęto prace nad systemem zaopatrywania pojazdów i jednostek pływających w paliwo i pozostałe produkty naftowe po zamknięciu i likwidacji dotychczasowych stacji paliw. Ze względu na bardzo wysoki koszt (rzędu kilkunastu milionów zł) dostosowania wszystkich stacji paliwowych oddziału do wymogów cytowanego rozporządzenia, zdecydowano się na wariant polegający na wybudowaniu od podstaw stacji paliw na terenie komendy oddziału w Gdańsku i następnie w PdSG w Świnoujściu. Na terenie Kaszubskiego Dywizjonu SG planowane jest wybudowanie nowej stacji paliw na paliwo żeglugowe dla potrzeb jednostek pływających bądź modernizacja już istniejącej.

Pozostałe stacje paliwowe zlokalizowane na terenie strażnic i byłego Bałtyckiego dywizjonu zostaną zlikwidowane.

Tankowanie pojazdów z tych jednostek organizacyjnych odbywać się będzie w oparciu o stacje paliwowe koncernu lub sieci, która wygra w przetargu ogłoszonym przez Morski Oddział. Taka forma tankowania pojazdów jest outsourcingiem logistycznym. Pojęcie to zostanie wyjaśnione w dalszej części.

Również w dziedzinie zaopatrzenia w przedmioty mundurowe Morski Oddział Straży Granicznej przejął mienie służby mundurowej jednostek organizacyjnych rozformowanej Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza. Przejął jednocześnie na zaopatrzenie mundurowe pododdziały i żołnierzy (funkcjonariuszy).

Wraz z tym przejęciem nastąpiły zmiany w normach należności dla funkcjonariuszy służby kandydackiej, polegające na zlikwidowaniu dla nich umundurowania wyjściowego. W magazynie mundurowym MOSG powstały z tego tytułu zapasy zbędne. W celu obniżenia kosztów, które powstały w związku z istnieniem zapasów zbędnych w sekcji mundurowej, w

ramach porozumień na wyższym szczeblu przekazano je do Związku Harcerstwa Polskiego oraz na Ukrainę.

Morski Oddział Straży Granicznej był i jest jednym oddziałem w Polsce, którego część funkcjonariuszy nosi umundurowanie wzoru Marynarki Wojennej. Umundurowanie wzór MW użytkują funkcjonariusze wchodzący w skład załóg jednostek pływających oraz pozostali funkcjonariusze służący w komendzie oddziału oraz Pomorskim i Kaszubskim dywizjonie. Funkcjonariusze GPK i strażnic użytkują umundurowanie wzoru wojsk lądowych.

W latach 1996, 1999 oraz 2002 Rozporządzeniami Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zmieniane były normy należności umundurowania dla funkcjonariuszy Straży Granicznej, w tym również dla funkcjonariuszy MOSG dostosowujące je do wymagań służby oraz wyróżniające od żołnierzy Wojska Polskiego, a w szczególności Marynarki Wojennej.

W latach 2001–2002 w ramach obniżania kosztów logistycznych całego Wydziału Techniki i Zaopatrzenia zdjęto z zapasów wojennych oraz zlikwidowano zapasy zbędne i ponadnormatywne poprzez nieodpłatne przekazanie ich do:

- Związku Harcerstwa Polskiego;
- Marynarki Wojennej;
- Polskiego Czerwonego Krzyża z przeznaczeniem dla powodzian.

Ponadto część z wymienionych zapasów głównie umundurowanie polowe typu „moro” przeklasyfikowano w ramach obniżania kosztów na odzież roboczą nietypową dla pracowników obsługi.

W ramach funduszu PHARE przeznaczonego na potrzeby Straży Granicznej, MOSG otrzymał dla funkcjonariuszy strażnic, GPK, Wydziału Lotniczego i Grupy Pirotechnicznej umundurowanie na złą pogodę.

Sekcja zakwaterowania i budownictwa przejęła po byłych jednostkach organizacyjnych WOP zlokalizowanych wzdłuż wybrzeża Bałtyku od Świnoujścia po Krynice Morską wszystkie nieruchomości w skład, których wchodziły: tereny strażnic, dywizjonów, wież obserwacyjnych (POWT) oraz obiektów (budynków) mieszkalnych. W 1992 r. było to ponad 130 kompleksów.

Do 1992 r. w ramach brygad WOP istniały kompanie remontowo–budowlane, których zadaniem było między innymi remonty obiektów WOP oraz budowa nowych budynków. Wraz z powstaniem Straży Granicznej kompanie te zostały rozformowane. Podobna sytuacja miała również miejsce w MOSG. Od 1992 r. na terenie MOSG nie został wybudowany żaden nowy obiekt. Remonty bieżące i drobne prace wykonywane były siłami własnymi w postaci

pracowników obsługi sekcji zakwaterowania i budownictwa. Większe prace remontowe zostały zlecane firmom zewnętrznym w procedurach przetargowych. Sekcja zakwaterowania i budownictwa dostarczała jedynie materiały budowlane.

W ciągu 10 lat istnienia Morskiego Oddziału SG sekcja zakwaterowania i budownictwa wykonała wiele prac polegających na utrzymaniu obiektów w należytym stanie technicznym. Zlikwidowano większość kotłowni węglowo-koksowych zastępując je nowoczesnymi kotłowniami gazowymi lub olejowymi, w pełni zautomatyzowanymi, do których nie potrzeba ciągłego nadzoru w postaci dodatkowego pracownika. Zmniejszono w ten sposób ponoszone dotychczas nakłady finansowe na pracowników obsługi. Część kosztów związanych z modernizacją kotłowni zostało pokrytych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Sukcesywnie dokonuje się również wymiany stolarki okiennej w budynkach użytkowanych przez oddział w celu zmniejszenia ponoszonych kosztów na ogrzewanie pomieszczeń.

Uporządkowano gospodarkę wodno-ściekową dzięki wybudowaniu na terenie KdSG oczyszczalni ścieków. Większość obiektów na odcinku odpowiedzialności oddziału została przyłączona do sieci kanalizacyjnych.

Z każdym rokiem, począwszy od 1992, Morski Oddział wyzbywał się kompleksów nieruchomości, które stały się zbędne dla potrzeb Straży Granicznej. Na koniec 2002 r. oddział użytkował 51 kompleksów o łącznej powierzchni 72 192 m².

W 1996 r. doszło do pierwszej reorganizacji służb kwatermistrzowskich. Polegała ona na połączeniu niektórych sekcji oraz na likwidacji pionu kwatermistrzowskiego w Kaszubskim Dywizjonie Straży Granicznej. Zadania pionu kwatermistrzowskiego KdSG przejęły odpowiednie sekcje: wydziału techniki i zaopatrzenia. Struktura wydziału przedstawiała się następująco:

- sekcja zakwaterowania i budownictwa;
- sekcja transportu i mps;
- sekcja żywnościowa;
- sekcja mundurowa;
- sekcja zdrowia.

W dywizjonach Pomorskim i Bałtyckim nastąpiło połączenie sekcji kwatermistrzowskiej z sekcją zakwaterowania i budownictwa. Powstała sekcja techniki i zaopatrzenia.

Termin logistyka pojawił się w Morskim Oddziale Straży Granicznej w 1998 r. W polskiej gospodarce pojęcie to funkcjonuje od początku lat 90. XX wieku.

Źródłosłowem logistyki jest greckie słowo *logikos* oznaczające liczenie lub prawidłowo myślącego, rozsądnego. Bądź z francuskiego *loger* oznaczające zakwaterowanie, kwaterę¹⁵. Za prekursora cywilnej logistyki uważa się francuskiego inżyniera J. Dupuit, który w połowie XIX wieku wybudował magazyny przy kanale żeglugowym, łącząc w ten sposób magazynowanie i transport w jeden łańcuch.

Logistyka wywodzi się z wojskowości i jest pokrewna kwatermistrzostwu. Została zastosowana pod koniec lat 50. XX wieku przez siły zbrojne USA. Termin logistyka przyjął się ostatecznie w siłach zbrojnych i w nowoczesnym podejściu używa się go na określenie teoretycznych i praktycznych przedsięwzięć mających na celu wsparcie i utrzymanie gotowości bojowej sił zbrojnych. Logistykę pojmuje się najczęściej jako jednolity proces, na który składa się przedmiot zaopatrywania (materiały, urządzenia, sprzęt) czynności (określenie potrzeb, dostawa, rozdział) oraz funkcje (organizowanie, planowanie, wykonawstwo, kontrola)¹⁶.

W 1999 r. nastąpiło rozformowanie Bałtyckiego Dywizjonu Straży Granicznej w Kołobrzegu. Funkcje sekcji kwatermistrzowskiej w całości przejęła sekcja kwatermistrzowska z PdSG, zmieniając jednocześnie nazwę na Służby Techniki i Zaopatrzenia. Podobnie Wydział Kwatermistrzowski oddziału został przemianowany na Wydział Techniki i Zaopatrzenia. Nastąpiło również połączenie sekcji mundurowej i żywnościowej w sekcję gospodarki mundurowej i żywnościowej.

Po kolejnej reorganizacji struktura Wydziału Techniki i Zaopatrzenia MOSG przedstawia się następująco:

- sekcja zakwaterowania i budownictwa;
- sekcja gospodarki transportowej;
- sekcja gospodarki mundurowej i żywnościowej;
- sekcja zdrowia;
- służby techniki i zaopatrzenia Pomorskiego Dywizjonu Straży Granicznej w Świnoujściu.

Służby Techniki i Zaopatrzenia w PdSG posiadają identyczną strukturę jak Wydział Techniki i Zaopatrzenia z tym, że zamiast sekcji funkcjonują w niej grupy. Służby Techniki i

¹⁵ F. J. Beier, K. Rutkowski, *Logistyka*, Warszawa 2000, s. 15.

¹⁶ S. Abt, *Systemy logistyczne w gospodarowaniu. Teoria i praktyka logistyki*, Poznań 1997, s. 12

zaopatrzenia PdSG podlegają Wydziałowi Techniki i Zaopatrzenia pod względem merytorycznym, liniowo zaś komendantowi PdSG.

Wydział Techniki i Zaopatrzenia jest odpowiedzialny za logistyczne zabezpieczenie działania wszystkich granicznych jednostek organizacyjnych oddziału od Krynicy Morskiej po Świnoujście. Służby techniki i zaopatrzenia z Pomorskiego Dywizjonu zabezpieczają logistycznie graniczne jednostki organizacyjne od Świnoujścia do Darłowa. Ponadto w ramach zawartej umowy pomiędzy komendantem MOSG, a komendantem Pomorskiego Oddziału Straży Granicznej (POSG) ze Szczecina, służby techniki i zaopatrzenia PdSG zabezpieczają również działalność jednostek organizacyjnych POSG zlokalizowanych w Świnoujściu.

Do głównych zadań stojących przed Wydziałem Techniki i Zaopatrzenia należy między innymi:

- zabezpieczenie potrzeb transportowych samego oddziału oraz granicznych jednostek organizacyjnych (przewozy osób, mienia itp);
- zabezpieczenie produktów naftowych dla pojazdów oraz jednostek pływających oraz sprawności technicznej sprzętu samochodowego;
- organizowanie napraw i obsług środków transportowych;
- zaopatrzenie funkcjonariuszy w należne przedmioty mundurowe;
- zaopatrzenie funkcjonariuszy wchodzących w skład załóg jednostek pływających w środki spożywcze zgodnie z przysługującą należnością;
- organizacja wyżywienia zgodnie z przysługującą należnością dla funkcjonariuszy służby kandydackiej;
- prowadzenie działalności inwestycyjno–remontowej i konserwacji obiektów będących w użytkowaniu oddziału;
- prowadzenie gospodarki mieszkaniowej i nieruchomościami będącymi w Zarządzie Straży Granicznej, a znajdujących się w granicach odpowiedzialności oddziału;
- zaopatrzenie funkcjonariuszy i pracowników w środki higieny i sanitarne;
- prowadzenie zaopatrzenia oddziału w materiały i środki trwałe w zakresie budowlanym, kwaterunkowym, gospodarczym oraz paliw stałych;
- prowadzenie nadzoru lekarskiego nad funkcjonariuszami, pracownikami i osobami zatrzymanymi;
- organizowanie okresowych badań lekarskich dla funkcjonariuszy i pracowników cywilnych;

- prowadzenie leczenia ambulatoryjnego dla funkcjonariuszy służby kandydackiej.

Wykonywanie powyższych zadań odbywa się zgodnie z definicją logistyki przedstawioną przez M. Sołtysika z Akademii Ekonomicznej w Katowicach. Twierdzi on, że: punktem wyjścia wszystkich definicji logistyki jest jej istota, polegająca na zapewnieniu potrzebnych materiałów i produktów we właściwym czasie, we właściwym miejscu, w potrzebnej ilości, odpowiedniej jakości i właściwym koszcie¹⁷.

Powyższe sformułowanie zadań logistyki w sposób znaczący odróżnia ją od kwatermistrzostwa. Logistyka główny nacisk kładzie na koszty logistyczne i właściwe zarządzanie pionem logistyki.

Na koszty logistyczne składają się między innymi:

- koszty zakupu;
- koszty dostawy i przyjęcia;
- koszty składowania (w tym: osobowe, media, podatki itp.);
- koszty wydania.

Wydział Techniki i Zaopatrzenia w swej codziennej działalności zmierza do obniżania wymienionych kosztów zachowując jednocześnie wysoką skuteczność w zabezpieczeniu logistycznym całego oddziału.

Obniżanie kosztów i zarządzanie pionem logistyki na szczeblu wydziału polega między innymi na:

- wybieraniu zgodnie z ustawą o zamówieniach publicznych oferentów proponujących najniższe ceny produktów i usług na rzecz oddziału z zachowaniem wysokiej jakości. W tym miejscu należy podkreślić również znaczenie skracania kanałów dystrybucji dóbr materiałowych;
- eliminowaniu tak zwanych „pustych przebiegów” pojazdów służbowych;
- racjonalnym dobieraniu pojazdów do planowanych tras, wycofywaniu pojazdów posiadających wysoką zasadniczą normę zużycia paliwa;
- racjonalnym wykorzystaniu powierzchni magazynowej, w tym również nie tworzeniu ponadnormatywnych zapasów oraz bieżące eliminowanie zapasów zbędnych;
- racjonalnym wykorzystaniu mediów (energia, woda), dążenie do obniżania ich zużycia poprzez program termomodernizacji obiektów;
- wprowadzanie w życie koncepcji outsourcingu.

¹⁷ M. Sołtysik: Zarządzanie logistyczne. Skrypty uczelniane, AE Katowice, Katowice 2000, s. 11

Koncepcja outsourcingu jest nowoczesną koncepcją zarządzania, w myśl której najlepsze efekty w działaniu można osiągnąć przez skupienie wysiłków firmy na działalności zasadniczej (podstawowej). Termin ten pochodzi od 2 angielskich słów out – na zewnątrz i source – pochodzenie, źródło. W praktyce outsourcing (...) przybiera dwojaką postać:

1. Przedsiębiorstwo rezygnuje z wytwarzania szerokiej gamy części i podzespołów niezbędnych do realizowania zasadniczej produkcji na rzecz najważniejszych, a pozostałe komponenty nabywa u kooperantów;
2. Przedsiębiorstwo rezygnuje z wykonywania pewnych usług dla swoich potrzeb, kupując je na rynku od specjalistycznych firm, np. usługi transportowe, magazynowe, informacyjne, marketingowe, księgowe itp¹⁸.

W przypadku Morskiego Oddziału outsourcing oznacza rezygnację z pewnych usług. Zaliczyć do nich można:

- usługi remontowo–budowlane;
- zaopatrywanie pojazdów i jednostek pływających w produkty naftowe.

Niewykluczone, że w najbliższych latach outsourcing zaistnieje również w innych formach działalności wydziału techniki i zaopatrzenia takich jak chociażby wyżywienie funkcjonariuszy, badania lekarskie czy naprawy i obsługi pojazdów.

W pewnych obszarach działalności, ze względu na specyfikę instytucji jaką jest Straż Graniczna, wprowadzenie outsourcingu nie będzie możliwe. Tyczy się to gospodarki magazynowej we wszystkich sekcjach, czy przewozów, w tym utrzymania własnego taboru samochodowego.

Oddział Straży Granicznej jest praktycznie ostatnim ogniwem (konsumentem) kanału dystrybucji dóbr materiałowych. W działalności wydziału techniki i zaopatrzenia ważnym jest by długość kanału od producenta do odbiorcy finalnego jakim jest MOSG była jak najkrótsza. Od długości kanału zależy bowiem cena ostateczna produktu dla odbiorcy finalnego (konsumenta). Im kanał dłuższy (więcej ogniw pośredniczących), tym cena produktu wyższa i odwrotnie. Im kanał krótszy (mniej ogniw pośredniczących), tym cena niższa. Długość kanału wpływa zatem w sposób bezpośredni na koszty logistyczne ponoszone przez oddział.

* * *

Podsumowując; w logistycznym zabezpieczeniu funkcjonowania Morskiego Oddziału Straży Granicznej główny nacisk jest kładziony na zmniejszanie kosztów tego

¹⁸ M. Szymczak, ABC Logistyki, Eurologistics nr 1/2001, s. 45

zabezpieczenia, poprzez stosowanie wszelkich metod nowoczesnego zarządzania logistycznego takich jak: outsourcing czy wprowadzanie technik informatycznych.

W 2003 r. MOSG otrzyma w ramach zaopatrzenia centralnego kolejne nowe pojazdy z grupy dostawczych, mikrobusów oraz autobusy. Rozpoczęte zostaną prace projektowe dotyczące budowy stacji paliw na terenie komendy oddziału.

WYBRANE PROBLEMY DZIAŁALNOŚCI SZKOLENIOWEJ MOSG W LATACH 2000-2002

Funkcjonariusze oraz pracownicy cywilni Morskiego Oddziału Straży Granicznej uczestniczą w szkoleniach zawodowych oraz kursach doskonalących organizowanych przez ośrodki szkolenia SG, uczelnie policyjne, wojskowe i cywilne. Ponadto objęci są doskonaleniem zawodowym organizowanym w oddziale pod postacią comiesięcznego szkolenia oraz rozmaitych kursów specjalistycznych.

Szkolenie zawodowe

W latach 2000–2002 szkoleniem zawodowym objęto 730 funkcjonariuszy służby stałej i przygotowawczej w poszczególnych ośrodkach szkolenia i uczelniach oraz 721 funkcjonariuszy służby kandydackiej.

Tabela 1

Centralny Ośrodek Szkolenia SG w Koszalinie

Rok	Kurs podstawowy	I etap \$SG	II etap \$SG	Studium
2000	-	72	42	9
2001	-	41	23	9
2002	3	26	39	17

W ramach systemu szkolenia obowiązującego od 01.07.2002 r. do Centralnego Ośrodka Szkolenia SG w 2002 r. skierowano 26 funkcjonariuszy, w tym na: kurs podstawowy – 9; szkolenie w zakresie szkoły chorążych – 14; szkolenie wymagane do mianowania na pierwszy stopień oficerski – 3.

Tabela 2

Centrum szkolenia SG w Kętrzynie

Rok	Kurs podstawowy	I etap \$SG	II etap \$SG	Studium
2000	-	34	32	-
2001	-	-	12	1
2002	5	-	21	3

Zestawienie absolwentów, którzy ukończyli inne uczelnie:

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie:

- 2000 r. – 5;

- 2001 r. – 3;
- 2002 r. – 1 (naukę kontynuuje 6 funkcjonariuszy);
- Wojskowa Akademia Techniczna
- 2000 r. – 2;
- 2001 r. – 1;
- 2002 r. – 1 (naukę kontynuuje 4 funkcjonariuszy);

wyższe uczelnie cywilne:

- 2000 r. – 33;
- 2001 r. – 34;
- 2002 r. – 44 (naukę kontynuuje 102 funkcjonariuszy);

średnie szkoły cywilne:

- 2002 r. – 1 (naukę kontynuuje 1 funkcjonariusz).

Tabela 3

Zestawienie liczbowe funkcjonariuszy kierowanych do Ośrodków Szkolenia

Rok	Kurs podstawowy	Służba kandydacka	
	MOŚG	Szkolenie podstawowe	
		COŚSG	MOŚG
2000	36	115	205
2001	39	102	147
2002	-	-	152

Liczba funkcjonariuszy kierowanych do Ośrodków Szkolenia Straży Granicznej jest zależna od limitów przyznawanych przez Biuro Kadr i Szkolenia Komendy Głównej Straży Granicznej, na wniosek komendanta oddziału. Nie zawsze jest ona jednak zgodna z oczekiwaniami i faktycznymi potrzebami w zakresie przeszkolenia zawodowego funkcjonariuszy służby przygotowawczej i stałej, zwłaszcza w odniesieniu do preferowanych przez przełożonych szkoleń odbywających się w systemie zaocznym.

Rokrocznie zmniejszający się limit dla I etapu Studium Służby Granicznej oraz wejście w życie Zarządzenia nr 30 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 01.07.2002 r., w sprawie zakresu oraz szczegółowych zasad szkolenia funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Straży Granicznej miały wpływ na fakt, że na koniec 2002 r. w Morskim Oddziale SG pozostawało 36 funkcjonariuszy służby przygotowawczej i 4 służby stałej nie przeszkolonych w ośrodkach szkolenia. Ponadto do powyższej sytuacji przyczyniła

się niechęć do kierowania funkcjonariuszy przeznaczonych do objęcia stanowisk w korpusie chorążych i oficerów na stacjonarne szkolenia podoficerskie w obliczu perspektywy zaocznego kursu chorążych lub oficerskiego.

Wdrażany w formacji nowy system szkolenia zawodowego pozwoli uniknąć podobnych sytuacji w odniesieniu do funkcjonariuszy przyjętych do służby po wejściu w życie Zarządzenia nr 30. Niemniej jednak nieprzeszkolonych funkcjonariuszy służby przygotowawczej nie ominą kursy stacjonarne, tak unikane przez przełożonych. Dodatkowo, zgodnie z obowiązującymi zasadami, o przyjęcie na kurs będą mogli się starać dopiero po przejściu do służby stałej. To z kolei powodować może frustracje w odniesieniu do funkcjonariuszy służby przygotowawczej, przeszkolonych na szkoleniach podstawowych połączonych ze szkoleniem podoficerskim i szkoleniem w zakresie szkoły chorążych.

Funkcjonariusze kształcą się w szkołach cywilnych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Polityki Socjalnej z dnia 12.10.1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych. Każdy funkcjonariusz, którego przełożony nie widzi przeciwwskazań co do podjęcia nauki otrzymuje zgodę komendanta Morskiego Oddziału, na podstawie której sporządzana jest umowa. Rokrocznie kształcenie na uczelniach cywilnych rozpoczyna około 50 funkcjonariuszy (2000 60, 2001 48, 2002 41). Do 2000 r. oddział finansował koszty kształcenia związane z przejazdami i dietami, jednakże przy coraz większej liczbie uczących się, funkcjonariuszom gwarantuje się jedynie płatny urlop szkoleniowy. Kierunki wybierane przez funkcjonariuszy nie są bynajmniej kierunkami preferowanymi przez Straż Graniczną. Najczęściej wybierane są profile humanistyczne oraz pedagogiczne realizowane w prywatnych szkołach trzyletnich dających tytuł licencjata. Łatwość zdobycia wyższego wykształcenia, nie zawsze przydatnego z punktu widzenia służby w Straży Granicznej, kusi funkcjonariuszy możliwością późniejszego ubiegania się o stanowiska oficerskie. Ich liczba jest jednak ograniczona i wielu magistrów oraz licencjatów do końca służby pozostanie podoficerami i chorążymi. Zapewnione stanowiska oficerskie mają jedynie absolwenci Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

Doskonalenie zawodowe w ośrodkach szkolenia Straży Granicznej:

W ramach doskonalenia zawodowego organizowanego przez Ośrodki Szkolenia Straży Granicznej, tj. różnego rodzaju szkoleniami i kursami objęto znaczną grupę funkcjonariuszy i pracowników cywilnych. I tak:

kursy informatyczne:

- 2000 r. – 35;

- 2001 r. – 31;
- 2002 r. – 10;

szkolenia i egzaminy elektroenergetyczne:

- 2000 r. – 120 (przeszło szkolenia);
- 2001 r. – 20 (zdało egzaminy);
- 2002 r. – 33 (przeszło szkolenia), 188 (zdało egzaminy);

szkolenia w ramach projektu „Twinning”:

- 2000 r. – 12 (komponent niemiecki), 4 (komponent holenderski);
- 2001 r. – 94 (komponent niemiecki), 8 (komponent holenderski);
- 2002 r. – 22 (komponent niemiecki);

szkolenia międzynarodowe:

- szkolenie w środkowoeuropejskiej Akademii Policyjnej MEPA w 2000 r. uczestniczył 1 funkcjonariusz, w 2001 r. uczestniczyło 2 funkcjonariuszy;
- National Training for forensic experts (narodowe szkolenie ekspertów ds. cudzoziemców) - w 2001 r. uczestniczyło 3 funkcjonariuszy;

szkolenie z zakresu BHP:

- 2001 r. – 41 (podstawowe);
- 2002 r. – 86 (podstawowe), 1 (okresowe).

Tabela 4

Kursy językowe

Rok	Język angielski		Język niemiecki		Język rosyjski	
	I stopień	II stopień	I stopień	II stopień	I stopień	II stopień
2000	10	-	-	-	-	-
2001	3	-	2	-	-	-
2002	3	-	7	1	1	-

W pozostałych kursach i szkoleniach organizowanych w Ośrodkach Szkolenia SG w 2000 r. uczestniczyło – 146 osób; w 2001 r. – 120 (299 odbyło szkolenie specjalistyczne dla członków załóg jednostek pływających); w 2002 r. – 66.

Zaprezentowane zestawienia świadczą o coraz mniejszej ilości funkcjonariuszy i pracowników cywilnych kierowanych na poszczególne kursy i szkolenia. Fakt ten spowodowany jest organizacją ograniczonej liczby kursów i małymi limitami miejsc przyznawanych Morskiemu Oddziałowi na poszczególnych kursach. Dodatkowo, podobnie jak w przypadku stacjonarnych szkoleń zawodowych, przełożeni niechętnie kierują

podwładnych na długoterminowe kursy zawężając tym samym zakres wiedzy i umiejętności funkcjonariuszy i pracowników do niezbędnego minimum.

Z uwagi na fakt, iż przedstawione zestawienie zawiera jedynie liczbę osób kierowanych na szkolenia i kursy za pośrednictwem sekcji szkolenia, należy uznać że rocznie w różnego rodzaju szkoleniach uczestniczy większa ilość osób niż wynika to z powyższych zestawień. Powodem takiej sytuacji jest kierowanie funkcjonariuszy i pracowników cywilnych bezpośrednio przez poszczególne wydziały bez pośrednictwa Wydziału Kadr i Szkolenia.

Doskonalenie zawodowe w Morskim Oddziale

Doskonalenie zawodowe w Morskim Oddziale Straży Granicznej odbywa się w postaci comiesięcznych szkoleń doskonalących oraz rozmaitych kursów organizowanych przez oddział lub specjalistyczne instytucje.

Szkolenie okresowe realizowane jest na podstawie propozycji tematów przedstawianych przez komendantów jednostek organizacyjnych oraz naczelników wydziałów. Ponadto na bieżąco uzupełniane jest o nowe wytyczne, decyzje i rozporządzenia. W ramach szkolenia okresowego odbywają się zajęcia teoretyczne, praktyczne, treningi sportowe oraz strzeleckie. Za organizację powyższych szkoleń w jednostkach organizacyjnych odpowiedzialni są komendanci, w komendzie oddziału – sekcja szkolenia.

Obok szkoleń okresowych i dodatkowych w MOSG odbywa się cykliczne szkolenie członków korpusu służby cywilnej oraz seminaria dla przewodników psów służbowych połączone ze szkoleniem psów.

Funkcjonariusze oraz pracownicy cywilni uczestniczą także w kursach i szkoleniach organizowanych przez specjalistyczne instytucje. Są to szkolenia przeznaczone głównie dla pracowników sektoru logistycznego. Ponadto dodatkowymi specjalistycznymi kursami organizowanymi poza oddziałem objęci są funkcjonariusze Wydziału Lotniczego, Samodzielnej Kompanii Odwodowej, Wydziału Morskiego oraz członkowie załóg jednostek pływających.

Egzaminy i sprawdziany

Funkcjonariusze MOSG poddawani są rocznemu sprawdzianowi ze sprawności fizycznej oraz egzaminowi strzeleckiemu. I tak ze sprawności fizycznej uzyskali następujące oceny:

- 2000 r. – 3,41;
- 2001 r. – 4,49;
- 2002 r. - 3,43.

Wyniki ze sprawdzianu ze sprawności fizycznej uzależnione są od realizacji szkolenia sportowego. O ile funkcjonariusze komendy oraz placówek gdańskich oddziału mają bezpośredni dostęp do hali sportowej, to funkcjonariusze granicznych jednostek organizacyjnych mają z tym trudności. Z uwagi na brak dostępu do basenów i pływalni zajęcia z pływania nie odbywają się.

Oceny uzyskane zaś z egzaminu strzeleckiego przedstawiają się następująco:

- 2000 r. – 3,33;
- 2001 r. – 4,17;

W 2000 i 2001 r. przeprowadzono wiele dodatkowych szkoleń dotyczących prawidłowego i bezpiecznego posługiwania się bronią oraz amunicją służbową. Powyższe szkolenia podwyższyły poziom wyszkolenia funkcjonariuszy, co wykazują wyniki z egzaminu strzeleckiego w 2001 r.

Realizację szkolenia strzeleckiego utrudnia coraz bardziej ograniczony dostęp do strzelnic. Dużą liczbę strzelnic, na których dotychczas odbywano strzelania – zlikwidowano. W działających strzelnicach, oddalonych o kilkadziesiąt kilometrów, na możliwość odbycia strzelania czeka się miesiącami. Od 2001 r. dodatkowo ograniczane są limity zużycia amunicji do celów szkoleniowych. W 2002 r. Morski Oddział nie otrzymał wystarczającej ilości amunicji do przeprowadzenia regularnych szkoleń strzeleckich z broni osobistej (przy zapotrzebowaniu 45 000 szt. amunicji 9 mm nb. Makarow oraz 45 000 szt. amunicji 9 mm nb pist.Parabellum – otrzymano: 7000 szt. amunicji 9 mm nb.Makarow oraz 10 000 szt. amunicji 9 mm nb pist.Parabellum).

W 2002 r. w związku z ograniczonym limitem amunicji do broni służbowej nie przeprowadzono egzaminu ze strzelania z broni osobistej.

Mistrzostwa i zawody sportowe

Funkcjonariusze Morskiego Oddziału Straży Granicznej reprezentowali oddział na zawodach sportowych organizowanych w ramach MSWiA. Podczas zawodów zespoły MOSG zajmowały często wysokie lokaty, np.:

2000 r.:

- Mistrzostwa Garnizonu w halową piłkę nożną – 2 miejsce;
- Mistrzostwa Garnizonu w siatkówkę – 1 miejsce;
- Mistrzostwa Garnizonu w tenisa stołowego – 1 miejsce;

2001 r.:

- Mistrzostwa SG w piłce siatkowej na plaży – 7 miejsce;

- Mistrzostwa Garnizonu w piłce siatkowej – 1 miejsce;
- Mistrzostwa MSWiA oraz SG w tenisie stołowym – 4 miejsce indywidualnie w MSWiA, drużynowo 7 miejsce w MSWiA, 1 w Straży Granicznej;
- Zawody Strzeleckie o puchar Pomorskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji – 6 miejsce drużynowo, 4 – indywidualnie;

2002 r.:

- Mistrzostwa MSWiA oraz SG w tenisie stołowym – 2 miejsce indywidualnie w MSWiA, 1 w Straży Granicznej;
- Mistrzostwa MSWiA oraz SG w strzelaniu – 4 miejsce drużynowo w Straży Granicznej.

Kynologia służbowa

Przewodnicy psów służbowych uczestniczą w szkoleniach doskonalących i podstawowych organizowanych przez Ośrodek Szkolenia Psów Służbowych SG w Lubaniu oraz seminariach kynologicznych organizowanych przez oddział.

W ośrodku tresury psów służbowych w Lubaniu odbyły szkolenie: w 2001 r. na kursie podstawowym 4 psy, zaś na doskonalającym 8, natomiast w 2002 r. na kursie podstawowym 6, a na doskonalającym 12 psów.

Seminaria kynologiczne dla przewodników psów patrolowo–obronnych połączone ze szkoleniem psów patrolowo–obronnych odbywają się cyklicznie od 2000 r.. Ponadto kynolog oddziału wraz z przewodnikami uczestniczył w rozmaitych zgrupowaniach kynologicznych:

2000 r.:

- międzynarodowe manewry psów ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej – Gdańsk;
- szkolenie psów patrolowo–obronnych Warmińsko – Mazurski OSG;
- zajęcia atestacyjne psów policyjnych województwa pomorskiego – Gdańsk;

2001 r.:

- manewry psów ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej – Gdańsk;

2002 r.:

- szkolenie psów specjalnych Policji – Gdańsk;
- międzynarodowe manewry psów ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej – Gdańsk-Sobieszewo;
- manewry psów ratowniczych Państwowej Straży Pożarnej – Bolesławiec.

Udział przewodników w rozmaitych szkoleniach oraz wymiana doświadczeń kynologicznych przyczyniają się do wzrostu poziomu wyszkolenia psów służbowych, a co za tym idzie do ich zwiększonej efektywności w służbie. Ponadto do utrzymania wysokiego poziomu wyszkolenia psów przyczynia się organizowanie przez przewodników procesu retresury przy współudziale instruktorów i przewodników psów z Policji, Straży Miejskiej, Państwowej Straży Pożarnej, Więziennictwa, Służby Ochrony Kolei.

Psy służbowe Morskiego Oddziału uczestniczyły w wielu pokazach organizowanych przez rozmaite instytucje. Ponadto brały udział w realizacji programu dla szkół podstawowych dotyczących bezpiecznego zachowania się w obliczu atakującego psa. Uczestniczyły także w produkcji filmu realizowanego przez Straż Miejską w Gdańsku, będącego uzupełnieniem programu „Postępowanie ze zwierzętami” dotyczącego postępowania z agresywnym psem.

DZIAŁALNOŚĆ FUNKCJONARIUSZY MOSG

Morski Oddział Straży Granicznej (MOSG) powstał 01.08.1991 r. na bazie przekazanych Straży Granicznej (SG) części sił i środków rozformowanej Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza (MBOP), która do tego dnia organizacyjnie wchodziła w skład Marynarki Wojennej (MW). Wiosną 1992 r. zreorganizowano nadmorskie struktury SG. Przeformowano MOSG dołączając do niego siły i środki z rozformowanych oddziałów SG: Kaszubskiego w Gdańsku i Bałtyckiego w Koszalinie oraz części Pomorskiego w Szczecinie. Do głównych zadań MOSG należy:

- ochrona granicy państwowej na morzu i morskich wodach wewnętrznych przed nielegalną igracją;
- organizowanie kontroli ruchu granicznego w przejściach granicznych oraz zapewnienie sprawności odpraw i płynności ruchu granicznego;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń granicznych oraz ściganie ich sprawców;
- zwalczanie przemytu zorganizowanego (narkotyków, broni, materiałów promieniotwórczych i innych) w przejściach granicznych i na otwartym morzu;
- zapewnienie porządku publicznego bezpieczeństwa w przejściach granicznych oraz w strefie nadgranicznej;
- nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach, w tym wykrywanie zanieczyszczeń Bałtyku.

W 2002 r. MOSG realizował swoje ustawowe zadania w oparciu o następującą strukturę organizacyjną:

- komendę MOSG w Gdańsku Nowym Porcie oraz podporządkowane jej dwa pododdziały – kompanię zabezpieczenia i kompanię odwodową;
- 9 strażnic SG (mp. Międzyzdroje, Rewal, Dźwirzyno, Darłowo, Ustka, Łeba, Władysławowo, Krynica Morska, Gdańsk);
- 6 Granicznych Placówek Kontrolnych (GPK – mp. Gdańsk, Gdańsk-Rębiechowo, Gdynia, Władysławowo, Ustka, Kołobrzeg);
- 2 dywizjony SG (Kaszubski Dywizjon SG w Gdańsku-Westerplatte i Pomorski Dywizjon SG w Świnoujściu).

Ochrona granicy w przejściach granicznych na wybrzeżu

1. Osobowy ruch graniczny

W minionym roku (2002) granicę morską w przejściach granicznych MOSG przekroczyło ogółem 1 639 527 osób (100%). W grupie tej obywatele RP stanowili 68%, natomiast cudzoziemcy 32%. Najwięcej osób odprawiono w przejściu granicznym w Gdyni (47,1%) i w Gdańsku (21,2%). Łącznie tylko w tych dwóch przejściach granicznych odprawiono 68,3% wszystkich podróżnych (tabela 1).

Tabela 1

Ruch graniczny w przejściach granicznych obsługiwanych przez GPK MOSG w 2002 r.

		Graniczna Placówka Kontrolna SG												Razem	
		Gdańsk		Gdynia		Belichowo		Władysławowo		Ustka		Kobrowag			
		z	d	z	d	z	d	z	d	z	d	z	d	z	d
Ob. RP	104 344	103 150	231 135	227 778	40 580	38 828	54 588	54 655	44 174	65 081	44 411	44 445	561 236	553 957	
Cudzoziemcy	48 932	48 902	128 125	140 473	52 932	52 297	511	547	2334	2494	3194	3349	256 270	268 064	
Razem: RP i cudzoziemcy	347 360		727 511		184 667		110 301		134 289		136 419		1 639 527		

Z - podróżni wyjeżdżający z RP; d - podróżni wjeżdżający do RP

2. Wydalenia osób przez przejścia graniczne MOSG

W 2002 r. przez przejścia graniczne usytuowane na odcinku MOSG do RP wydano łącznie 302 osoby, w tym 301 ob. RP i 1 ob. Białorusi. Z RP osób nie wydano.

3. Odmowy wjazdu cudzoziemcom na terytorium RP

W minionym roku łącznie 242 osoby otrzymały decyzję o odmowie wjazdu na terytorium RP przez przejścia graniczne usytuowane na odcinku MOSG.

4. Niedopuszczenia do przekroczenia granicy państwowej na wyjazd z RP

Odmowy wjazdu z terytorium RP przez przejścia graniczne MOSG w 2002 r. dotyczyły 57 osób, w tym 53 ob. RP (głównie z powodu uszkodzenia dokumentu paszportowego bądź realizacji czynności zleconych) i 4 obcokrajowców (ob. Szwecji, 1 ob. Niemiec i 2 ob. Jemenu).

5. Wydane wizy

W GPK SG podległych MOSG ogółem wydano 422 wizy. Większość stanowiły wizy tranzytowe – 97,2%, a tylko 2,8% przypadało na wizy pobytowe. Najwięcej wiz otrzymali obywatele: Filipin 37,2%, bezpaństwowcy – 14,2% oraz Indii 13,5% (tabela 2).

Tabela 2

Wizy wydane obcokrajowcom w MOSG w 2002 r.

Obywatelstwo	Rodzaj wazy	
	Tranzytowa	Pobytowa
Azerbejdżan	2	
Egipt	1	
Sri Lanka	1	
Rosja		3
Bangladesz	19	
Cabo Verde	3	
Filipiny	133	2
Indie	53	2
Indonezja	7	
Jugosławia	3	
Kanada	1	2
Maławi	2	
Myanmar	38	
Pakistan	11	1
RPA	3	
Syria	11	
Turcja	9	
Malezja	1	
Włochy	2	
Nowa Zelandia		1
Iran	3	
Budhi	1	
Algieria	17	
Bezpawstwowcy	39	1
Razem	410	12
Ogółem	422	

Zatrzymania osób

W 2002 r. funkcjonariusze MOSG zatrzymali ogółem 876 osób. W grupie zatrzymanych na granicy morskiej przeważali cudzoziemcy, którzy stanowili 56,5% (495 osób) ogółu zatrzymanych, natomiast obywatele RP stanowili 43,5% zatrzymanych (381 osób) tabela 3.

Tabela 3

Osoby zatrzymane przez funkcjonariuszy MOSG w 2002 r.

Zatrzymanie - obywatelstwo	Powody zatrzymań							Jednostka zatrzymująca		
	PGWP	W celu wydalenia	Przekroczenie granicy	Przekroczenie granicy skarbowej	Barakoty	Poszukiwanie przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości	Za popełnienie innych przestępstw	SG samodzielnie	Wg współpracy i Policji	Przekazano do Policji (po zatrzymaniu)
RP	23		1	40	54	94	111	170	211	211
Rosja	1	49	1	1				43	10	
Bulgaria		63						39	6	
Ukraina	3	189	1	2				179	18	
Białoruś		40						23	13	
Rumunia		31						27	4	
Dominikana		1						1		
Armenia	3	30		3		2		37	3	
Litwa	1	6		2				6	2	
Wietnam		4						4		
Uzbekistan		2						2		
Mongolia		9						9		
Szwecja	2					1	1	3	1	1
Łotwa		2						2		
Dania						1		1		
Chiny		2						2		
Turcja		1						1		
Chile		2						2		
Moldawia		3						3	2	
Włochy		3						3		
Wielka Brytania		1						1		
Gruzja		1						1		
Peru		1						1		
Razem zatrzymane: 876 osób										
RP - 381	23	-	1	40	54	94	111	170	211	211
Cudzoziemcy - 495	14	44	2	10	-	4	1	43	61	1

PGWP – przekroczenie granicy wbrew przepisom

Głównymi przyczynami zatrzymań ob. RP w 2002 r. było posiadanie i dystrybucja substancji narkotycznych oraz handel i posiadanie wyrobów tytoniowych i spirytusowych pozbawionych polskich znaków skarbowych (akcyzy). Dużą grupę (94 ob. RP) stanowiły osoby poszukiwane przez organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Kategoria „zatrzymanie za inne przestępstwa” obejmuje głównie zatrzymanie ob. RP za kierowanie pojazdem pod wpływem alkoholu oraz z powodu przestępstw pospolitych - głównie włamań i kradzieży.

Z ogólnej liczby cudzoziemców zatrzymanych w celu wydalenia za naruszenie przepisów ustawy o cudzoziemcach, największą grupę stanowili obywatele Ukrainy, a głównymi przyczynami ich zatrzymywania było: wykonywanie pracy bez wymaganego

zezwolenia, brak dokumentów uprawniających do przebywania na terytorium RP i środków finansowych na pobyt.

Najwięcej osób zatrzymali funkcjonariusze następujących granicznych jednostek organizacyjnych MOSG: strażnicy SG w Gdańsku – 25,2%, Wydziału Operacyjno-Śledczego MOSG-13,7% oraz strażnicy SG w Darłowie 13% (tabela 4).

Tabela 4

Zatrzymania osób przez funkcjonariuszy granicznych MOSG w 2002 r.

Lp.	Jednostka organizacyjna	Osoby zatrzymane			Uwagi
		Razem	Obywateli RP	Cudzoziemcy	
1	Wydz. Operacyjno-Śledczy	120	7	113	
2	SSG Międzyzdroje	39	17	22	
3	SSG Ustronie	58	34	24	
4	SSG Ustka	44	39	5	
5	SSG Łeba	34	48	4	
6	SSG Władysławów	32	13	17	SSG funkcjonowała do 15.10.2002 r.
7	SSG Krynicka Monia	40	24	16	
8	SSG Gdańsk	221	42	179	
9	SSG Kąkol	10	8	2	
10	SSG Darłowo	113	47	66	
11	GPK Cielist	32	24	8	
12	GPK Gdynia	22	5	17	
13	GPK Łeba	28	25	3	
14	GPK Władysławów	33	18	17	
15	GPK Ustka	20	20	-	
16	GPK Kołobrzeg	8	8	-	
RAZEM		876	381	495	

SSG – Strażnica Straży Granicznej; GPK – Graniczna Placówka Kontrolna SG

Przemyt

W ocenianym okresie funkcjonariusze MOSG zabezpieczyli do celów procesowych, bądź współuczestniczyli w zabezpieczeniu następujących przedmiotów:

- 92 pojazdów - 133 800 zł;
- 7802 l alkoholu - 611 968 zł;
- 73 431 paczek papierosów - 411 740 zł;
- 2054 szt. kaset (DVD, CD, video) - 72 240 zł;
- 19 szt. broni i 3343 szt. amunicji - 6690 zł;
- 9597,8 g narkotyków - 294 425 zł;
- dewiz (korony szwedzkie, norweskie, EUR) - 83 812 zł;

- odzieży - 49 370 zł;
- biżuterii i zegarków - 1 054 000 zł;
- 2 jachtów motorowych - 300 000 zł;

Łączna wartość zatrzymanych przedmiotów wyniosła: - 4 018 045 zł.

Tabela 5

Wartość i rodzaj zabezpieczonych przedmiotów przez funkcjonariuszy MOSG w 2002 r.

	Strona nadgraniczna, odcinek strażnic	W GPK
Papierosy	34 500 paczek wartości 155 664 zł	5000 paczek wartości 25 000 zł (z tego 1000 paczek 2500 zł wartości w zabezpieczeniu przez GPK Kofaszkowo 35 826 paczek wartości 132 000 zł)
Alkohol	7420 l wartości 576 831 zł	381,7 l alkoholu wartości 31 137 zł
Samochody	90 pojazdów wartości 104 800 zł	2 pojazdy wartości 29 000 zł
Narkotyki	1,5 kg amfetaminy, 4,5 kg heroiny i inne o łącznej wartości 9497,6 zł wart. 291 390 zł	100,2 g marihuany wartości 3030 zł
Broń	12 szt. broni 24 naboje wartości 4450 zł	domi pneumatycznej 3319 szt. amunicji wartości 2240 zł
Płyty CD zgrane na komputerze	2054 szt./kaset/DVD, VHS, płyty CD wartości 72 240 zł	-
Dzieła sztuki	-	-
Wokale	-	domi pneumatycznej 3319 szt. amunicji wartości 2240 zł
Inne towary	Biżuteria i zegarki (27 szt. z masy 800 zł) 1 mln 50 tys. zł odzież wartości 49 370 zł 2 jachty wart. 300 000 zł	biżuteria wartości 4000 zł
Razem	3 604 750 zł	413 295 zł

Działania graniczne, prewencyjno–porządkowe i ratownicze

W ramach zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego przeprowadzono w 2002 r., we współdziałaniu z Policją, 363 akcje prewencyjno–porządkowe (na 1 akcję składały się działania 9 strażnic MOSG). Podczas tych działań:

- wylegitymowano - 32 409 osób;
- skontrolowano - 24 038 pojazdów;
- pouczone 7881 - osób;
- skontrolowano - 38 404 miejsc zagrożonych przestępczością (w tym drogi dojazdowe do portów i przystani morskich);
- zatrzymano - 164 dowodów rejestracyjnych pojazdów;
- nałożono - 1474 mandatów karnych na łączną kwotę 142 475 zł;
- skierowano - 49 wniosków o ukaranie do Sądów Grodzkich;
- zatrzymano - 122 ob. RP i 3 cudzoziemców;
- ujawniono - 68 nietrzeźwych kierowców – ob. RP.

Podczas wspólnych działań prewencyjno–porządkowych:

- zabezpieczono 8 - pojazdów o szacunkowej wartości 45 000 zł;
- ujawniono 87 przypadków naruszenia przepisów ochrony środowiska oraz zabezpieczono – 297 zestawów kłusowniczych o szacunkowej wartości 45 204 zł oraz sprzęt do nielegalnego połowu bursztynu wartości 7340 oraz łódź wartości 1500 zł;
- zabezpieczono 32 pojazdy szacunkowej wartości 200 830 zł, 709,5 l spirytusu wartości 77 266 zł, 1140 paczek papierosów wartości 4770 zł, odzież wartości 13 500 zł, 407 płyt CD wartości 13 150 zł, kradzione przewody aluminiowe 45 m wartości 900 zł oraz 1 sztukę broni wartości 400 zł.

W działaniach prewencyjno–porządkowych udział brało:

- 10 072 - funkcjonariuszy SG (2895 pojazdów);
- 3034 - funkcjonariuszy Policji (1134 pojazdów).

Działalność na rzecz ochrony środowiska

W 2002 r. funkcjonariusze MOSG ujawnili 150 przypadków naruszenia przepisów obowiązujących na polskich obszarach morskich oraz przepisów ochrony środowiska. Zabezpieczono 562 zestawy kłusownicze o łącznej długości 22 612 m i szacunkowej wartości 105 110 zł, 11 wontonów łącznej długości – 560 m, 2 kotwice, 4 wędkę łącznej wartości 2220 zł oraz inny sprzęt kłusowniczy (w tym 4 łodzie i 3 pontony) łącznej wartości 3980 zł.. Ujawniono 452,8 kg ryby nielegalnie poławianej wartości 4434 zł oraz 10 szt. ryb łososiowatych objętych ochroną gatunkową o wadze 34 kg i wartości 240 zł oraz 2097 kg niewymiarowego dorsza wartości 250 zł.

Realizacja zadań i efekty działań jednostek pływających dywizjonów SG

W 2002 r. jednostki pływające dywizjonów MOSG zrealizowały 349 wyjść do prowadzenia działań granicznych w ochronie morskiej granicy państwowej i sprawowania nadzoru nad polskimi obszarami morskimi. Na Pomorski Dywizjon SG w Świnoujściu przypadły 144 wyjścia, natomiast na Kaszubski Dywizjon SG w Gdańsku 205 wyjść.

Ogółem w 2002 r. jednostki pływające dywizjonów MOSG zrealizowały 139 wyjść na kontrole statków, na polskich obszarach morskich (PdSG 76, KdSG 63), w tym:

- samodzielne 87 (PdSG - 60, KdSG - 27);
- z inspektorami administracji morskiej 7 (PdSG - 7)
- z inspektorami rybołówstwa morskiego 19 (PdSG - 9, KdSG - 10);
- z innymi (Policją, funkcjonariuszami SSG i GPK MOSG, SKO MOSG) 26 (KdSG - 26);

Razem: 139 wyjść (PdSG - 76, KdSG - 63).

Efekty działań jednostek pływających dywizjonów MOSG to:

- liczba wykrytych statków: 22 101 (PdSG – 20 373, KdSG – 1728);
- liczba rozpoznanych statków, z podziałem na polskie i obce:
- polskich – 7395 (PdSG - 6648, KdSG - 747);
- obcych - 14 418 (PdSG – 13 725, KdSG - 693);
- Ogółem – 21 813 (PdSG – 20 373, KdSG - 1440);

liczba przeprowadzonych kontroli statków, z podziałem na polskie i obce:

- bandery polskiej 133 (PdSG - 68, KdSG - 65);
- bander obcych 186 (PdSG - 164, KdSG - 22);
- Ogółem - 319 (PdSG -232, KdSG - 87).

Ponadto do najważniejszych zadań zrealizowanych przez MOSG w 2002 r. zaliczyć należy:

1. Rozpoczęcie procesu przekształceń strukturalnych

Proces przekształceń strukturalnych rozpoczął 01.01.2002 r. Ma on na celu pełne zintegrowanie systemu zarządzania granicą państwową poprzez łączenie służb kontroli ruchu granicznego i ochrony granicy w jednolite jednostki organizacyjne. W I etapie od stycznia 2002 r. – zmiany te wprowadzono w Komendzie Głównej SG, w II – od kwietnia – w komendach oddziałów. W ramach programu pilotażowego, strażnicę SG Władysławowo włączono do granicznej placówki kontrolnej (GPK SG Władysławowo), tworząc nową jednostkę organizacyjną, zajmującą się zarówno ochroną „granicy zielonej” jak i kontrolą ruchu granicznego. W III etapie – od stycznia 2003 r. – odpowiednie przekształcenia będą wdrażane w pozostałych granicznych jednostkach organizacyjnych (na poziomie strażnic i granicznych placówek kontrolnych).

2. Zmiany w systemie kontroli granicznej

Od dnia 30.09.2002 r. struktura organizacyjna (terytorialna) MOSG została powiększona o lotnicze przejście graniczne w Bydgoszczy, podległe Granicznej Placówce Kontrolnej w Gdańsku–Rębiechowie.

3. Rozwijanie współpracy międzynarodowej

MOSG rozwija szczególnie współpracę międzynarodową z państwami regionu Morza Bałtyckiego w ramach Narodowego Centrum Koordynacyjnego (NCK). NCK Polski, pełniąc funkcję punktu kontaktowego uczestniczy w wymianie informacji z NCK państw regionu Morza Bałtyckiego, wynikających z potrzeb służbowych. Prowadzono intensywną korespondencję z niżej wymienionymi Centrami Koordynacyjnymi:

- „Projektem Bornholm” – w sprawach sprawdzeń kutrów rybackich i innych jednostek pływających, pojazdów mechanicznych oraz osób;
- NCK Litwy – w sprawach przewozu papierosów, sprawdzeń firm, osób oraz pojazdów;
- NCK Łotwy – w sprawach przewozu papierosów, sprawdzeń firm, osób, pojazdów oraz weryfikacji prawdziwości polskich paszportów okazywanych na przejściach granicznych Łotwy;
- NCK Estonii - w sprawach sprawdzeń firm i osób;
- NCK Szwecji - w sprawach obywateli szwedzkich podróżujących do Polski oraz sprawdzeń pojazdów;
- MCK/NCK Niemiec - w sprawach sprawdzeń pojazdów i osób;
- NCK Danii – w sprawie wymiany wyprzedzających informacji oraz pozyskiwania informacji zwrotnych;
- NCK Finlandii – w sprawach sfalszowanych paszportów oraz tworzonego systemu wymiany informacji „Coastnet”;
- wszystkimi NCK - w sprawach organizacyjnych wizyt, spotkań itp.

4. Kontynuacja modernizacji sprzętu i wyposażenia

Uszczelnienie granicy i usprawnienie odpraw w przejściach granicznych wymaga znacznych nakładów finansowych na modernizację sprzętu i wyposażenia. Zakupy obejmują m.in. nowoczesny sprzęt transportowy, technikę specjalną, umundurowanie, uzbrojenie, przenośne kamery termowizyjne, systemy obserwacyjne dla jednostek latających oraz na pojazdach, sprzęt komputerowy oraz kontrolerski. W 2002 r. zakupiono dla MOSG m.in.:

- 6 lekkich jednostek pływających;
- samochody osobowe;
- sprzęt techniki specjalnej;
- pistolety PM-9;
- umundurowanie.

Przedsięwzięcia planowane do realizacji w 2003 r.

Oprócz zadań przewidzianych w ustawie MOSG będzie realizował:

- działania mające na celu ograniczenie i kontrolę zagrożenia przestępczością graniczną (ściślejsza integracja działań operacyjnych i śledczych, intensyfikacja wspólnych z Policją i samodzielnie prowadzonych kontroli legalności pobytu, a z organami

zatrudnienia – kontroli legalności zatrudnienia cudzoziemców, zacieśnianie bieżącej współpracy z innymi służbami itp.);

- działania dostosowawcze do standardów Unii Europejskiej;
- rozwój współpracy międzynarodowej, w tym głównie w ramach MCK;
- zmiany organizacyjne jednostek terenowych SG – III etap, w ramach którego na odcinku MOSG funkcjonować będzie 8 Granicznych Placówek Kontrolnych SG z siedzibą w Gdańsku, Gdyni, Gdańsku–Rębiechowie, Władysławowie, Łebie, Ustce, Darłowie i Kołobrzegu, 3 strażnice SG z siedzibą w Krynicy Morskiej, Rewalu i Międzyzdrojach i 2 dywizjony SG (Pomorski w Świnoujściu i Kaszubski w Gdańsku).

MOTYWY WYBORU SŁUŻBY W STRAŻY GRANICZNEJ

Zakres badań

Badania przeprowadzono na przełomie 2001/2002 r. na terenie Morskiego Oddziału Straży Granicznej w Gdańsku i Kaszubskim Dywizjonie Straży Granicznej Gdańsk-Westerplatte.

Ogółem przebadano 100 mężczyzn poborowych nowo wcielanych do odbycia zasadniczej służby wojskowej w okresie od grudnia 2001 r. do czerwca 2002 r. Badaniami objęto grupy:

- grudzień – 43 funkcjonariuszy;
- styczeń – 9 funkcjonariuszy;
- marzec - 17 funkcjonariuszy;
- czerwiec – 31 funkcjonariuszy.

Przed przystąpieniem do badań poinformowano każdego respondenta o celu badań i by zapewnić szczerą odpowiedź zagwarantowano o pełnej anonimowości. Badanymi byli mężczyźni, funkcjonariusze powołani do odbycia zasadniczej służby wojskowej w ramach Straży Granicznej. Ich wiek mieścił się w przedziale od 19 do 26 lat. Największą grupę stanowili funkcjonariusze mający 21 lat, na kolejnych miejscach byli badani w wieku 20 lat i 22 lata. W 61% pochodzili oni ze środowiska robotniczego, w 35% ze środowiska inteligenckiego, a tylko w 4% ze środowiska chłopskiego. Wcieleni to w 97% kawalerowie, pozostałe 3% stanowili odpowiednio rozwiedzeni 2% i wdowcy 1%. Poziom wykształcenia, jaki reprezentowali badani to: średnie z maturą posiadało 57%, średnie bez matury 29%, niepełne wyższe 11%, zasadnicze 3%, z wykształceniem podstawowym nie było żadnego funkcjonariusza. Spośród badanych, aż 58% stanowili ci, którzy przed powołaniem do służby nie pracowali. Z rodzin wielodzietnych pochodziło 95% badanych. Z miast różnej wielkości wywodziło się 70% respondentów natomiast ze wsi 30%. 90% badanych pochodziło z rodzin pełnych, 10% z rodzin niepełnych.

Kolejnym krokiem było uporządkowanie i przeanalizowanie zebranego materiału w celu ustalenia odpowiednich wniosków. Te z kolei pozwoliły na wyjaśnienie problemu badań i zweryfikowanie postawionych hipotez.

Wyniki badań i ich omówienie

Ankieta, jaką przeprowadzono wśród poborowych składała się z 27 pytań. Część z nich była pytaniami otwartymi, pozostałe to pytania zamknięte. Każde z pytań omawiane jest oddzielnie. W niniejszym opracowaniu ograniczono się do omówienia uzyskanych wyników i wniosków, jakie nasunęły się w związku z analizą każdego pytania z osobna i łącznie. Pominęto część graficzną. W związku z tym, że pytania dotyczą zagadnień zbieżnych ich rozpatrywanie kompleksowo dawało często lepszy obraz i pogląd na badane zagadnienia.

Pytanie 1. Ile Pan ma lat?

Wiek funkcjonariuszy biorących udział w badaniu mieścił się w przedziale od 19 do 26 lat. Jednak największą grupę stanowili funkcjonariusze mający 21 lat (38%), na kolejnym miejscu byli badani w wieku 20 lat (20%) i kolejno 22 lata (18%), 23 lata (12%), 19 lat (6%), 25 lat (4%), 26 lat (1%), 24 lata (1%). Jak wskazują powyższe dane liczbowe najczęściej wcielanych do służby było funkcjonariuszy w wieku kolejno 21, 20 i 22 lata, razem stanowią oni (70%) badanych. Wnioskować można, że są to absolwenci szkół średnich, którzy nie podjęli dalszej nauki i mieli trudności ze zdobyciem zatrudnienia, a więc wybrali wariant odbycia służby wojskowej w formacji Straży Granicznej. Inną grupę stanowili wcieleni w przedziale wiekowym od 23 do 26 lat (24%). Można wyciągnąć wniosek, że byli to przedstawiciele grup społeczeństwa, którzy utracili pracę w cywilu lub przerwali studia z różnych przyczyn, a odbycie służby potraktowali jako wypełnienie luki (ucieczka przed bezrobociem, przed inną formacją) w swoim życiu, jednocześnie odbywając obowiązującą ich służbę wojskową. Trzecią grupę stanowili badani w wieku 19 lat (6%) byli to prawdopodobnie ci, którzy ukończyli szkoły zawodowe i nie podjęli nauki w szkołach średnich decydując się na pójście do wojska.

Pytanie 2. Jak jest Pana pochodzenie społeczne?

Pochodzenie społeczne funkcjonariuszy objętych badaniem to:

- w 6% badani pochodzili ze środowiska robotniczego;
- w 35% badani pochodzili ze środowiska inteligenckiego;
- natomiast małą grupę stanowili badani ze środowiska chłopskiego, bo tylko 4% ogółu badanych.

Można wyciągnąć wniosek, że poborowi ze środowisk robotniczych i inteligenckich w stosunku do poborowych ze środowisk chłopskich byli lepiej wykształceni, a warunek posiadania wykształcenia średniego był jednym z warunków przyjęcia do służby kandydackiej w Straży Granicznej. Można również sądzić, że informacja dotycząca możliwości odbycia zasadniczej służby wojskowej w ramach służby w Straży Granicznej była

mniej rozpropagowana w środowisku wiejskim. Co za tym idzie mniej kandydatów było właśnie z tego środowiska.

Pytanie 3. Jaki jest Pana stan cywilny?

Stan cywilny w wąskim znaczeniu tego słowa, to stan, który rozumie się jako stosunek danej osoby do instytucji małżeństwa. Stan cywilny funkcjonariuszy wcielanych do odbycia służby w ramach służby kandydackiej w SG wyglądał następująco:

- 97% wcielonych to kawalerowie i jest to prawidłowość, ponieważ do służby w Straży Granicznej wciela się poborowych stanu wolnego;
- pozostałe 3% stanowili odpowiednio rozwiedzeni 2%, wdowcy 1%. W grupie tej znaleźli się funkcjonariusze, którzy wcześniej byli żonaci i nie podlegali obowiązkowi służby wojskowej, jednak z różnych życiowych przyczyn stan ich uległ zmianie na stan wolny i na ochotnika podjęli służbę kandydacką w SG, często wiążąc swoje dalsze losy ze służbą w tej formacji.

Pytanie 4. Jest Pan jedynakiem czy pochodzi pan z rodziny wielodzietnej?

Rodziny, z jakiej pochodzili badani:

- 95% badanych pochodziło z rodzin wielodzietnych;
- 5% badanych pochodziło z rodzin, gdzie było tylko jedno dziecko.

Można wnioskować, że rodziny posiadające jedno dziecko były lepiej sytuowane i ich status pozwalał na to, że dziecko nie kończyło swojej edukacji na szkole średniej, lecz kontynuowało naukę w szkołach wyższych. Jest to przyczynek do uniknięcia powołania do zasadniczej służby wojskowej, co za tym idzie nie było ich również w służbie kandydackiej SG. Oczywiście nie było to regułą, ale w większości przypadków taki właśnie stan rzeczy występował.

Pytanie 5. Czy pochodzi Pan z rodziny pełnej / niepełnej?

Rodzina to podstawowa grupa społeczna, składająca się z rodziców, dzieci i krewnych. Cechując ją więc formalna określająca wzajemne obowiązki rodziców i dzieci, więc małżeńska, a także wspólnota materialna i mieszkaniowa oraz zespół pełnionych przez nią funkcji.

Rodzina pełna to taka, gdzie są oboje rodzice, natomiast rodzina niepełna, to rodzina, w której dziecko jest wychowywane przez jednego z rodziców i mieszka jedynie z tym rodzicem. Najczęściej ten typ rodziny stanowi układ matka-dziecko lub dzieci:

- 90% badanych pochodziło z rodzin pełnych;
- 10% badanych pochodziło z rodzin niepełnych.

Pytanie 6. Jak jest Pana wykształcenie?

Wykształcenie to posiadany zasób wiedzy, umiejętności i sprawności umożliwiający jednostce poznanie otaczającego świata i skuteczne w nim działanie, wykonywanie określonego zawodu; to wynik kształcenia i samokształcenia.

Pytanie to pozwoliło zorientować się, jaki poziom wykształcenia reprezentują badani. Przedstawiał się on następująco:

- średnie z maturą - 57%;
- średnie bez matury - 29%;
- niepełne wyższe - 11%;
- zasadnicze - 3%;
- z podstawowym nie było żadnego funkcjonariusza.

Należy stwierdzić, że grupa badanych funkcjonariuszy posiadała wysoki poziom wykształcenia biorąc pod uwagę, że byli to poborowi, którzy odbywali służbę zasadniczą (zwaną w Straży Granicznej służbą kandydacką).

Pytanie 7. Jaki jest Pana zawód? (wyuczony)

Zawód to zespół wyodrębnionych w społecznym podziale pracy czynności, które dana jednostka wykonuje wykorzystując posiadane i nabyte umiejętności. Zawód wykonywany jest przez jednostkę w stosunkowo długim czasie i stanowi dla niej i jej rodziny źródło utrzymania.

Pytanie to zadano by zorientować się w zawodach, jakie posiadali badani. Zawodów było wiele. Najczęściej powtarzały się następujące:

- technik mechanik - 19%;
- bez zawodu (absolwenci LO) - 22%;
- elektryk - 14%;
- technik budowlany - 13%;
- technolog żywienia - 8%;
- informatyk - 6%;
- handlowiec - 4%;
- ogrodnik - 4%.

Pytanie 7a. Jaki jest Pana zawód? (wykonywany)

Pytanie: „Jaki zawód wykonywałeś” jest uzupełnieniem pytania poprzedniego dotyczącego zawodu wyuczonego. Zawodów wykonywanych podobnie jak i wyuczonych był cały wachlarz, jednak bardzo duży procent funkcjonariuszy po prostu przed wcieleniem do

Straży Granicznej nie pracowała stanowili oni 58% badanych. Ww. nie zdążyli pracy podjąć albo jej nie znaleźli, pozostali pracowali w różnych zawodach najczęściej nie wyuczonych, gdyż przy trudnościach na rynku pracy brali to, co było wolne, by mieć pracę i utrzymanie, myśląc lub nie o późniejszym podjęciu pracy w zawodzie wyuczonym. Często bywało tak, że zawód, w którym podjęli pracę stawał się ich drugim zawodem, niekiedy na stałe. Zawody, w jakich najczęściej pracowali badani to:

- stolarz - 9%;
- barman, sprzedawca - 8%;
- kierowca - 5%;
- murarz, agent ochrony, kucharz odpowiednio po - 3%;
- hydraulik, mechanik, informatyk, elektryk, agent ubezpieczeniowy odpowiednio po - 2%.

Pytanie 8. Czy przed wstąpieniem do służby pracował Pan zawodowo?

Praca to ogół czynności polegających na przekształcaniu zasobów i sił przyrody w celu wytwarzania dóbr i usług zaspokajających ludzkie potrzeby.

Na pytanie: „Czy pracowałeś zawodowo przed służbą w Straży Granicznej” badani odpowiedzieli:

- nie – 60%;
- tak – 38%.

Uzyskane dane pokrywają się z danymi pytania 7a i mogą stanowić formę pytania sprawdzającego.

Pytanie 9. Wielkość miejscowości, z której Pan pochodzi?

Pytanie to uzyskało następujące odpowiedzi:

- 30% pochodzenie wiejskie;
- 26% miasto do 20 tys. mieszkańców;
- 22% miasto powyżej 10 tys. mieszkańców;
- 16% miasto do 10 tys. mieszkańców;
- 6% miasto do 5 tys. mieszkańców.

Jak wskazują dane liczbowe 30% poborowych pochodziło ze wsi, natomiast 70% pochodziło z miast różnych wielkości.

Pytanie 10. Jak Pan określiłby swoje warunki bytowe przed rozpoczęciem służby w SG?

Funkcjonariusze określali swoje warunki bytowe przed powołaniem do służby jako:

- dobre – 48%;

- bardzo dobre – 30%;
- dostateczne – 18%;
- złe – 3%;
- bardzo złe – 1%.

Jako warunki bytowe rozumiano – stan, w którym ktoś żyje, działa, przebywa, warunki finansowe, materialne, lokalowe, warunki życia. Biorąc pod uwagę, że tylko 4% badanych określiło swoje warunki bytowe jako złe można stwierdzić, że pozostali przed powołaniem do służby warunki te mieli na poziomie dobrym, ze wskazaniem na bardzo dobre. Biorąc pod uwagę również fakt, że 58% z nich nie pracowało zawodowo, to warunki takowe dla większości zapewniał rodzice lub rodzina.

Pytanie 11. Czy przed powołaniem do służby należał Pan lub sympatyzował z którąś z nieformalnych grup?

Grupa więcej niż dwie osoby wyodrębnione na podstawie przyjętego kryterium, poglądów i norm zachowań. Wszelki zbiór ludzi, pomiędzy którymi zachodził jakiegoś znaczące stosunki społeczne, zbiór ludzi zespolonych więzią społeczną, przejawiających świadomość łączności społecznej w kontaktach wzajemnych oraz z członkami innych grup społecznych.

Wyodrębnia się różne grupy społeczne, np. grupy pierwotne i grupy wtórne. Grupy pierwotne charakteryzuje mała liczebność i bezpośrednie kontakty, więź osobista, intymność, stałość (np. rodzina). Grupy wtórne pozbawione są cech grup pierwotnych, np. partia polityczna, załoga zakładu. Są to grupy zorganizowane w pewnym celu. Inny podział: grupy formalne i nieformalne. Grupy formalne posiadają wykształconą więź i zasadę odrębności określającą granice grupy, rozwinęły formalny system kontroli i organizacji. Grupy nieformalne oparte są na więzi wewnątrz organizacji, instytucji i kontroli nieformalnej.

Badani deklaruowali, że:

- nie należeli - 92%;
- należeli do grupy „błokersów” i „hip-hop” - 8%.

„Błokersi” „hip-hop” to młodzi ludzie, którzy mieszkają najczęściej na osiedlu, na którym znajdują się wysokie bloki. Większość swojego czasu spędzają na klatce schodowej bloku lub na ławce wraz ze swoimi kolegami. Kultura błokersów najczęściej jest oparta na muzyce hip-hop, bo właśnie ta muzyka nawiązuje do ich życia i problemów. Błokersi są dobrze znani na swoich osiedlach przez rówieśników jak i starszych mieszkańców, ale i tak sąsiedzi czują lęk przed nimi, gdy widzą ich w dużych grupach. Błokersi są agresywni i zaczepliwi.

Pytanie 12. Czy przed powołaniem do służby miał Pan kontakty z osobami ze środowisk przestępczych?

Na pytanie dotyczące kontaktów z grupami przestępczymi przed powołaniem do służby w SG uzyskano następujące odpowiedzi:

- miałem kontakty bezpośrednie – 83%;
- miałem kontakty pośrednie – 13%;
- nie miałem – 4%.

Przez kontakty należy rozumieć fakt, że przed powołaniem do służby w środowisku, w którym żył i wychowywał się każdy z badanych miał styczność z osobami pochodzącymi ze środowisk przestępczych lub osobami karanymi. Osoby te mieszkaly lub przebywały w miejscach przebywania badanych funkcjonariuszy. Nie znaczy to wcale, że badani respondenci z nimi sympatyzowali lub współpracowali.

Pytanie 13. Czy przed powołaniem do służby w SG słyszał Pan o występowaniu "fali"?

Fala to zwyczajowe określenie całokształtu zjawisk nieformalnej obyczajowości żołnierskiej (podkultury) występujących w wojsku. Fala, to nieformalny podział na starszych i młodszych służbą żołnierzy zasadniczej służby wojskowej.

- 94% badanych oświadczyło, że przed powołaniem do służby słyszeli o zjawisku fali w ogólnym tego słowa znaczeniu od znajomych, ze środków masowego przekazu i od rodziny;
- tylko 6% z takim zjawiskiem nie spotkało się i nie słyszało.

Pytanie 14. Czy decydując się na odbywanie służby w SG obawia się Pan występowania zjawiska fali?

Fala nie jest zjawiskiem specyficznie wojskowym. Jej przejawy możemy zaobserwować w instytucjach cywilnych szkołach, internatach, uczelniach, gdzie starsi koledzy dopuszczają się czynów brutalnych, upokarzających w stosunku do młodszych. Odnosi się to również do zakładów pracy, gdzie wywierane są naciski na nowych pracowników i dochodzi do wysługiwania się nimi.

Czy obawiasz się fali w SG?:

- 45% odpowiedziało nie;
- 38% odpowiedziało tak;
- 17 % nie mam zdania.

Należy podkreślić, że dość liczną grupę stanowiły te osoby, które odpowiedziały tak i zdecydowały się na służbę w SG. Ci, którzy taką decyzję podjęli prawdopodobnie z tym

zjawiskiem spotkali się np. w szkole, internacie lub zdają sobie sprawę z tego, iż fala w bardziej drastyczny sposób występuje w jednostkach wojskowych podległych MON (ostatnie procesy i wyroki sądowe). Można przypuszczać, że służba w SG jest pewną formą ucieczki przed tym zjawiskiem. Przyczyną tego może być również fakt, iż wielu kandydatów pochodzi z rodzin, w których był ktoś lub jest obecnie w służbach mundurowych. W środowisku rodzinnym dużo mówi się o tym zjawisku oraz radzi się kandydatom jak należy postępować w razie zetknięcia się z tym zjawiskiem. Funkcjonariusze ci czują się w pewnym stopniu przygotowani do przeciwdziałania temu zjawisku w razie jego wystąpienia i dzięki temu czują się mniej zagrożeni.

Pytanie 15. Jakimi były pana motywy wyboru odbycia służby (kandydackiej) w SG?

Pytanie jako jedno z najważniejszych w tej ankiecie zostało zadane w celu zorientowania się w głównych motywach respondentów, jakimi kierowali się wybierając służbę w Straży Granicznej.

Motyw to jedno z podstawowych pojęć w psychologii i filozofii, pojmowane jako powód wszelkiego postępowania lub zachowania się, bodziec skłaniający do działania, uzasadnienie postępowania lub rozumowania.

Dominującym motywem wyboru służby w Straży Granicznej okazał się motyw „względy materialne” aż 70% badanych wybrało go jako najważniejszy. Kolejnymi ważnymi motywami według badanych funkcjonariuszy okazały się: atrakcyjność służby 65%, zdobycie zawodu 58%, ucieczka przed służbą w innej formacji 55%. Mniejsze znaczenie w porównaniu z poprzednimi, miały takie motywy jak: strach przed bezrobociem 25%, brak perspektyw życiowych 16%, namowa bliskich 12%, tradycje rodzinne 7% oraz inne np. perspektywa na przyszłość lub sentyment do munduru 8%. Grupa motywów, za którymi opowiedziało się najwięcej badanych (względy materialne, atrakcyjność służby, zdobycie zawodu), to motywy o przesłankach natury ekonomicznej. Nasuwa się wniosek, że badani decydując się na służbę w Straży Granicznej dążyli do zapewnienia sobie, a i w przyszłości zapewne i swojej rodzinie przyzwoitego standardu życia.

Pytanie 16. Czy na Pana decyzję odbycia służby w SG miała wpływ wysokość uposażenia (żołdu) i innych świadczeń?

Żołd uposażenie przysługujące żołnierzom odbywającym zasadniczą służbę wojskową, w wyjątkowych wypadkach wypłacany także jeńcom wojennym. Dawniej pensja wypłacana żołnierzom najemnym. Uposażenie funkcjonariuszy służby kandydackiej w Straży Granicznej w czasie przeprowadzania badań (wg stanu z 2002 r.):

- szeregowy – 114 zł + 234,70 zł dodatek za stopień = 348,70 zł;

- starszy szeregowy 114 zł + 260,80 zł dodatek za stopień = 374,80 zł;
- kapral – 114 zł + 286,80 zł dodatek za stopień = 400,80 zł;
- funkcjonariusze pełniący służbę na jednostkach pływających, na stanowiskach pływających dostawali w tym czasie dodatek morski w wysokości 391,10 zł.

Każdemu funkcjonariuszowi przysługiwało w okresie odbywania służby 20 dni urlopu wypoczynkowego.

Uposażenie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej odbywających służbę w jednostkach podległych Ministerstwu Obrony Narodowej (Marynarka Wojenna) wynosiło:

- marynarz (szeregowy) 105 zł;
- mat (kapral) 135 zł.

Za pływanie na okrętach podwodnych do stawki zasadniczej (w zależności od stopnia) doliczano 75 zł, za pływanie na innych okrętach niż podwodne doliczano 37 zł, w zależności od stanowiska do stawki zasadniczej doliczano 20–30% stawki zasadniczej. Żołnierz w okresie odbywania służby otrzymywał 12 dni urlopu.

Opierając się na powyższych danych dotyczących uposażenia funkcjonariuszy służby kandydackiej w SG i żołnierzy odbywających zasadniczą służbę wojskową w MON można stwierdzić, że porównanie to zdecydowanie wypada na korzyść funkcjonariuszy Straży Granicznej, zarówno w zakresie świadczeń finansowych jak i innych przywilejów np. urlopów. Dlatego też 65% badanych funkcjonariuszy opowiedziało się za tym, że wysokość uposażenia i inne świadczenia (między innymi urlop i duża możliwość wychodzenia na przepustki oraz inne przywileje) miały bardzo duże znaczenie w wyborze służby w Straży Granicznej, a nie w innej formacji np. Marynarce Wojennej.

Pytanie 17. Czy razem z Panem do służby powołani byli pańscy koledzy (znajomi)?

Na to pytanie badani odpowiedzieli:

- 76% odpowiedziało, że razem z nimi nie powołano do służby kolegów ani znajomych;
- 24% odpowiedziało, że znajomi lub koledzy zostali razem z nimi wcieleni do służby.

Pytanie 17a. Czy według Pana obecność kolegów (znajomych) jest pomocna w odbywaniu służby?

Na pytanie czy obecność znajomych lub kolegów jest pomocna i ułatwia przejście przez tak trudny okres w życiu młodego człowieka, jaką jest służba wojskowa badani odpowiedzieli:

- tak jest pomocny – 52%;
- nie mam zdania – 35%;

- nie – 13%.

Więcej niż połowa badanych powiedziała tak. Grupa nie mająca zdania przynajmniej w pewnym procencie również skłania się ku tak. Dla większości poborowych obecność kogoś bliskiego (kolegi, znajomego) bardzo pomagała w przejściu przez ten trudny okres w życiu młodego człowieka, jakim jest służba wojskowa. Niezależnie, gdzie jest ona pełniona i w jakiej formacji jest to zawsze oderwanie od rodziny, bliskich i przyjaciół na długi okres. Obecność znajomego czy kolegi ma bardzo duże znaczenie, o czym często nie zdajemy sobie sprawy lub zdajemy ją sobie po pewnym czasie i dopiero wówczas to doceniamy.

Pytanie 18. Jacy ludzie według Pana są przyjmowani do służby w SG?

Pytanie to zadano by zorientować się jak funkcjonariusze oceniają ludzi wstępujących do służby w SG. Czy do służby w SG przyjmowani są ludzie przypadkowi czy wszyscy, którzy chcą, fachowcy i specjaliści czy ewentualnie ludzie „ze znajomościami”.

Jednak stwierdzenia „ze znajomościami”, nie należy rozumieć jako ogólnie przyjętego negatywnego zjawiska. Przed badaniem wyjaśniono badanym, że zjawisko to należy rozumieć np. tak biorąc pod uwagę dużą ilość chętnych do służby w SG, „znajomości” pomagają w następujący sposób. Jeżeli ktoś z rodziny pełnił lub pełni służbę w SG i pozostawił po sobie dobrą opinię to fakt ten zapewne ma duży wpływ na decyzję o przyjęciu do służby kandydata. Jest to jednocześnie pewna forma gwarancji, co do postawy kandydata. Inna forma rozumienia powyższego stwierdzenia to, np. polecenie kandydata do służby w Straży Granicznej (przez instytucję, lub osobę). Kandydat posiadający określony zawód, na który w chwili obecnej jest zapotrzebowanie w SG (kierowca, komputerowiec, osoba znająca języki obce itp.), ma predyspozycje do służby w SG. Walory te akcentowane i podkreślane przez inne osoby czy instytucje są formą potwierdzenia kwalifikacji kandydata.

Odpowiedzi były następujące:

- „ze znajomościami” - 60%;
- wszyscy, którzy chcą – 24%;
- fachowcy i specjaliści – 14%;
- przypadkowi – 2%.

Większość badanych odpowiedziało, że do służby przyjmowani są ludzie „ze znajomościami”. Wnioskować należy, że część z nich kontynuuje tradycje rodzinne (patrz pyt. 27 – 56% badanych stwierdziło, że ktoś z rodziny pełnił służbę w Straży Granicznej lub innej formacji mundurowej). Na drugim miejscu badani umieścili wszystkich, którzy chcą 24%, następnie kolejno fachowcy i specjaliści, a w bardzo małym procencie ludzie

przypadkowi. Reasumując należy stwierdzić, że do służby powoływani są ci, którzy przynajmniej pośrednio orientują się w specyfice służby w służbach mundurowych, również fachowcy i specjaliści, ale procent ich jest stosunkowo niski. Taki stan rzeczy wynika z faktu, że obecnie Straż Graniczna przechodzi na system uzawodowienia służby i w związku z tym stanowisk specjalistycznych dla służby kandydackiej jest coraz mniej. Z tego powodu stanowiska te obejmują funkcjonariusze służby stałej. Bardzo mały procent, stanowili ludzie przypadkowi (tylko 2%).

Pytanie 19. Które z niżej wymienionych środowisk społecznych mają wg Pana największy wpływ na kształtowanie postaw moralnych?

W wychowaniu chodzi właśnie o to ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem - o to, ażeby bardziej był, a nie tylko więcej miał, aby więc poprzez wszystko, co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem, to znaczy, ażeby również umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale i dla drugich

Środowisko społeczne względnie trwałe układy jednostek, grup społecznych i innych zbiorowości ludzkich oddziałujących na rozwój, zachowanie się i aktywność człowieka. O wartości człowieka w znacznym zakresie decyduje jego wrażliwość i rozwój uczuć, które są kształtowane w procesie wychowania i samowychowania. Z tego wynika, że nie jest obojętne, kto wywiera największy wpływ na człowieka w procesie wychowania, ponieważ różne instytucje mogą stawiać sobie inne cele wychowania.

Wychowanie to całokształt zabiegów, mających na celu kształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz przygotowanie go do życia w społeczeństwie, wykształcenie w określonym kierunku.

W pytaniu tym zapytano respondentów, które ich zdaniem z przedstawionych środowisk społecznych są najbardziej predestynowane do kształtowania postaw moralnych. Uzyskane wyniki w większości pokryły się z podawanymi przez ośrodki i instytucje ogólnopolskie jak CBOS i OBOP. W moim badaniu na wyższym drugim miejscu uplasował się wpływ grup rówieśniczych (52%).

Środowiskami kształtującymi postawy moralne według badanych funkcjonariuszy była: rodzina 84%, szkoła 52%, grupy rówieśnicze 40%, kościół 30%, środki masowego przekazu 30%. Wg 22% badanych również przedszkole miało wpływ na postawę moralną wychowanka, a 5% określiło że inne przyczyny, np. dziewczyna i literatura również wywierały taki wpływ. Bezwzględnie największy wpływ na wychowanie miała rodzina. Według badanych respondentów grupy rówieśnicze również mają znaczący wpływ na kształtowanie postaw. W porównaniu do badań wykonanych w 1999 r. wskaźnik ten wzrósł z

12% do 52%. Co trzeci badany wskazywał na środki masowego przekazu, które coraz bardziej wpływają na kształtowanie postaw i sposobu myślenia młodych ludzi.

Pytanie 20. Które z wymienionych wartości są według Pana najważniejsze?

Fundamentem wielu systemów, struktur i postaw są wartości. To właśnie one nadają kierunek naszym działaniom, które wiążą się z praktycznym ich urzeczywistnianiem. Nie sposób mówić o zasadach jako postawach nie uwzględniając wartości.

W tym pytaniu poproszono funkcjonariuszy służby kandydackiej o wskazanie ich zdaniem wartości najważniejszych. Hierarchia wartości wśród badanych przedstawia się następująco:

Dla ankietowanych zdrowie i życie było najważniejszą wartością 66%. Również rodzina i posiadanie dzieci to cenna wartość 44%. Szczęśliwe życie plasuje się na trzecim miejscu 33%, godność osobista i honor na czwartym miejscu 28%. Te cztery wartości wyraźnie dominowały nad pozostałymi takimi jak: ciekawa praca 14%, wykształcenie 12%, dobra materialne 11%, kontakty towarzyskie 8%, samorealizacja 7%, inne np. druga osoba 2% i uznanie społeczne 1%.

Pytanie 21. Jakimi cechami charakteru wg Pana oczekiwań powinien odznaczać się przełożony?

Charakter to właściwy danemu człowiekowi zespół względnie stałych podstawowych cech psychicznych, określających jego stosunek do rzeczywistości, motywacje jego czynów i przyjmowany system wartości oraz wynikające stąd zachowanie i usposobienie.

Cechy charakteru jako składniki właściwości danej osoby w znacznym stopniu decydują o funkcjonowaniu człowieka przełożonego w różnych sytuacjach, a wyrażają się w jego działaniu.

Pytanie to pokazało, jakie cechy charakteru powinien posiadać przełożony wg oczekiwań badanych funkcjonariuszy.

Przełożony osoba mająca władzę zwierzchnią nad innymi, zwierzchnik, kierownik. Wg oczekiwań badanej grupy przełożony powinien posiadać cechy takie jak: odpowiedzialność 45%, opanowanie 33%, powinien być pomocny 30%, umiejący doceniać 29%, powinien być wymagający 25% i sprawiedliwy 15%.

Pytanie 22. Jakimi cechami charakteru wg Pana powinien odznaczać się podwładny, (czyli pan)?

Pytanie to zostało postawione przewrotnie. Miało na celu sprowokowanie i zorientowanie się jak poborowi widzą siebie, jakimi cechami wg nich powinni się charakteryzować właśnie oni. Wyniki były następujące. Na pierwszym miejscu

odpowiedzialność 50% (cecha ta pokrywa się z cechą przełożonego), na drugim wymieniono chętny do współpracy 35% (cecha ta nie występuje u przełożonego), uczciwy to trzecia cecha 30% (cecha ta pokrywa się z cechą przełożonego). Kolejne miejsce to pracowity 25% (cecha ta pokrywa się z cechą przełożonego), opanowany 19% (cecha ta występuje u przełożonego jest na drugim miejscu), tolerancyjny 9% (cecha ta pokrywa się z cechą przełożonego). Tylko dwie cechy wg badanych są wspólne dla przełożonego i podwładnego, a mianowicie odpowiedzialny, w obu przypadkach umieszczony na pierwszym miejscu i opanowany, u przełożonego jako cecha druga, a u podwładnego jako piąta. Pozostałe wskazane do wyboru cechy różnią się np. przełożony powinien być pomocny, umiejący oceniać, wymagający i sprawiedliwy natomiast podwładny uczciwy, pracowity, opanowany i tolerancyjny.

Pytanie 23. Czy po ukończeniu służby kandydackiej zamierza Pan pozostać w służbach mundurowych?

Na pytanie czy po odbyciu służby kandydackiej zamierzasz pozostać w służbach mundurowych bez określania, w jakiej formacji badani odpowiedzieli następująco:

- tak zamierzam pozostać – 76%;
- nie wiem – 21%;
- nie, nie zamierzam pozostać – 3%.

Przedstawione powyżej dane procentowe potwierdzają motyw, jakimi kierowali się młodzi mężczyźni wybierając służbę kandydacką w SG (pyt. 15). Bardzo duży procent ma zamiar po odbyciu służby podjąć pracę w tych służbach.

Pytanie 24. Jeśli w SG to, w jakiej jednostce organizacyjnej?

Na pytanie: „Jeśli w Straży Granicznej to „gdzie”, badani odpowiedzieli:

- komenda Morskiego Oddziału Straży Granicznej – 23%;
- graniczna Placówka Kontrolna Morska – 23%;
- strażnica Straży Granicznej – 23%;
- jednostki pływające Straży Granicznej – 18%;
- pluton specjalny – 7%;
- graniczna Placówka Kontrolna Lotnicza – 6%.

Wybór miejsc, w których kandydaci widzieliby siebie na funkcjonariuszy w służbie stałej jest dość duży, zapewne wynika to z prostej przyczyny. Na samym początku służby (każdy z badanych w służbie był od kilku do kilkunastu dni) pojęcie funkcjonariuszy o służbie w ogóle jest pojęciem niewielkim, a jeśli chodzi o służbę w poszczególnych komórkach pojęcie to jest prawie żadne. Zmienia się ono w miarę upływu czasu, poznawania specyfiki służby w

poszczególnych jednostkach organizacyjnych MOSG, nabywania doświadczenia. Tak więc dopiero badanie przeprowadzone ponownie pod koniec służby kandydackiej dałyby zapewne inne wyniki. Zapewne poszerzenie tego pytania o przyszłe miejsce (geograficzne) pełnienia służby w SG na wybrzeżu dałoby interesujące odpowiedzi. Można tylko przypuszczać, że dla kandydatów decydująca jest nie tylko jednostka organizacyjna SG, w której będzie służył, ale również jej położenie (odległość – dalsza lub bliższa) od miejsca zamieszkania funkcjonariusza lub jego rodziny.

Pytanie 25. Jeśli nie w Straży Granicznej to, w jakiej formacji mundurowej?

Pytanie to pozwoliło zorientować się, w jakich formacjach mundurowych, jeśli nie w SG, widzą siebie badani funkcjonariusze. Przedstawia się to następująco:

- Policja – 61%;
- w żadnej – 14%;
- inne (ZK, UC, BOR itp.) – 10%;
- wojsko – 10%;
- zawodowa Straż Pożarna – 5%.

Najwięcej, bo 61% zamierzało związać się z Policją i służbą w niej. W polu zainteresowania było również wojsko, zakład karny, urząd celny, biuro ochrony rządu i zawodowa Straż Pożarna. Ale byli i tacy, których służba w formacjach mundurowych nie interesowała – stanowili oni 14% badanych.

Pytanie 26. Czy wg pana do służby powinni być wcielani mężczyźni posiadający własną rodzinę?

Pytanie to było pytaniem czysto teoretycznym, ponieważ do służby w Straży Granicznej nie wciela się funkcjonariuszy posiadających własną rodzinę. Jednak wyniki są ciekawe i przedstawiają się następująco:

- tak – 46%;
- nie - 54%.

Według wskazań badanych głosy rozłożyły się prawie po połowie tak i nie. W trakcie późniejszych rozmów z badanymi ustalono, że ci którzy opowiadali się za tak jako argumentu używali stwierdzeń, że często służba kandydacka mężczyzny (męża), byłaby ratunkiem dla rodziny, ponieważ biorąc pod uwagę bezrobocie, jest to jakaś forma utrzymania. Niejednokrotnie szansa pozostania w służbie na stałe stwarzała nowe perspektywy przed młodym człowiekiem i mogła być gwarantem przyszłego utrzymania rodziny.

Pytanie 27. Czy ktoś z Pańskiej rodziny pełnił lub pełni służbę w Straży Granicznej lub innej

formacji mundurowej?

Pytanie tak postawione pozwoliło zorientować się, jaki procent stanowią poborowi, których ktoś z rodziny pełnił lub pełni służbę w formacjach mundurowych, nie koniecznie w Straży Granicznej. Odpowiedzi były następujące:

- tak – 56%;
- nie – 43%;
- nie wiem – 1%.

Wskazania procentowe pozwalają wnioskować, że stosunkowo wielu badanych funkcjonariuszy pochodzi z rodzin mundurowych i ich służba w SG nie jest z przypadku. Jest to ukierunkowany styl działania często zmierzający do kontynuowania tradycji rodzinnych, a służba kandydacka jest pierwszym etapem do osiągnięcia tego celu.

* * *

Do Straży Granicznej corocznie przyjmowani są młodzi mężczyźni, którzy osiągnęli wiek poborowy. Muszą oni spełnić określone warunki i przejść określone badania i sprawdzenia. Tabela przedstawia strukturę przyjęć od 1999 r. do czerwca 2002 r.

Tabela 1

Struktura przyjęć od 1999 r. do czerwca 2002 r.

Rok	Chętnych		Przyjętych		Nie przyjętych	
1999	692	100 %	473	68,3%	219	31,7%
2000	724	100 %	321	44,3%	403	55,7%
2001	612	100%	252	41,2%	360	58,8%
2002 czerwiec	125	100%	42	33,6%	83	66,4%

Z powyższego zestawienia wynika, że ilość chętnych do służby przewyższa ilość przyjętych. Przyczyny tego stanu rzeczy są różne. W związku z przechodzeniem w Straży Granicznej na uzawodowienie bywa tak, że ilość chętnych utrzymuje się na podobnym poziomie natomiast przyjmowanych do służby kandydackiej jest coraz mniej (co przedstawia tabela).

Inne przyczyny eliminujące kandydatów to:

- negatywna opinia badania psychologicznego;
- brak poświadczeń bezpieczeństwa (fakt ten powstaje w wyniku negatywnego wyniku sprawdzenia), a brak poświadczenia bezpieczeństwa eliminuje kandydata do służby;
- brak zgody na służbę w Straży Granicznej z WKU;
- ograniczony limit przyjęć;

- negatywna opinia komisji lekarskiej.

Najczęściej kandydata do służby eliminuje opinia psychologa. Ponieważ dąży się do tego by służba w Straży Granicznej była służbą zawodową przewidywać można, że w najbliższych latach przyjęcia do służby kandydackiej będą coraz mniejsze. Taki stan rzeczy dotyczy również Morskiego Oddziału Straży Granicznej.

Celem przeprowadzonych badań była próba wyjaśnienia zjawiska, jakie od kilku lat występuje w Straży Granicznej, a dotyczy ono odbywania przez poborowych zasadniczej służby wojskowej w ramach tej formacji. Zjawisko to występuje praktycznie od chwili powstania Straży Granicznej i utrzymuje się do chwili obecnej. Motywacje, jakimi kierują się młodzi mężczyźni starając się o przyjęcie do służby kandydackiej w Straży Granicznej nie zawsze były do końca znane.

W związku z tym podjęto próbę choćby częściowego wyjaśnienia, jakie motywy kierowały tymi młodymi mężczyznami w wieku poborowym, ochotnikami do służby w Straży Granicznej? Co powoduje, że praktycznie od początku istnienia formacja ta nie ma problemu z naborem ochotników, a wręcz przeciwnie nie ma możliwości przyjęcia tych, którzy chętnie by tę służbę w niej odbyli?

Na podstawie przeprowadzonych badań wśród nowo wcielonych, młodych funkcjonariuszy starano się ustalić motywy, jakimi kierowali się podejmując decyzję o służbie w Morskim Oddziale Straży Granicznej jako funkcjonariusze odbywający służbę wojskową w ramach „służby kandydackiej”.

Aby uzyskać potrzebne do pracy informacje przeprowadzono badania metodą sondażu diagnostycznego wykorzystując jedną z technik, jaką jest ankieta. Ankieta zawierała 27 pytań. Część z nich stanowiły typowe pytania metryczkowe natomiast pozostałe dotyczyły pośrednio lub bezpośrednio zagadnień dotyczących służby w SG.

Przed badaniem ustalono główny problem badawczy, który formułowano w postaci pytania:

Jakie były motywy (przyczyny) wyboru odbycia służby (kandydackiej) w Straży Granicznej? i problemy szczegółowe:

- czy na decyzję służby w SG miała wpływ atrakcyjność tej służby?
- czy możliwość zdobycia zawodu miała wpływ na podjęcie służby?
- czy na decyzję odbycia służby w SG miała wpływ wysokość uposażenia (żołdu) i innych świadczeń?

- czy ktoś z rodziny pełnił lub pełni służbę w Straży Granicznej lub innej formacji mundurowej?
- czy decyzja podjęcia służby jest formą ucieczki przed bezrobociem?
- czy na decyzję służby w Straży Granicznej miały wpływ względy materialne?
- czy służba w SG jest formą ucieczki przed służbą w innej formacji?
- czy decydując się na służbę w SG zamierzasz po jej odbyciu kontynuować ją w SG lub innych służbach mundurowych?

Postawione problemy badawcze skłoniły do sformułowania następujących hipotez:

- na decyzję służby w SG miała wpływ atrakcyjność tej służby;
- respondenci traktują służbę w SG jako możliwość zdobycia zawodu;
- na decyzję odbycia służby w SG miała wpływ wysokość uposażenia (żołdu) i innych świadczeń przysługujących w SG;
- funkcjonariusze traktuje służbę kandydacką jako pierwszy etap kontynuacji tradycji rodzinnych;
- na decyzję służby w Straży Granicznej miały wpływ względy materialne;
- decyzja podjęcia służby jest formą ucieczki przed bezrobociem;
- służba w SG jest formą ucieczki przed służbą w innej formacji;
- decydując się na służbę w SG zamierzam po jej odbyciu kontynuować ją w SG lub innych służbach mundurowych.

Biorąc pod uwagę powyższe wyniki badań ich analizę oraz nasuwające się wnioski stwierdzono, że na osiem wysuniętych hipotez w pełni potwierdziło się siedem. Nie potwierdziła się jedna, a mianowicie hipoteza szósta dotycząca zagadnienia czy decyzja podjęcia służby w Straży Granicznej jest formą ucieczki przed bezrobociem. Tylko 25% badanych odpowiedziało pozytywnie na to zagadnienie, w związku z czym hipoteza ta jako jedyna nie uzyskała potwierdzenia.

PODKULTURY OBYCZAJOWE W SŁUŻBACH MUNDUROWYCH

Problematyka podkultur obyczajowych wydaje się ważna z uwagi na obecną sytuację w naszej armii i innych służbach mundurowych oraz zachodzące w nich na przestrzeni ostatnich kilku lat zmiany. Wzbudza ona bowiem zainteresowanie i zarazem niepokój dowódców – wychowawców, dla których jest przedmiotem pracy wychowawczej. Występowanie podkultury w wojsku wiąże się z istnieniem w jej ramach problemów wychowawczych związanych z oddziaływaniem tzw. „fali” na szkolenie i wychowanie oraz gotowość bojową wojska. Dla dowódców i wychowawców niezbędne jest możliwie pełne zobrazowanie całości zjawisk podkulturowych. Ich charakterystyka, a także propozycje form i metod rozpoznawania oraz przezwycięzania trudności i niepowodzeń wychowawczych związanych z nieformalną obyczajowością żołnierską są szansą na przynajmniej częściowe wyeliminowanie tych zjawisk. Bliższa analiza tematu oraz zbadanie problemu pozwoli ocenić wielkość i charakter występującego zjawiska oraz dokonać analizy jego wpływu na proces szkoleniowo-wychowawczy, a także skuteczność pracy wychowawczej dowódców, z kolejnymi rocznikami żołnierzy zasadniczej służby wojskowej czy funkcjonariuszy.

Pojęcie podkultury

Podanie jednoznacznej definicji podkultury (subkultury) żołnierskiej jest równie kłopotliwe, jak określenie samej podkultury. Wydaje się słusznym przyjęcie definicji za L. Kanarskim i B. Rudnickim mówiącej o podkulturze żołnierskiej, iż są to zachowania wynikające z podziału żołnierzy na „starszych” i „młodszych”. Są to również normy i reguły funkcjonujące w jednostce wojskowej niezależnie od ogólnie przyjętych w społeczeństwie norm i reguł postępowania. Podkultury przejawiają się w zwyczajach, obrzędach, nazwach, symbolach oraz innych materialnych i niematerialnych formach wytworzonych i powtarzanych przez jej uczestników w jednostce wojskowej, szczególnie w pododdziałach (kompaniach, bateriach, eskadrach okrętowych). Z analizy problematyki podkultury obyczajowej oraz teorii podkultur takich jak: teoria buntu i negacji, teoria transmisji kulturowej, teoria konfliktu kultury wywnioskować można, że termin podkultura jest pojęciem bardzo obszernym. Zakres tego zjawiska oraz jego wieloznaczność jest dostrzegana nawet w zawężeniu rozważań do grup i środowisk młodzieżowych.

Łatwo również zauważyć, że mówiąc o różnych teoriach podkultury mamy do czynienia zarówno ze zjawiskami ocenianymi w normach alternatywnych zachowań

społecznych (np. grupy rówieśnicze, fani zespołów muzycznych, itp.), jak i z tymi, które znajdują się na pograniczu norm społecznie akceptowanych lub też będące w sprzeczności z normami prawnymi (chuligani, więźniowie, pseudo kibice). Równie skrajne formy przyjmuje zakres zjawisk podkulturowych występujących w wojsku. Można stwierdzić, że ocena takich zjawisk niezależnie od ich przebiegu, charakteru i treści, ma w środowisku wojskowym wydźwięk powszechnie negatywny. Postawa taka wynika przede wszystkim z wysokiego stopnia sformalizowania samej armii i ingerencji we wszystkie struktury i relacje między poszczególnymi jej członkami, w tym relacje międzyludzkie. W tej społeczności wszelkie zachowania nieformalne odbierane są nieprzychylnie. Oznacza to najczęściej brak akceptacji ze strony dowódców dla zachowań i działań, które wymykają się spod kontroli. Obiektywnie należy stwierdzić, że postawa kadry dowódczej ma swoje uzasadnienie, gdyż podkultura żołnierska w swojej istocie akceptuje, obok czystej zabawy, także zachowania bezprawne, czasem również zachowania przestępcze.

Podkultura żołnierska i jej negatywne przejawy wywołują niepokój społeczny, zwłaszcza w obecnej sytuacji sił zbrojnych przechodzących głębokie przemiany strukturalne.

Podkultura obyczajowa w wojsku stała się przedmiotem badań stosunkowo niedawno. Na początku lat 70. i 80. XX wieku dominowały badania teoretyczno-diagnostyczne. Obecnie przeważają badania diagnostyczne. Do niedawna środowiska cywilne postrzegały wojsko przez pryzmat sensacji i brutalności zachowań, naruszania godności oraz stosunków interpersonalnych. Winą za funkcjonowanie w koszarach podkultury żołnierskiej obarczano jedynie wojsko, a nie jego otoczenie. Nie dostrzegano, iż część elementów składających się na podkulturę żołnierską jest przenoszona ze środowisk cywilnych, w ramach których rozwija się i funkcjonuje wiele nieformalnych ruchów młodzieżowych (np.: skinhedzi, raperzy, sekty religijne np.: „Niebo”, „Pomarańczowa Alternatywa”, „Federacja Anarchistyczna” czy też „Narodowy Front Polski”). W obecnej sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej zaobserwować możemy wzrost agresywności i przestępczości w skali całego społeczeństwa. Powoduje to przenoszenie negatywnych wzorów na młode pokolenie. Jak zauważa jeden z badaczy zajmujący się tą tematyką (...) Drogą transmisji, wraz z członkami nieformalnych ruchów młodzieżowych(/lub ich sympatykami) powołanymi do odbycia zasadniczej służby wojskowej, przedostają się do wojska nieformalne obyczaje uczniowskie, obrzędowość poszczególnych subkultur, zwyczaje grup przestępczych (...).

Na podstawie powyższych ustaleń wydaje się słuszne twierdzenie, że źródeł funkcjonującej w wojsku podkultury dopatrywać się można w:

- przenoszeniu na grunt wojska wybranych elementów zwyczajów, zachowań i postaw występujących w świecie ludzi młodych i młodzieżowych podkultur;
- przenoszeniu na grunt wojska pewnych elementów podkultury z internatów, zakładów wychowawczych, szkół zawodowych i średnich, hoteli robotniczych, a także podkultury więziennej;
- utrwalaniu tradycji wojskowej wynikającej z podziału żołnierzy na „młodych” i „starych”.

Przenoszenie na grunt wojska przez grupy funkcjonujące poza nim elementów ich podkultury powoduje, iż środowisko wojskowe jest podatne na tego rodzaju postawy, zachowania, przyswaja je i rozwija według własnych wewnętrznych uwarunkowań społecznych. Sytuacja taka powoduje ciągły rozwój i utrwalanie podkultury na gruncie pododdziałów wojskowych. Przyczynę podatności środowiska wojskowego na rozwijanie i utrwalanie podkultury obyczajowej upatrywać można między innymi: w stanach deprawacyjnych żołnierzy odbywających służbę wojskową, w potrzebie utrwalania więzi emocjonalnych i solidarności grupowej, w potrzebie przeciwdziałania monotonii i nudzie.

Deprawacja jest stanem, który wynika z niezaspokojenia pewnych potrzeb, przy czym może to dotyczyć potrzeb fizycznych, fizjologicznych, związanych ze sferą warunków materialno-bytowych, kulturowych jak i sfery potrzeb psychicznych.

Druga kategoria przyczyn wynika z psychicznej potrzeby przynależności do jakiejś grupy, z potrzeby kontaktów i poczucia bezpieczeństwa. Przynależność taka, zdaniem T. Mullera, uwalnia od frustracji, nacisków i prześladowania, na które jej członkowie są narażeni w normalnej społeczności. Wchodząc w nowe środowisko społeczne pododdziału żołnierz wnosi ukształtowaną w określony sposób osobowość społeczną, wzory zachowań kulturowych, przywiązania i więzi, które pozwalały mu istnieć w dotychczasowym środowisku. Więzy te zostają rozerwane i wymaga się od niego przeformowania osobowości. Przystosowanie do nowych warunków życia wojskowego staje się wyznacznikiem pozycji jednostki w grupie (także nieformalnej).

Ten stan tworzy określone zjawiska w sferze emocjonalnej i społecznej. Szczególnie pojawienie się nowych uczuć, będących efektem potrzeb i jednocześnie wartości. W konfrontacji z nowym systemem życia wojskowego, jego normami i wartościami uczucia ulegają gwałtownym przeobrażeniom pod wpływem nowych zjawisk i spostrzeżeń społecznych. Czynnikiem, który utrudnia nawiązywanie więzi emocjonalnych pomiędzy żołnierzami jest ich nadmierne zgrupowanie na ograniczonej przestrzeni życiowej, przez co

następuje zanik więzi społecznych i naruszenie ich prawidłowego rozwoju. Powoduje to także wzrost zachowań agresywnych, niepokój oraz stronienie od społecznych kontaktów.

Z powyższego wynika, że istniejące w grupach nieformalnych interakcje, są wyrazem poszukiwania przez żołnierzy grupy o silnej strukturze, pozwalającej funkcjonować w nowej rzeczywistości. Wydaje się słuszna klasyfikacja funkcji, wynikających z przynależności do danej grupy (wg M Frankowskiego):

- grupa zapewnia żołnierzowi pewien rodzaj stabilizacji oraz uznania jego wysiłków w zmaganiach z przeciwnościami życia wojskowego;
- wyznacza pozycję społeczną żołnierza w nieformalnej społeczności pododdziału;
- ustala normy i wartości, które stanowią wytyczne do postępowania żołnierza w różnych okolicznościach życia żołnierskiego;
- grupa nieformalna stanowi miejsce wymiany poglądów, opinii i informacji o sprawach dotyczących bezpośrednio żołnierza i pododdziału;
- uczestnictwo w danej grupie stwarza możliwość działań w zakresie zdobywania istotnych dla żołnierza przywilejów i uprawnień.

Kolejną kategorią, w której dopatrywać należy się przyczyn funkcjonowania podkultury w środowisku pododdziału wojskowego jest nuda i monotonia. Nuda to uczucie wywołane beczynnością, brakiem interesującego zajęcia i wrażeń oraz monotonią. Nuda jest uczuciem dość powszechnym wśród żołnierzy pełniących służbę wojskową. Jej przyczyną jest niewielka atrakcyjność prowadzonych ćwiczeń i szkoleń, ciągłe powtarzanie mało interesujących i trudnych do zaakceptowania prac gospodarczych i porządkowych. Wprowadzenie w ostatnich latach oszczędności (ograniczona liczba poligonów, strzelań, brak środków pozoracji pola walki, wprowadzenie niskich limitów benzyny) i brak środków finansowych doprowadziły do pogorszenia i tak już mało optymistycznego obrazu codziennej rzeczywistości. Bywa, że udział w nieoficjalnym „drugim nurcie żołnierskiego życia” jest jedyną możliwością podniesienia „atrakcyjności” służby.

Trafnym podsumowaniem powyższych rozważań, wydają się sformułowane przez G. Rowińskiego podstawowe przyczyny powstania i funkcjonowania podkultury obyczajowej (tzw. „fali”) w pododdziałach wojskowych. Należą do nich między innymi:

- przyjmowanie przez młodzież negatywnych wzorów agresywnych zachowań dorosłych;
- wadliwie funkcjonujący system instytucji oświatowo–wychowawczych;

- alkoholizm i jego demoralizujący wpływ na człowieka (dotyczy to również narkomanii);
- trudności gospodarcze i ekonomiczne – wysokie bezrobocie;
- zanik więzi rodzinnych, brak kontroli rodziców nad dziećmi;
- kryzys wszelkich autorytetów moralnych (politycznych, rodzinnych, społecznych, wychowawczych, a także kościelnych);
- istnienie podkultur przestępczych.

Można przepuszczać, że w związku z powszechnym obowiązkiem służby wojskowej, w jednostkach wojskowych i pododdziałach koncentrować się będą wpływy żołnierzy, którzy w cywilu byli członkami różnych grup młodzieżowych (w tym grup przestępczych). W zależności od tego, kto zdominuje dany pododdział i jaka będzie siła oddziaływania żołnierzy starszych na młodszych służbę, będą oni w mniejszym lub większym stopniu zagrożeni stosowaniem nieformalnego ceremoniału żołnierskiego (krzewieniem podkultur, określonych grup młodzieżowych, włączając w to elementy kryminogenne).

Charakterystyka podkulturowej obrzędowości w wojsku

W znacznej części pododdziałów wojskowych występowanie zjawisk określonych mianem podkultury stanowi istotny problem wychowawczy rzutujący w znacznym zakresie na morale żołnierzy, ich dyscyplinę i gotowość bojową. Problem ten jest niezwykle trudny i złożony, a składają się na to, co najmniej dwa powody.

Pierwszy odnosi się do faktu, iż większość młodych żołnierzy podporządkowuje się wymogom określonym przez podkulturę. Stopień akceptacji tych norm przez poszczególnych żołnierzy jest jednak zróżnicowany. Istnieją, bowiem jednostki, które opierając się naciskom grup nieformalnych piszą skargi do przełożonych i listy do rodziców, próbując w ten sposób zmienić istniejący stan rzeczy.

Drugi czynnik dotyczy samej istoty podkultury i jest związany z prowadzeniem przez społeczność żołnierską podwójnego „życia”. Oznacza to podejmowanie działań nieformalnych, przy jednoczesnym stworzeniu pozorów właściwego wypełnienia żołnierskich obowiązków. Stan taki powoduje, że stosunkowo łatwo jest stwierdzić jej rzeczywisty zakres i charakter. Badacze powyższego problemu wyodrębniają różną ilość cech charakterystycznych czy też elementów podkultury. I tak np. T. Sołtysiak wyraża pogląd, że każda podkultura winna być rozpatrywana pod (...) względem specyficznych zachowań, obrzędowości, swoistych przedmiotów i wzorów osobowych będących wyrazem kultu i czci,

specyficznego systemu wartości oraz specyficznych form działania (pozytywnego i negatywnego).

Naukowcy wyodrębniają różną ilość cech charakterystycznych elementów podkultury. Cytowany powyżej autor wyraża pogląd, że każda podkultura winna być rozpatrywana pod względem specyficznych zachowań, obrzędowości, swoistych przedmiotów i wzorów osobowych będących wyrazem kultu i czci, specyficznego systemu wartości oraz specyficznych form działania (pozytywnego i negatywnego).

Zjawiska mieszczące się w obszarze zachowań podkulturowych mają charakter zarówno zespołowy jak i indywidualny. Do zachowań zespołowych należą przede wszystkim nie formalne obrzędy (ceremonie) żołnierskie, które są akceptowane przez zdecydowaną większość żołnierzy, ponieważ dotyczą ważnych dla nich wydarzeń związanych z upływem kolejnych okresów pełnienia służby. Obrzędy te mają różnorodny charakter i specyfikę w zależności od rodzaju wojsk, typu jednostki lub pododdziału, charakteru zadań i rodzaju pełnienia służby. Do typowych obrzędów o charakterze zespołowym należą np.:

- „przycinka” (podcinanie ogona);
- „obcinka” (obcinanie ogona);
- „obcinanie blachy”;
- „studniówka”.

Do obrzędów zwyczajowych o charakterze indywidualnym należy również wygląd zewnętrzny, sposób zachowania się i język. Właśnie one pozwalają na szybkie zorientowanie się, czy dany żołnierz jest „kotem” czy „dziadkiem”.

Z przynależnością do ostatniej grupy wiążą się określone przywileje nabywane stopniowo, wraz z upływem czasu pełnienia służby. Określone przywileje oraz zewnętrzne oznaki przynależności do grupy starszych „dziadów” (rezerwistów) - są demonstracją pozycji i władzy (nieformalnej) nad młodym wojskiem. W końcowym okresie służby (na 30 lub 40 dni przed jej zakończeniem) żołnierze najstarszego rocznika rezygnują z większości zewnętrznych atrybutów starszeństwa. Często też przykładowo podporządkowują się regulaminowi, a wykonując obowiązki służbowe są sumienni.

Grupą, która znajduje się jakby na drugim biegunie są tzw. „koty”, czyli najmłodsi żołnierze w pododdziale. „Młodych” charakteryzują podobnie, jak i rezerwistów „dziadów” zewnętrzne atrybuty przynależności do swojej grupy pozwalające na szybkie identyfikowanie ich w zbiorowości żołnierskiej. Obowiązują ich także określone zakazy, nakazy i wymogi,

którym muszą się bezwzględnie podporządkować, aby nie narazić się na nieformalne kary ze strony żołnierzy starszych służbą.

W środowisku żołnierskim często napotykamy system nieformalnych kar i nagród. Kary stosowane są w wypadku naruszenia określonych norm grupowych i wyrażają niezadowolenie społeczności z postawy jej członka lub innej grupy.

Bywa też, że żołnierze młodszy karani są przez starszych, którzy wyrażają chęć podporządkowania ich sobie lub pokazania wobec nich swojej władzy. Zdarza się także, że kara jest przejawem złośliwości, skrywanych kompleksów czy wreszcie patologicznych skłonności. Do kar najczęściej stosowanych należą uciążliwe prace porządkowe wykonywane bez żadnej potrzeby. Kara taka nie wzbudza zainteresowania osób postronnych i przełożonych. Inne kary to np.: zakaz wychodzenia na przepustki, zakaz oglądania telewizji, bieganie w masce przeciwgazowej, wykonywanie na polecenie „dziadów” pompek itp. Na życzenie rezerwy „koty” ubierają hełmy i tłuką się wzajemnie głowami (tzw. baranki), czołgają się pod łózkami (tzw. dzień nietoperza). Rezerwa stosuje także inne kary zadające ból i upokarzające młodych żołnierzy. Należą do nich np.: „kręcenie nosa” czy „kręcenie wora”. Nietykalność cielesna żołnierzy narusza się poprzez bicie polegające na uderzaniu pięścią w mięsień (tzw. mięśniaki) i uderzenia oburącz otwartymi dłońmi w uszy (tzw. kołty). Stosowane są też uderzenia otwartą dłonią w kark lub czoło (tzw. karczycho czy parole). Kary te cechuje duża uciążliwość fizyczna, dolegliwość psychiczna, wstyd, upokorzenie i poniżenie godności osobistej. Często dochodzi do tego, że młody żołnierz nic nie może zrobić bez zgody swego „dziada”.

Na podstawie wniosków L. Kanarskiego można stwierdzić, że wielu młodych żołnierzy akceptuje kary nieformalne. Wynika to być może z przeświadczenia o ich przechodnim (przemijającym) charakterze i perspektywie zdobycia praw i przywilejów dostępnych najstarszym żołnierzom. Sytuacja taka może również wskazywać na dużą represyjność grup podkulturowych wobec jednostek opornych.

Obok nieformalnych kar istnieją też nagrody, które przyznawane są za istotne „dokonania” i stanowią wyraz uznania i aprobaty. Czasami jednak są one jedynie przejawem dobrej woli lub dobrego samopoczucia starych żołnierzy. Nagrody polegają na zwolnieniu z niektórych zakazów lub możliwości skorzystania z niektórych przywilejów, ale tylko w ograniczonym czasie, w zależności od woli starszego żołnierza. Nieformalne kary i nagrody utrwalają podział żołnierzy na „starych” – lepszych i „młodych” – gorszych. Podkreślają uprzywilejowaną pozycję „rezerwy” (dziadów) w pododdziale i potwierdzają jej prawo do narzucania własnej woli wszystkim pozostałym.

Materialne wytwory podkultury żołnierskiej jako wyraz preferowanych wartości

Charakteryzując podkulturę żołnierską należy wspomnieć o wytworach materialnych tej podkultury oraz występujących obok nich wytworach niematerialnych. Do wytworów niematerialnych zaliczamy: obrzędy, zwyczaje, język, kary i nagrody; zaś do wytworów materialnych podkultury żołnierskiej należą (chyba najbardziej cenione przez żołnierzy) „falomierze” i „chusty rezerwisty”. Treści na nich zawarte posłużyły do analizy preferowanych przez żołnierzy podkulturowych wartości.

W wyniku przeprowadzonej analizy można wyodrębnić kilka najważniejszych, zdaniem najstarszych żołnierzy, wartości i kategorii. Zalicza się do nich: wolność, stosunek do służby wojskowej i kadry, miłość, erotyzm, afirmacja rezerwisty. Według L. Kozińskiego: (...) człowiek to przede wszystkim, jego świat wartości, które wyznaczają jego indywidualną drogę życiową (...). Zatem wartości ukierunkowują aktywność jednostki i wyzwalają określone formy zachowania. Formy zachowania są natomiast znaczącymi wskaźnikami określającymi daną podkulturę i jej system wartości. Na tej podstawie można stwierdzić, że specyficzny system wartości podkulturowych i wynikające z niego formy zachowań członków nieformalnych grup są najistotniejszymi elementami podkultury. To one warunkują czy jest to podkultura konfliktowa, czy też przestępcza. To one również doprowadzają do zakłóceń ogólnego porządku i powstania zachowań patologicznych i agresywnych w obrębie danej grupy (pododdziału).

Przechodząc do charakterystyki preferowanych przez podkulturę żołnierską wartości należy określić, co rozumiemy pod pojęciem wolności. Termin wolność jest kategorią abstrakcyjną i dość pojemną. Można go zdefiniować jako możliwość podejmowania decyzji i działania zgodnego z aktem wolnego wyboru lub też jako prawo nieskrępowanego działania, pewna niezależność i swoboda.

Żołnierze tę kategorię wartości traktują dosłownie, wybór nie należał do nich, a odbywanie służby wojskowej pozbawiło ich prawa do swobodnego, nieskrępowanego działania. Nie czują się wolni, a marzenie o wolności to marzenie o odejściu do „cywila”. Świadczą o tym rysunki i treść sentencji na chustach rezerwistów. Z wolnością kojarzy się nie tylko odejście do cywila i zakończenie służby wojskowej. Wolność to także chęć beztrudnego życia (zabawa, dziewczyny, odpoczynek).

Następną z preferowanych kategorii wartości jest „miłość i erotyzm”. Miłość to głębokie przywiązanie do kogoś lub czegoś, ale także gorące, namiętne uczucia do osoby płci odmiennej. Z wspomnianych wcześniej analiz wynika, że miłość jest jedną z najbardziej cenionych przez żołnierzy wartości. Żołnierze w tekstach i symbolach umieszczonych na

„chustach” i „falomierzach” wyrażają tę miłość do dziewczyn i do kobiet, które są przedmiotem ich pożądania. W wielu sentencjach określone pragnienia i potrzeby seksualne wyrażone są dosadnym i często wulgarnym językiem. Na „falomierzach” żołnierze umieszczają zwroty i wierszyki potwierdzające ich pogardliwe i krytyczne zarazem zdanie o służbie wojskowej i kadrze zawodowej.

Kolejnym symbolem wartości jest afirmacja rezerwisty. Afirmacja to odnoszenie się do kogoś z uznaniem, zgadzanie się z nim, popieranie go. W podkulturze termin ten oddaje uznanie, jakim cieszy się pozycja żołnierza będącego rezerwistą. Pozycja, z którą łączą się szczególne przywileje i która w żołnierskiej hierarchii stawiana jest wyżej od pozycji dowódcy czy podoficera służby zasadniczej. Mówiąc o rezerwiście żołnierze podkreślają jego przebiegłość, spryt, a zarazem wyrażają pogardliwy stosunek do żołnierzy młodszych służbą.

Powyższe rozważania na temat wartości preferowanych przez podkulturę żołnierską stanowią próbę ukazania charakteru, różnorodności i cech szczególnych zjawisk związanych z funkcjonowaniem tzw. „fali” w pododdziałach. Część tych zjawisk może być traktowana jako rodzaj rozrywki, będącej reakcją na monotonię, nudę i mało atrakcyjną żołnierską codzienność. Jednak w odrębie podkultury występują także zjawiska niepokojące, a nawet groźne. Należą do nich zachowania uwłaczające godności osobistej, naruszające nietykalność cielesną, łamiące zasady sprawiedliwości oraz paraliżujące dowodzenie i wychowanie.

* * *

Podsumowując dotychczasowe ustalenia można stwierdzić, iż w związku z funkcjonowaniem do chwili obecnej w polskich Siłach Zbrojnych powszechnego obowiązku służby wojskowej, a w Straży Granicznej – służby kandydackiej, w jednostkach i pododdziałach nadal koncentrować się będą wpływy żołnierzy, którzy w cywilu byli członkami różnych ugrupowań młodzieżowych (w tym grup przestępczych). W zależności od tego, kto zdominuje dany pododdział i jaka będzie siła oddziaływania poszczególnych osób czy grup – na pozostałych żołnierzach czy funkcjonariuszach, będzie on w mniejszym lub większym stopniu zagrożony ceremoniałem tzw. „fali”. W skrajnych przypadkach może to powodować powstanie przesłanek kryminogennych.

Należy zaznaczyć, iż „fala” nie jest zjawiskiem specyficznie wojskowym. Jej przejawy możemy zaobserwować w instytucjach cywilnych – szkołach, internatach, uczelniach – gdzie starsi koledzy dopuszczają się czynów brutalnych i upokarzających wobec młodszych. Odnosi się to także do zakładów pracy, gdzie zjawisko występuje w formie wywierania nacisków na nowych pracowników i wysługiwaniu się nimi.

„Fala” w wojsku nie jest zjawiskiem nowym (od dawna towarzyszyła armiom), ani specyficznie polskim. Przejawy brutalizacji życia koszarowego możemy zaobserwować również w innych armiach. Zjawisko „fali” nurtuje kadrę zawodową wojska, psuje opinię tej instytucji w społeczeństwie, dostarcza emocji i tematu dla mediów. Od lat próbowano „falę” poskromić. Jednak pomimo stosowania różnorodnych form i metod zjawisko to nadal, co pewien czas daje o sobie znać. Wciąż jeszcze „drugie życie” żołnierzy służby zasadniczej nie jest zgodne z regulaminem i tokiem służby wojskowej.

Taki stan rzeczy pociąga za sobą wypadki nadzwyczajne i wpływa destrukcyjnie na stosunki międzyludzkie w społeczeństwie, osłabiając morale wojska i wizerunek służb mundurowych w oczach osób cywilnych. Skrócenie służby wojskowej do jednego roku być może zmieni ten stan rzeczy, ale zawsze będą rekruci i żołnierze doświadczeni, młodzi i starzy. Można tylko liczyć, że wraz z uzawodowieniem armii i innych służb mundurowych, a co za tym idzie zmniejszeniem się liczby osób powoływanych z „poboru” – stosunek i dystans „starych” do „młodych” zmniejszy się a „fala” złagodnieje, chociaż nie „odpłynie”.

Proces ten można przyspieszyć sięgając do źródeł i powracając do pierwowzorów, tak jak to miało miejsce w okresie międzywojennym na przykładzie kultywowania tradycji podchorążych.

BIBLIOGRAFIA WYBRANYCH PUBLIKACJI

Przedstawiona poniżej bibliografia, dotycząca szeroko rozumianych zagadnień związanych z problematyką ochrony granicy morskiej, zawiera ponad 100 wybranych artykułów jakie ukazały się na łamach specjalistycznych czasopism i biuletynów, a także drukowanych w opracowaniach zwartych, opublikowanych najczęściej jako pokłosie konferencji naukowych. Większość z nich powstała w ciągu ostatnich lat. W tym czasie znacząco wzrosła ilość osób przejawiających zainteresowanie tymi sprawami. Dlatego też prezentowany poniżej materiał ma stanowić pomoc dla tych wszystkich, którzy planują w najbliższym czasie podejmowanie dalszych prac badawczych nad różnymi problemami dotyczącymi ochrony północnej granicy naszego kraju.

O znacznym zainteresowaniu tymi zagadnieniami może świadczyć fakt, iż do dnia dzisiejszego ukazało się na ten temat szereg prac doktorskich, magisterskich, licencjackich i dyplomowych. Ich napisania podejmowały się zarówno osoby wywodzące się ze służb mundurowych (byli żołnierze, w tym głównie byłych Wojsk Ochrony Pogranicza oraz funkcjonariusze Straży Granicznej) jak i przedstawiciele różnych instytucji cywilnych.

Zainteresowanie to zaowocowało również szeregiem publikacji na łamach czasopism specjalizujących się w zagadnieniach wojenno-morskich („Przegląd Morski”, „Okrety Wojenne”, „Nautologia”, „Wojskowy Przegląd Historyczny”), jak i specjalistycznych biuletynów wydawanych przez Straż Graniczną (Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia SG w Koszalinie i Biuletyn Centrum Szkolenia SG w Kętrzynie) oraz Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni („Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”). W zamieszczonej poniżej bibliografii nie uwzględniono materiałów prezentowanych na łamach miesięcznika „Morza, Statki i Okrety”, gdzie najważniejsze wydarzenia z życia Morskiego Oddziału Straży Granicznej przedstawia kmdr por. dr Grzegorz Goryński.

Prezentowana bibliografia posiada konstrukcję podporządkowaną tytułom czasopism. W ramach każdego periodyku autorzy artykułów przedstawiani są w układzie alfabetycznym. Taki układ prezentowanej bibliografii ułatwi korzystanie z niej wszystkim zainteresowanym.

„Przegląd Morski”

1. I. Bieniecki, Kmdr por. Roman Somnicki – organizator morskiej służby WOP (1896-1976), (w:) „Przegląd Morski”, 1989, nr 2, s. 57-62.

2. I. Bieniecki, Powstanie i rozwój organizacyjny Morskiego Oddziału Straży Granicznej w latach 1991-1993, (w:) „Przegląd Morski”, 1994 nr 6, s. 25-35.
3. I. Bieniecki, Służby morskie polskich formacji granicznych i ich rola w ochronie granicy w latach 1918-1994, „Przegląd Morski”, 1994 nr 11, s. 3-11.
4. I. Bieniecki, Straż Graniczna II Rzeczypospolitej (recenzja książki H. Kuli), „Przegląd Morski”, 1994 nr 12, s. 77-79.
5. I. Bieniecki, Morski Oddział Straży Granicznej (1991-1996), „Przegląd Morski”, 1996 nr 10, s. 58-71.
6. I. Bieniecki, Wybrane problemy ochrony granicy na morskich przejściach granicznych w latach 1945-1995, „Przegląd Morski”, 1995 nr 4, s. 65-74.
7. I. Bieniecki, Strażnik 2 w służbie, „Przegląd Morski”, 2001 nr 4, s. 87-88.
8. I. Bieniecki, Granica morska Rzeczypospolitej Polskiej przyszłą granicą Unii Europejskiej, „Przegląd Morski”, 2001 nr 5, s. 32-45.
9. I. Bieniecki, Organizacja i przebieg szkolenia specjalistów morskich dla Wojsk Ochrony Pogranicza (1945-1967), „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 27-38.
10. I. Bieniecki, Morska Brygada Okrętów Pogranicza (1966-1991), „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 39-52.
11. I. Bieniecki, Noty biograficzne, Komandor porucznik Roman Somnicki, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 33-135.
12. I. Bieniecki, Noty biograficzne, Komandor Henryk Romanek, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 136-137.
13. I. Bieniecki, Noty biograficzne, Komandor Ludwik Siwek, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 138-140.
14. I. Bieniecki, Problematyka wojskowa, morska i graniczna na łamach „Komunikatów Instytutu Bałtyckiego” (recenzja), „Przegląd Morski”, 2003 nr 1, s. 103-105.
15. E. Bukowski, Ruch graniczny w przejściach granicznych na odcinku Morskiego Oddziału Straży Granicznej (1991-2001), „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 118-132.
16. Z. Dąbrowski, Budowa kutrów i okrętów patrolowych dla służby morskiej WOP w latach 1951-1965, „Przegląd Morski”, 1987 nr 10, s. 82-91.
17. W. Dworznikowski, Geneza i kształtowanie się morskiej granicy Polski, „Przegląd Morski”, 1990 nr 10-12, s. 3-14.
18. S. Fręsko, Morska Brygada Okrętów Pogranicza w latach 1966-1991, cz. 1, „Przegląd Morski”, 1992 nr 2, s. 35-45, cz. 2, 1992 nr 3, s. 13-28.

19. G. Goryński, Flotylla Straży Granicznej w ochronie i obronie polskiego wybrzeża, „Przegląd Morski”, 1994 nr 7-8, s. 68-73.
20. G. Goryński, Siły morskie Wojsk Ochrony Pogranicza. Powstanie, organizacja i działalność, cz. 1, „Przegląd Morski”, 1997 nr 10, s. 56-67, cz. 2, 1997 nr 11, s. 27-36.
21. G. Goryński, Udział Straży Granicznej i Korpusu Ochrony Pogranicza w walkach obronnych na Wybrzeżu we wrześniu 1939 r., „Przegląd Morski”, 1995 nr 2, s. 13-27
22. G. Goryński, Organizacja ochrony granicy morskiej w latach 1920-1965, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 5-26.
23. G. Goryński, Morski Oddział Straży Granicznej (1991-2002), „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 53-68.
24. G. Goryński, Jednostki pływające Morskiego Oddziału Straży Granicznej, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 69-84.
25. G. Goryński, Noty biograficzne, Konradmiral Stanisław Lisak, „Przegląd Morski”, 2002, nr 7-8, s. 141-142.
26. G. Goryński, Noty biograficzne, Konradmiral Konrad Wiśniowski, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 143-144.
27. M. Grzybowski, Cele i efektywność organizacji ochrony morskiej strefy ekonomicznej, „Przegląd Morski”, 1993 nr 7-8, s. 34-39.
28. M. Grzybowski, Tendencje w organizacji ochrony morskich stref ekonomicznych, „Przegląd Morski”, 1992 nr 7-8, s. 24-33.
29. E. Jabłoński, Ochrona morskiej granicy państwowej w świetle ustawy o straży przybrzeżnej, „Przegląd Morski”, 1991 nr 6, s. 3-7.
30. A. Lewczyk, Prawne aspekty ochrony granicy morskiej i polskich obszarów morskich, „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 85-100.
31. A. Makowski, M. Ilnicki, Działalność sił morskich w strefie wyłączności ekonomicznej, „Przegląd Morski”, 1992 nr 4, s. 17-25.
32. I. Michałków, Obrona granicy morskiej w polskiej myśli wojskowej w pierwszych latach Polski Ludowej, cz. 1, „Przegląd Morski”, 1988 nr 3, s. 38-44, cz. 2, 1988 nr 4, s. 39-44.
33. A. Rutkiewicz, Współpraca międzynarodowa Morskiego Oddziału Straży Granicznej (1991-2001), „Przegląd Morski”, 2002 nr 7-8, s. 101-117.
34. L. Siwek, Powstanie, rozwój i zadania Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza, „Przegląd Morski”, 1985 nr 10, s. 63-68.
35. „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej” w Gdyni

36. I. Bieniecki, Szkoła Specjalistów Morskich Wojsk Ochrony Pogranicza (1950-1967), „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”, 2001 nr 17, s. 95-102.
37. G. Goryński, Organizacja ochrony morskiej granicy Polski w latach 1920-1995, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”, 1995 nr 14, s. 75-96.
38. G. Goryński, Służba żołnierzy Wojsk Ochrony Pogranicza ochronie granicy morskiej na terenie portów Gdyni i Gdańska w latach 1946-1956, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”, 1992 nr 12, s. 69-83.
39. H. Kula, Powstanie i rozwój jednostek okrętów pogranicza w latach 1946-1949, „Biuletyn Historyczny Muzeum Marynarki Wojennej”, 1975 nr 6, s. 145-169.
40. „Nautologia”
41. I. Bieniecki, Kmdr por. Roman Somnicki – organizator morskiej służby WOP (1896-1976). W setną rocznicę urodzin, „Nautologia”, 1997 nr 1, s. 41-43.
 - I. Bieniecki, Problematyka polskich granic i ich ochrony na łamach „Szkiców z najnowszych dziejów”, „Nautologia”, 1998 nr 3-4, s. 52.
 - I. Bieniecki, Kuter Pościgowy Straży Granicznej „Batory”, „Nautologia”, 1999 nr 1, s. 41-43.
 - I. Bieniecki, Problematyka morska, graniczna i wojskowa na łamach „Komunikatów Instytutu Bałtyckiego”, „Nautologia”, 1999 nr 1, s. 46-47.
 - I. Bieniecki, Kmdr por. Roman Kanafoyski i jego projekt wykorzystania jednostek flotylli rzecznej do ochrony i obrony polskich granic, „Nautologia”, 2000 nr 2, s. 51-53.
 - I. Bieniecki, System ochrony granicy morskiej Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945-1991, „Nautologia”, 2002 nr 1-2,
 1. s. 35- 43.
 - I. Bieniecki, Działalność funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej w ochronie granicy morskiej w roku 2001 (wybrane problemy), „Nautologia”, 2002 nr 3-4, s. 45-49.
 2. G. Goryński, Ochrona interesów państwa przez Morski Oddział Straży Granicznej na polskich obszarach morskich w latach 1991-1997, „Nautologia”, 1998 nr 2, s. 50-55.
 3. H. Kula, Okręty pogranicza – powstanie i rozwój 1946-1971, „Nautologia”, 1993 nr 4, s. 44-50.
 4. T. Ślepowroński, Działalność kapitana Józefa Stebnickiego dyrektora Urzędu Morskiego w Szczecinie w okresie konfliktu w Zatoce Pomorskiej (1985-1989), „Nautologia”, 2002 nr 1-2, s. 62-66.

5. M. Moczadło, „Blindziarze” na statku – dwunastu wietnamskich uciekinierów z Sajgonu, „Nautologia”, 2002 nr 1-2, s. 71-73.
6. „Biuletyn Informacyjny” Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie
- I. Bieniecki, Żołnierze 16 Kaszubskiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza w działaniach przeciwko grupie dywersyjno-rozpoznawczej w rejonie Stilo (23.05.-26.05.1952 r.), Biuletyn COS SG, 1997 nr 2, s. 40-45.
- I. Bieniecki, Kmdr por. Roman Somnicki organizator morskiej służby WOP (1896-1976), Biuletyn COS SG, 1997 nr 3, s. 81-87.
- I. Bieniecki, Udział funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej w akcji przeciwpowodziowej, Biuletyn COS SG, 1997 nr 3, s. 56-58.
- I. Bieniecki, Wizyta obrazu Matki Bożej Częstochowskiej - Hetmanki Żołnierza Polskiego w Morskim Oddziale Straży Granicznej w Gdańsku, Biuletyn COS SG, 1997 nr 3, s. 70-71.
- I. Bieniecki, Informacja własna (o szkoleniu funkcjonariuszy MOSG prowadzonym przez US CG), Biuletyn COS SG, 1997 nr 3, s. 72-73.
- I. Bieniecki, Wizyta funkcjonariuszy szwedzkiej Straży Granicznej w Gdańsku, Biuletyn COS SG, 1997 nr 3, s. 74.
- I. Bieniecki, Problematyka polskich granic i ich ochrony na łamach „Szkiców z najnowszych dziejów”, Biuletyn COS SG, 1998 nr 1, s. 76-79.
- I. Bieniecki, Kuter pościgowy Straży Granicznej „Batory”, Biuletyn COS SG, 1998 nr 2 (wydanie specjalne), s. 23-32.
- I. Bieniecki, Problematyka morska, graniczna i wojskowa na łamach „Komunikatów Instytutu Bałtyckiego”, Biuletyn COS SG, 1998 nr 5, s. 75-78.
- I. Bieniecki, „Strażnik 2” w służbie granicznej, Biuletyn COS SG, 2000 nr 3, s. 60-66.
- I. Bieniecki, Wybrane problemy współpracy Morskiego Oddziału Straży Granicznej z formacjami ochrony granic państw regionu Morza Bałtyckiego (1991-2001), Biuletyn COS SG, 2001 nr 1, s. 85-99.
- I. Bieniecki, Pomoc funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej mieszkańcom Gdańska, Biuletyn COS SG, 2001 nr 3, s. 32-34.
- I. Bieniecki, Zatrzymani Ukraińcy, Biuletyn COS SG, 2001 nr 3, s. 35.
- I. Bieniecki, Działalność funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej w ochronie granicy morskiej w I półroczu 2002 r., Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 75-81.

- I. Bieniecki, Morska Brygada Okrętów Pogranicza (1966-1991), Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 96-113.
- I. Bieniecki, Dowódcy Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza (1966-1991), Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 114-119.
7. G. Goryński, Straż nad Bałtykiem. Ochrona morskiej granicy Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1920-1939, Biuletyn COS SG, 1998 nr 1, s. 11-20.
8. G. Goryński, Noty biograficzne, Konradmirał Konrad Wiśniowski, Biuletyn COS SG, 2002 nr 7-8, s. 143.
9. G. Goryński, Noty biograficzne, Konradmirał Stanisław Lisak, Biuletyn COS SG, 2002 nr 7-8, s. 141-142.
10. G. Goryński, Powstanie, zadania i działalność Bazy Remontów i Technicznego Zaopatrzenia Okrętów i Kutrów WOP w Gdańsku-Westerplatte, Biuletyn COS SG, 2002 nr 2, s. 148-155.
11. G. Goryński, Współpraca Wojsk Ochrony Pogranicza z Marynarką Wojenną w zakresie ochrony morskiej granicy Polski, Biuletyn COS SG, 2002 nr 2, s. 140-147.
12. G. Goryński, Morski Oddział Straży Granicznej Anno Domini 2000, Biuletyn COS SG, 2000 nr 1, s. 10-26.
13. G. Goryński, IV Batalion KOP „HEL”, Biuletyn COS SG, 2001 nr 3, s. 45-48.
14. G. Goryński, Nowe łodzie patrolowe pod flagą Straży Granicznej, Biuletyn COS SG, 2000 nr 4, s. 87-88.
15. G. Goryński, Duszpasterska służba w Morskim Oddziale Straży Granicznej, Biuletyn COS SG, 2000 nr 3, s. 67-71.
 - A. Jakubowska, Obszary morskie podlegające zwierzchnictwu lub uprzywilejowanej pozycji państwa nadbrzeżnego, Biuletyn COS SG, 1999 nr 3-4, s. 36-39.
16. T. Kantak, Analiza poprawności i dokładności pomiarów dokonywanych przez stację radiolokacyjną POWT-26 Piaski Morze, Biuletyn COS SG, 1999 nr 3-4, s. 40-52.
17. R. Ostrowski, Ochrona granicy morskiej RP, Biuletyn COS SG, 1997 nr 2, s. 1-12.
 - A. Skorek, Zabezpieczenie wybrzeża środkowego po II wojnie światowej, Biuletyn COS SG, 1997 nr 1, s. 27-40.
18. T. Sondej, Patrolowce graniczników, Biuletyn COS SG, 1998 nr 5, s. 49-60.
19. T. Sondej, Modele ochrony obszarów morskich, Biuletyn COS SS, 2000 nr 4, s. 67-70.
20. T. Sondej, Motorówki ograniczników, Biuletyn COS SG, 2002 nr 2, s. 92-95.

- J. Wiśniowski, Współpraca Morskiego Oddziału Straży Granicznej, Urzędów Celnych i Policji w zwalczaniu przestępczości narkotykowej, Biuletyn COS SG, 2002 nr 1, s. 130-139.
- I. Bieniecki, Działalność funkcjonariuszy Morskiego Oddziału Straży Granicznej w ochronie granicy morskiej w I półroczu 2002 r., Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 75-81.
- I. Bieniecki, Morska Brygada Okrętów Pogranicza (1966-1991), Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 96-113.
- I. Bieniecki, Dowódcy Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza (1966-1991), Biuletyn COS SG, 2002 nr 3-4, s. 114-119.
21. „Problemy Ochrony Granic - Biuletyn” Centrum Szkolenia Straży Granicznej w Kętrzynie
- I. Bieniecki, Nowe wydanie „Przeglądu Morskiego” nr 7-8, Biuletyn CS SG, 2002 nr 21, s. 197-198.
22. G. Goryński, Koncepcja wykorzystania lotnictwa do ochrony granicy morskiej na przykładzie Samodzielnej Eskadry Lotnictwa Rozpoznawczego WOP, Biuletyn CS SG, 1998 nr 7, s. 7-34.
23. G. Goryński, Powstanie, organizacja i działalność służby morskiej WOP, Biuletyn CS SG, 1998 nr 8, s. 7-54.
24. G. Goryński, Powstanie, organizacja i działalność Szkoły Specjalistów Morskich WOP w latach 1951-1965, Biuletyn CS SG, 2002 nr 19, s. 7-30.
25. G. Goryński, organizacja ochrony morskiej granicy Polski przez Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1946-1965. Wybrane problemy, Biuletyn CS SG, 1999 nr 9, cz. 1, s. 53-86 oraz nr 10, cz. 2, s. 61-88.
26. R. Konieczka, R. Michalak, Możliwości wykorzystania lotnictwa w ochronie morskiej granicy państwa, Biuletyn CS SG, 2002 nr 20, s. 41-50.
27. „Okręty Wojenne”
- I. Bieniecki, Wizyta fregaty US Coast Guard „Gallatin” w Gdańsku, „Okręty Wojenne”, 1993 nr 2, s. 3.
- I. Bieniecki, Morski Oddział Straży Granicznej w Gdańsku, „Okręty Wojenne”, 1993 nr 3, s. 3-7.
- I. Bieniecki, Ciężki kuter uzbrojony „Nieuchwytny”, „Okręty Wojenne”, 1993 nr 4, s. 3.
- I. Bieniecki, Strażnik 2 w służbie granicznej, „Okręty Wojenne”, 2001 nr 5, s. 2-3.
28. Inne publikacje

29. Z. Adamczyk, Miejsce Morskiego Oddziału Straży Granicznej w polskim systemie ochrony granicy morskiej w latach 1991-1999 (praca licencjacka napisana w Wyższej Szkole Humanistycznej w Szczecinie), Szczecin 2000.
30. I. Bieniecki, Morska Brygada Okrętów Pogranicza w latach 1966-1991, (w:) „Szkice z najnowszych dziejów”, red. Czesław Ciesielski, Gdańsk 1997, s. 69-78.
31. I. Bieniecki, Eskadra lotnictwa rozpoznawczego Wojsk Ochrony Pogranicza (1958-1970), cz. 1, „Przegląd Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej”, 1999 nr 4, s. 93-97.
32. I. Bieniecki, Eskadra lotnictwa rozpoznawczego Wojsk Ochrony Pogranicza (1958-1970), cz. 2, „Przegląd Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej”, 1999 nr 6, s. 81-85.
33. I. Bieniecki, Przemysł na Bałtyku w latach I wojny światowej w świetle „Pamiętników” kmdr. Witolda Zajączkowskiego, Biuletyn COS SG w Koszalinie, 1999 nr 10, s. 55-60.
34. I. Bieniecki, Jednostki pływające Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza i ich wykorzystanie w ochronie granicy morskiej w latach 1966-1991, (w:) „Militarne i gospodarcze aspekty polityki morskiej Polski XX wieku”, red. J. Przybylski i B. Zalewski, Gdynia 2001, s. 177-188.
35. I. Bieniecki, Wojska Ochrony Pogranicza w systemie ochrony granicy morskiej w latach 1945-1991, (w:) „Problemy militarne na Pomorzu w latach 1914-1989”, red. A. Stachula (materiały z konferencji naukowej w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku), Słupsk 2002, s. 143-166.
36. S. Fręsko, Historia ochrony morskiej granicy Rzeczypospolitej (wyd. Ośrodka Oświatowego Marynarki Wojennej), Gdynia 1992.
37. G. Goryński, Organizacja ochrony morskiej granicy Polski w latach 1946-1956. Wybrane problemy, (w:) „Szkice z najnowszych dziejów” pod red. Cz. Ciesielskiego, (wyd. Uniwersytetu Gdańskiego), Gdańsk 1997, s. 60-68.
38. G. Goryński, Ochrona granicy morskiej przez Wojska Ochrony Pogranicza na Pomorzu Gdańskim w latach 1946-1956. Materiały z konferencji nt. „Ochrona granic Państwa w końcu XX wieku” (wyd. CS SG), Kętrzyn 1993, cz. 2, s. 14-24.
39. G. Goryński, Udział żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza w walkach obronnych na Półwyspie Helskim we wrześniu 1939 roku, (w:) Korpus Ochrony Pogranicza w 70 rocznicę powołania. Materiały z konferencji popularnonaukowej pod red. L. Grochowskiego, (wyd. CS SG), Kętrzyn 1994, s. 160-165.
40. G. Goryński, Morski Oddział Straży Granicznej w Gdańsku. Powstanie, organizacja oraz działalność w latach 1991-1999, „Tęki Gdańskie”, Gdańsk 1999, t.1, s. 80-90.

41. G. Goryński, Szkoła Specjalistów morskich Wojsk Ochrony Pogranicza. Powstanie, organizacja i działalność szkoleniowa w latach 1951-1965, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, Gdańsk 2002, z. 45, s. 51-64.
42. G. Goryński, Ochrona granicy morskiej w okresie II Rzeczypospolitej, (w:) „Z dziejów polskich formacji granicznych 1918-1939”. Studia i Materiały, cz. 2, Praca zbiorowa pod red. B. Polaka, Koszalin 2002, s. 77-95.
43. G. Goryński, Od „Strażnika I” do „Strażnika I”. Okręty i jednostki pływające polskich formacji granicznych w latach 1920-2000, (w:) „Militarne i gospodarcze aspekty polityki morskiej XX wieku” (mat. z konferencji zorganizowanej przez Akademię Marynarki Wojennej w Gdyni w dniach 11-12.05.2000 r. pod red. J. Przybylskiego i B. Zalewskiego), Gdynia 2001 (wyd. AMW), s. 150-162.
44. G. Goryński, Organizacja ochrony morskiej granicy Polski przez Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945-1965 (praca doktorska obroniona w Uniwersytecie Gdańskim), Gdańsk 1999.
45. M. Kaczanowicz, Ochrona granicy morskiej w latach 1945-1956 (praca dyplomowa obroniona w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie), Szczytno 1999.
46. M. Kaczanowicz, Powstanie i rozwój Wojsk Ochrony Pogranicza w latach 1945-1956. Organizacja i kierunki działania (praca magisterska napisana w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie), Olsztyn 2001.
47. S. Lisak, R. Michalak, Straż Graniczna sojusznikiem systemu ochrony środowiska w Polsce, strefie nadgranicznej i Morzu Bałtyckim, (w:) „Współdziałanie w ochronie środowiska morskiego przed nadzwyczajnymi zagrożeniami” (Biblioteka przeciwdziałania zagrożeniom środowiska - mat. z sympozjum), Warszawa Gdynia 1995, s. 13-16.
48. I. Łubkowski, Działalność Bałtyckiego Dywizjonu Okrętów Pogranicza w latach 1970-1975 (praca magisterska napisana w AMW w Gdyni), Gdynia 1982.
49. Michalak, Ekologiczne aspekty wód obszaru gdańskiego i Bałtyku, (w:) Edukacja morska w systemie oświaty szkolnej (poradnik dla nauczycieli pod red. T. Górskiego), Gdańsk, 1993 nr 3, s. 64-82.
50. Monografia Morskiej Brygady Okrętów Pogranicza 1966-1991, Praca zbiorowa pod kier. S. Fręski (wyd. wewnętrzne MBOP), Gdańsk 1991.
51. M. Połka, Pomorski Dywizjon Okrętów Pogranicza w latach 1970-1975 (praca magisterska napisana w AMW w Gdyni), Gdynia 1991.

52. I. Steczek, Straż Graniczna w ochronie środowiska naturalnego w latach 1990-1997 (praca magisterska napisana w Uniwersytecie Gdańskim), Sopot 1998.
53. Z. Sulkowski, Motywy wyboru służby w Straży Granicznej przez poborowych (praca licencjacka napisana w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej), Gdańsk 2003.
54. Z. Teter, ocena możliwości Morskiego Oddziału Straży Granicznej w ochronie wybrzeża morskiego Polski przed zagrożeniami biologicznymi (praca doktorska obroniona w Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. Bolesława Szareckiego), Warszawa 2001.
55. W. Wiśniewski, Ochrona granicy morskiej przez Wojska Ochrony Pogranicza w latach 1945-1965 (praca magisterska napisana w Uniwersytecie Szczecińskim), Szczecin 2003.
56. „Wojskowy Przegląd Historyczny”
57. I. Bieniecki, Wojska Ochrony Pogranicza 1945-1985, (recenzja książki H. Dominiczaka), „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1986 nr 1, s. 218-222 .